

А. Природно и културно наследство

І. История

Преди около 6 000 г.пр.Хр. настъпва времето на неолита (новокаменната епоха). Месните хора вече живеят извън пещерите във вкопани в земята правоъгълни постройки. Започва развитието на гърнчарството, каменните сечива вече се полират. Някои предмети се украсяват със семпли рисунки, които описват съвремението на своите създатели. Развива се земеделието и скотовъдството, рода вече е приел формата на племе. Усъвършенстват се оръжията. Древният врачанин разполага с каменна брадва, лъкове и стебли с остриета от кост. Такива предмети са намерени в пещерата "При ушите" до Враца, с. Градешница, Добруша, Баница и др.

Преди около 4000г.пр.Хр. настъпва епохата на хал колита (каменно меден период). Гърнчарството е в своя апогей. В село Градешница е открита керамика със специфични надписи, които се смятат за едни от най-старите в Европа. Същевременно започва и развитието медният рудодобив. В областта на мина Плакалница близо до Враца е открита медна брадва-копачка, която е служила за копаене на медна руда. В този период в тези места започват и нашествията на някои източни народи, които в началото са били прогонвани, но в последствие са се слели с месното население.

Тракийски период

Траките са индо-европейски народ, част от първото преселение на народите, които се заселват в територията на югоизточна Европа. За тях първи споменава Омир, като участници в Троянската война. Разбира се и те били разделени на отделни племена и общности като повечето древни народи. Трудно може да се каже кога за първи път са отседнали траките на врачанска територия. Заселниците от племето **Трибали** са **едни от първите миньори във врачанско**. Медната руда, която ще се изкопае за няколко месеца ще стигне за изливането на малка брадва или на някакво друго много модерно за времето си средство. Изливането на това средство ще извърши леяр, също трибал, в специално издълбан от камък калъп. Такива калъпи са открити в околностите на Враца в големи количества.

Около 5-4 век пр. Хр. този край на Балканите се населява от племето **Трибали**. Трибалите били най-войнственото племе от всички тракийски племена. Те воювали с всички и дори по между си. През 425г.пр.Хр. разбили одрисите-единствените траки с държава дотогава. За кратко време разгромяват армията на **Филип Втори Македонски** през 339г. пр.Хр. в Искърското дефиле. Самият македонски цар е тежко ранен и по чудо се спасява с едно око. През 335г.пр.Хр. воюват и срещу **Александър Македонски** и тогава се споразумява да бъдат негови съюзници. Тук заслужава да отбележим за **едно от най-големите антични съкровища** откривани някога в Европа. То е открито съвсем случайно през 1986 г. в с.Рогозен от местен жител. Находката съдържа -108 фиали; 54 кани; 3 чаши. Всичко това тежи 20 кг., като 31 съда са позлатени. Върху съдовете са инкрустирани сцени от житието и битието на боговете. От този период на могъщество са останали много ценни находки, които ни говорят, че трибалите не само воювали, а също така развивали своята икономика, търговия и култура. От това време датират намерените няколко гробници, като се смята, че принадлежат на няколко знатни тракийски големци. Една от най-богатите по находки такава е **Могиланската могила** в центъра на Враца. Тази гробница е открита през 1965-1967 г., а самото погребение е извършено някъде около 380-359 г. пр. Хр. Големината на гробницата е с ширина - 4 m и дължина -11m. Тя има правоъгълна форма и се състои от две помещения. В едното от помещенията е открита колесница, която се смята за една от най-старите такива. Тя е четириколка, а до нея са открити скелетите на два коня, които били убити за погребението. Кошът на колесницата е от дърво,

а зад нея е намерен скелет на яздителен кон, който също е умъртвен по време на погребението. В устата му е открита сребърна юзда, а около него повече от 200 на брой сребърни украси с различна големина. До коня е разположен скелет на млада жена, за която се смята, че е робиня и е била погребана със своите господари. В другото помещение са открити останките на самите господари - мъж и жена. До главата на мъжа е открит бронзов шлем, а върху краката сребърен наколенник с позлата. На него е подчертана женска глава, лъв и две змии нападащи орел. Жената е положена по очи, а върху главата ѝ е открит златен венец тежащ 204 гр., обеци - също златни с грамаж от 37 гр. Дрехата с която е била облечена е украсена с 47 броя златни розетки и палмети. В гробницата също така са открити още 2 сребърни кани, 4 фиали, железен меч, бронзови и глинени погребални дарове. Изработката на накитите се смятат за уникати и днес могат да се видят в музея на града. По-късно обаче се оказва, че на това място е имало още две погребения по сходен начин като горе описаното. Открити са още две кани - едната сребърна, а другата златна с грамаж около 240 гр. Не е трудно да си представим как е изглеждала Могиланската могила преди 2300 години. Мястото явно е служело като някакво олтарно тракийско средище. Може би на това място нашите прародители са отдавали почести на своите мъртви и са организирали игри и състезания. Не се знае кой е погребан на това място, но се смята, че това са хора от знатен тракийски род или важни военачалници. По-късно гробниците са били ограбени, а самите те използвани като строителен материал през средновековието.

През 6-ти - 4-ти век пр.Хр. в околностите на Враца е имало вече голямо културно, икономическо и политическо средище, но **през 3-ти век пр. Хр.** нещата тук придобиват обрат. На първо време трибалите претърпели сериозни сътресения нанесени им от келтите, а по-късно през 179 и 168 г. пр. Хр. са разорени от германското племе бастари. От този период са останали и много монетни находки във Враца и областта. Края на тракийската хегемония по тези места слага римският проконсул **Марк Лициний Крас** през 28г.пр.Хр. В началото на римската експанзия трибалските селища в района са разграбени и опожарени. Не е тайна, че римляните се славели със своята жестокост и хладнокръвие, което довежда до масово обезлюдяване. При масовите бягства месното население започва да окрива своето богатства, като голяма част от него е закопавано в земята с надеждата за по-добри времена. Във Враца и до днес се разкриват такива монетни находки като тази през 1964 г, която съдържа 500 римски сребърни републикански денара.

Почти 400 г. Враца и нейният район са част от **Римската империя**. По това време вече може да се говори за обособяването на селище от градски тип, каквито са стандартни и за наше време. Врачанският район е определен да принадлежи към провинция Тракия. Римляните, като разумни и прагматични хора (макар и диви по своя характер) бързо възобновяват медодобива, а там където има мед има и сребро и злато. От местността Вратцата по течението нарека Лева до днешното село Згориград се разраства голямо рударско селище. То има типично римски облик и може да се каже, че се създава един не много голям „космополитен“ град. В преобладаващата си част населението е тракийско, но също така тук живеят ветерани от войната, елини и докарани от римляните малоазитци. За това говори намерените надписи на старогръцки език поясняващ нещо за някакъв римлянин, но от гръцки произход. Също така е открит и печат за римски монети, което ни подсказва, че тази част на империята е с особена важност. Тогавашният град е имал естествена защита от отвесните скали издигащи се по дължината на града. Там където няма скали римляните издигат крепостни стени или римски кастел, който по-късно ще послужи като основа за изграждането на средновековна Враца. В духовно отношение местните хора възприемат римските богове твърде бързо, макар и да запазват част от своите вярвания. Погребенията от този период също се изменят - знатните хора вече се погребват в каменни саркофази.

Около Враца са разположени още няколко по-малки крепости. Една такава крепост се е намирала в областта Речка в която е имало римски легион. За информация един такъв легион е наброявал 6100 пехотинци и 726 конници. По-късно легионерите започнали

да се задомяват с месните жени и има случаи, в които войниците нямали желание да се бият повече и искали да си гледат семейството. За да има бърза обмяна на стока, хора и информация римляните построяват много добри пътища. През врачанският край преминават четири такива пътища - три за София и един за Монтана и областта Дакия. Характерно за тези пътища е, че са многопластови, идеално прави и много здрави. Около тях започват да се образуват и нови селища като: **Криводол - Тафтиомозис; Краводер - Ворово миноре** и много други.

Тогава настъпил дълготраен мир, който трае около 130г. Забелязва се видим подем в икономиката и културата. Този мир се дължи на факта, че врачанско не е в периферията на империята. От север се намира провинция Дакия, която първа понася ударите на новите нашественици - варварите. Започва масово ново преселение от тази провинция във вътрешността на империята. Варварите са в действителност **хуните**, които през 3-6 век от новата ера разсипват Римската империя. Под натиска на тези номадски народи в дунавската област и от северната страна на Стара планина са преселени около 100000 даки, 100000 бастари и 20000 алани.

Средновековна Враца

Времето е 5-6 в.от н.е. Враца е вече в територията на новата империя - Византия. Тук за нас настъпва много важен момент, Прокопий Кесарийски съобщава за крепостта **"Валве"** - от латински - врата, което в действителност е старото име на града. От тогава датират и първите нашествия на славяните по тези земи.

През 551 г. тези новодошли народи вече зимуват по земите на Дунав и Стара планина без проблеми. Разбира се от няколко вековната мешания с всякакви народи, славяните надали са направили някакво сериозно впечатление на местните и те от своя страна едва ли не са ги приели като поредните пришълци с очакван край. Но този край не настъпил толкова бързо. Враца се оказва една от първите постоянно заселена със славяни територия на Византия.

През 7 в. господарите на тези земи са тъй наречените "седем славянски племена". Всичко си продължило по старому - миньорите копаели мед, цинк, олово, сребро и злато, грънчарите въртели паници и гърнета, но има нещо ново - манталитета и културата вече не са същите.

Градът вече се нарича Вратица - име, което ще се носи най-дълго в историята му.

През 681г. идват прабългарите с **хан Аспарух**. Трудно може да се каже дали славяните и българите са имали някакъв съюз, но омразата им към Византия явно ги е обединила. В началото на младата българска държава, Вратица се оказва в нейната северо-западна периферия. Близо 130 г. нещата си стояли по този начин. През 805 г. българите разбили аварите и Вратица се оказва в средата на държавата. Това е времето на ранното средновековие, което се характеризира със слаба икономика и производителност. Няма известни данни за Вратица през този период, но надали нещата в този град са се различавали от останалите по това време. Явно местността е притежавана от някой приближен на хана или царя. Месното население е живееело в нещо като полу-робовладелски строй, в който обикновените хора не са имали правото да напускат населеното място без разрешението на феодала. Това са времена на жестоки данъци, много малка лична собственост и ограничение в избора на "духовни наслади". Почти всички придобивки отивали за господаря, а той от своя страна снабдявал с голяма част от тях царя. Вратица по това време се разпростира от началото на днешното село Згориград до бившия "Дом на туриста" в настоящият град. Богаташите се настаняват на по-слънчевия склон на подбалкана, като се затварят с отделна крепостна стена. По-обикновените хора - занаятчии и крепостни - живеят по поречието на река Лева и по на сянка и течение.

Средновековният врачанин населява полуземлянка с малък двор и плетена ограда. В домът му е всичко най-ценно за него, като се почне от фамилията и се свърши с прасето или кравата (ако има такива), които също се помещават в землянката. Обикновените средновековни хора са се хранили един път на ден (най-често зеленчуци,

плодове или само хляб). Можем да си представим средновековният пейзаж на Вратица – мъже в ленени ризи препасани от колан или медна жица, вълнени панталони прилепнали по краката, свински навуца или направо боси. Тук-там може да се забележи и жена, която се стрелка с глинени стомни към местния извор бързо за да не бъде упреknата в мързел от съгражданите си. Господарят преминава със свитата си на коне като “помита” всичко живо поперчило да премине през тесните улички и всичко това в “аромата” на средновековна Вратица. По това време, този град по начин на живеене с нищо не се е различавал от всички останали европейски градове тогава. През 971 г. Византия опустошила Североизточна България, а **цар Борис II** и брат му Роман отведени в плен в Константинопол. В същото време Северозападна България със София и Македония останали в рамките на държавата, като начело на нея застанал **Самуил**. Той се настанил във Видин и от там започнал да води борба против византийците. Спомените за тези съдбоносни времена са се съхранили и във врачанско, като наименованията на пещерите край село Кунино – Самуилица 1 и Самуилица 2. Териториите завзети от византийците били върнати, но през 1003 г. византийският император Василий II Българоубиец си възвръща загубеното. За разлика от други крепости от тези размирни времена, Вратица не е била разрушена, а това се дължи на факта, че византийците се интересували от медодобива и от някаква защита от новите “натрапници” прииждащи от север - узи, печенег и кумани. Близо 182 г. Вратица е в територията на Византия до момента на въстанието на братята **Асен и Петър** през 1185 г., но през 1186 г. византийците пак си върнали загубеното. Окончателното освобождение настъпило през есента на същата година, когато Асен и Петър дошли с нова армия от север съставена от кумани и власи.

По това време през територията на страната преминал третият кръстоносен поход начело с **Фридрих Барбароса и Ричард I** - Лъвското сърце. Като се има в предвид, че кръстоносците се движели по старите римски пътища, то нищо чудно да са преминали и през Вратица. Това до някъде е било леко казано бедствие за местното население. Кръстоносната армия в своята основа представлявала сбирщина от западни селяни и неудачници, които грабели всичко по пътя си независимо от споразуменията на Асеновци и организаторите на похода за създаването на пазари за тях. В тези времена Югоизточна Европа е с най-висок стандарт от останалата и част и това явно е повлияло “стимулиращо” на тези божий воители, израснали в мизерията на западното средновековие. В това време цар Асен първи построява манастир във Вратица като го нарекъл “царски”. През 1195 г. към територията на България са присъединени Белград и Браничево, и така Врачанско пак се отзовава по средата на държавата. Следват буйни времена за района. Годината е 1207, а на българския трон се е възкачил след преврат **цар Борил**. През 1211 г. в северозападна България избухва въстание срещу него. Водачи на бунта са същите тези кумани, които воюват с българите против византийци и кръстоносци. Борил е принуден да извика на помощ унгарска армия начело с граф Ивашин, който разбива бунтовниците, като част от организаторите загиват при самите сражения.

През 1218 г. на престола се възкачва Иван Асен II, като отстранява Борил с помощ на кумани и руси. Настъпва един от най-благоприятните периоди в историята на средновековна Враца. По това време в страната започва сеченето на монети, за което са нужни сребро и злато, на които врачанско е богато. В средновековна Вратица се развиват златарството, грънчарството, търговията и икономиката въобще. Наследника на Асен II, Михаил II Асен дарява “царски” манастира при местността Вратцата, което за времето е голям жест, като това автоматически дава на Вратица статут на един от най-важните градове в средновековна България.

След смъртта на Асен II България започва да губи своите територии и сила. Белград и Браничево са превзети от унгарците. Вратица и Видин стават за пореден път пограничен район, а от там и територия с постоянна заплаха от нашествие, в случая от Унгария. Апетит към тези територии има унгарският васал - руският емигрант Ростислав, чиято дъщеря била омъжена за българския цар Михаил II и след неговата смърт заедно с баща си имат претенции към българския престол. През 1256 г. Ростислав заедно с наемната си

армия се опитва да превземе столицата Търново, но е отблъснат. Сериозен отпор на този претендент оказали и крепостите изправили се по неговия път към Търново, като една от тях е и Вратица. През 1257 г. на престола на България се възкачва Константин Асен (Тих). Войната с Ростислав и неговия наследник Яков Светослав продължила с пълна сила. Ту унгарски войски нахлували в България, ту българите разорявали Унгария и особено областта Банат, но важното е да се отбележи, че Вратица твърдо е стояла на страната на Търново и не е допускала преминаването на чужди войски безнаказано. За този си принос градът и региона се ползват с особена почит от страна на българските царе от този период.

По времето на царуването на династията на **Тертеровците**, българските земи претърпят най-голямото си раздробяване и това разбира се рефлектира и върху по-нататъшното развитие на Вратица и района около нея. От **1281 г.** до 1285 г. следват нашествията на **татарите**, които отслабват Българската държава и това довежда до нейното разделение на определени области. Северозападна България включваща Видин и Вратица попадат под властта на болярина Шишман. Близо един век тази фамилия ще управлява тази област чак до падането на България под турско владичество. През 1365 г. Северозападна България е в центъра на сериозните проблеми, идващи от Унгария. Видинският владетел Иван Срацимир е премахнат от унгарците и отведен в унгарските земи като пленник, а Вратица и Видин близо 5 години са под унгарско управление. След това те са върнати към България, но следват години на тотално разцепление на Българската държава, която е разделена на две царства – Търновско и Видинско. Вратица е придадена към Видинското с владетел Иван Срацимир. Пламналата вражда между него и търновският владетел и брат **Иван Шишман** довежда до тотален упадък на държавата, което спомага за по-бързото падане на България под турска власт. През 1393 г. турците идващи от юг превзели Търново, а Видинското царство заедно с Вратица станало васално и зависимо от новите нашественици. От това време са намерени **483 сребърни монети** сечени от Иван Шишман и 59 турски сребърни гроша от Баязид I, което говори за стокообмена между васалните български територии и вече изцяло завладяна България. През 1396 г. Срацимир пропуска през земите си безпрепятствено кръстоносната армия на Сигизмунт I с надеждата, че последният ще разбие турците и така ще си възвърне предишната си хегемония в българските земи. През същата година армията на унгарския крал претърпява страшно поражение при крепостта Никопол и това коства независимостта на Видинското царство в рамките на 500 години. Във всеки случай Вратица не останала длъжна на нашествениците. Дълго време тя се защитавала упорито, начело с **войводата Радан**, който според преданията дори убил дъщеря си само и само да не попадне в ръцете на турците, известни със своята жестокост. Идват времената на мрачното и тягостно турско владение на България и Балканския полуостров.

Ако бъдем точни българските земи са в границите на **Турската империя** 482 години. Това са най-тежките времена за българският народ, които ще се отразят и ще травмират още много години след освобождението. Няма точни данни за времето в което средновековна Вратица пада в ръцете на турците, но няма съмнение, че те не са постъпили благосклонно към хора, които са се съпротивлявали срещу тях. На първо време е избита управляващата класа, след това местното население е изгонено от пределите на крепостта и заставено да строи новите си домове с материал набавян само от крепостните стени, като така автоматично и умишлено се разрушава града. От този период не липсва и пасивност от страна на населението. През **1404 г.** в територия на България, Сърбия и днешна Румъния избухва въстание, водено от Константин и Фружин, което нанася тежки поражения на нашествениците, но е смазано жестоко, а областите (като една от тях е и Враца), в които то се разраства - разорени. Четиридесет години по-късно полският-унгарски крал Владислав III Варненчик и трансилванският воевода Януш Хуниади за две поредни години навлизат в българските земи, като правят опит да изтласкат турците от европейските територии. В кръстоносната армия съставена от поляци, чехи, унгарци, власи, босненци и западни рицари се включват и българи, като няма съмнение, че те са при-

съединени от местата през, които преминава армията. Едно такова място е и Враца. Голяма част от цивилното население също е последвало 25000-та армия, с надеждата да бъде в безопасност. На 10 ноември 1444 г. край Варна, обединената войска на християните е разбита от 100000-ната турска армия, а 20 годишният полски крал Владислав III загибва заедно с надеждата на Балканските народи за освобождение от новите азиатски нашественици.

През 15-17 век Враца се харесва явно на турците, макар града да не е населен много с тях. По заповед на Сюлейман Великолепни през средата на 16 век има преброяване на империята, като Враца от този период наброява 354 немюсюлмански домакинства и 74 мюсюлмански. Градът приема статут на особено внимание от самия султан, като **доходоносен търговски и рударски център с находища на сребро**. Мюсюлманското население обаче е с притежание на малък имот, но с налагане на високи данъци. Основният съблюдател за събиране на данъците се е наричал войвода, който отговаря пред султана или пред везира директно за това. След него по длъжност се нарежда кадията, който отговаря за религиозните въпроси при мюсюлманите. Редът в града се контролира от спahiи или еничари, които постепенно се трансформират в полицейски формирования. Важна длъжност заема и баджадарът – чиновник, събиращ таксите по пазарите. По времето на падането на Враца в ръцете на турците са преброени около 1500 души. По-късно турският изследовател Евлия Челеби говори за Враца като град от 1500 къщи и близо 2000 души население като турците са значително малко. Челеби говори за **9 джамии, 4 мюсюлмански училища и 2 общежития** за мюсюлмани в “нужда”. Също така в града има и около **150 дюкяна**, като търговията е не само за жителите на града. В този период се търгува с Дубровник, Истанбул и други градове в рамките на империята. Населението на града и околностите има различен статут и правомощия в зависимост от това, което върши. Рударите, които са и християни и мюсюлмани са с облекчени данъци – не плащат “извънредни” данъци. Също така с особено положение се водят и тъй наречените “войнуци” – това са хора, които полагат около 6 месечен труд за империята, като работят в султанските обори, отглеждат коне или служат в помощните военни корпуси на армията. В замяна на това те получават малък имот, като това са ниви, зеленчукови градини, лозя или ливади. Плаща се минимален данък директно на султана, а не на местният феодал, като това по-късно ще доведе до конфликти между централната и местната власт. Самите войнуци ще станат една от най-реакционните класи в империята. Други подобни на тях и с подобни функции са тъй наречените “джелепи” или хора натоварени да отглеждат и предават директно на султана птици и овце за храна, като са освободени от извънредните данъци. Същите тези “животновъди” се оказват и хитри, като успяват да отглеждат и собствена продукция и я продават на пазара и така натрупват състояние.

С течение на времето Враца се разраства и отдавна вече е прехвърлила отвъд средновековните си граници. Строителството става многоетажно и по-солидно. Това е период, в който Турция води непрекъснати войни с европейските държави. При провала на тези си амбиции тя се затваря на Балканския полуостров, като следват и редица вътрешно-икономически и политически промени. На първо време войнуците и джелепите ще почнат да не изпълняват редовно своите задължения към султана. Той от своя страна ще изисква от местните господари по-строг контрол, който ще доведе до саморазправа и жестокости преследвания. **През 1706 г.** този процес довежда до **масови изселвания от врачанските села**, като - Краводер, Буковци и Криводол. Много от хората на тези села се заселват в берковско или видинско, като част от тях завинаги остават по тези места. Властта е принудена със сила да върне част от преселниците, защото така се нарушавал данъчния режим. Както знаем немюсюлманите плащали и давали двойно или тройно по-големи данъци от останалите. Обикновеният врачанин от този период плаща следните **данъци**: вергия, поголовен данък, джезие на цигарите, десятък, десятък на гроздето, данък на виното и ракията (какъв ужас), от преброяване на овцете, бач (това е вътрешно мито), данък върху свинете, отлакие, соват и плащане по задължения от стари неплатени данъци.

Положението на врачанските жители се утежило особено през XVIII век, когато в процеса на децентрализация, дълбоко разстройство на управленческия апарат и нараснала самостоятелност и произвол на провинциално управление, местните нотабили – **аяни** придобили особено значение със статут на институция. Аяните играели важна роля в общественения живот, определяли размера на изискваните от държавата данъци, вмесвали се грубо и най-често с корисни подбуди във взаимоотношенията между раята и върховната власт. Такива местни първенци ще да са били тези, за чиито нужди са били изградени мощните жилищно-отбранителни кули – „**Серапионовата**” и „**Часовниковата**”, които извисяват и до днес величествени корпуси в града. „Серапионовата” кула е принадлежала на местната фамалия от първенци – **Курт Пашовци**, които преданието счита за потурчени българи. Втората, известна още под името „**Кулата на Мешчиите**”, датира по всяка вероятност също от тази епоха, когато в смутно време – честите народни движения, въстания, войни и разбойнически действия създават постоянна заплаха особено за тамошните аяни и органи на властта.

Много ясно, че след такова отношение ще се стигне и до **съпротива** от страна на населението. Създават се хайдушки чети, които в началото търсят лично отмъщение за някой турски бей, но по време на войните между Австрия и Турция или последната с Русия борбите започват да придобиват политически отенък. Врачани са участвали в отрядите на влашкия княз Михаил Витязул и на неговия военачалник Баба Новак. Последният разгромява турците в Балкана и стига до София, като по пътя си опожарява много населени места включително и Враца. Особена активност на съпротивата срещу турците се забелязва по времето на войните между Турция и “Свещения съюз”- Австрия, Венеция, Полша и Русия. Тогава австрийски войски достигат територията на България и това довежда до активиране на съпротивата срещу турците в северозападните ѝ части. Избухва въстанието в град Чипровци, което е потушено от унгарците на граф Тьокьоли, който се явява като турски васал по това време. Почти два века съпротивата на завладените българи по тези места не спира. Постоянно има нападения на хайдути и почти постоянно следват разоръжаване и репресии. През 1716-1717 г. в Северозападна България се подготвя голямо въстание. Следва поредното разоръжаване на региона, като се споменава и за смъртни наказания на някой знатни българи във Враца, които дават пари за оръжие. По времето на Екатерина Велика, Русия печели важни победи срещу Турция. Това стимулира на ново врачани, които правят опит за организиране на политическо движение, което е унищожено още в зародиш, а организаторите - хаджи Манчо, Цвятко златарят и синът му Никола били посечени.

Освен, че е била известна със своите **занаяти** като: златарство, кожарство, селско стопанство и други за времето си занимания, във Враца се развива и **книжовното дело**. За средновековието книгата се явява като един вид излъчване на авторитет и поради ограничените си количества тя е била притежавана само от богатите (повечето са били неграмотни) или от духовенството. Книгите от този период са на църковна тема, като се описва живота и дейността на “божиите хора” и много малко от това, което са правили обикновените простосмъртни. Трудно можем да си представим какво е представлявала една книга за тогава, като се има в предвид какви технологии владеем в момента за комуникация, но със сигурност и те са изпълнявали същите функции - да поясняват, запознават и поучават. Първият писмен такъв паметник от Враца е от 13 в. и е от пергамент като се описва житието на някакъв човек спасен от калугерка, която по-късно умряла. В повечето книги от този период са вмъкнати преписки от хората, които са ги преписвали. В тях откриваме имената на йеромонах Варлаам от църквата Света Троица и неговите духовни последователи Драгул, Данаил и др. През вековете с определени спадове книжовността във Враца не замира. Особено важно е да отбележим името на **Йосиф Брадати**, който през 1750 г. пише в града и се опитва да събуди българското самосъзнание. Той подчертава, че вината за лошия живот на **християните** се дължи на тяхната **завист един на друг** и разногласие, което е довело до отслабване на държавността на българите. Между другото тази черта не е напускала българските земи с отделни изключения, които са

твърде оскъдни. Що се отнася до духовността от тези времена тя изцяло остава в ръцете на църквата. Ето защо в това отношение Враца е свързана с две основни събития от този период – дейността на Софроний Врачански и на борбата за независима българска църква. **Софроний Врачански е роден в град Котел през 1739 г. и 30 години е учител в този град.** През 1765 г. се среща с духовния баща на българите Паисий Хилендарски, като преписва от него книгата му **История славянобългарска** и започва нейното разпространение. През 1794 г. е ръкоположен за врачански епископ и заживява в града под Балкана. Това са смътни времена за Турската империя, защото поради нейната слабост избухват всевъзможни метежи, бунтове и опити на различни сепаратисти да се откъснат от империята. Без спорове едни от най-страшните в това отношение са тъй наречените “кърджалии”, които опустошават Северозападна България. Тук е редно да споменем и името на Осман Пазвантоглу, който е видински даалия (владетел) и заедно с кърджалиите разсипват империята. Врачанският край пострадал тежко от набезите на даалията, който се провъзгласил за самостоятелен владетел. Избухнала свирепа борба между официалните власти и отцепника. В този момент Софроний смело пази своята епархия и се грижи за нея, като това не остава незабелязано от Пазвантоглу. **През 1798 г.** голяма армия от кърджалии, разбойници и размирници напада Враца, като я държи в обсада 8 дена. Софроний ходи на бойните позиции и вдъхновява българи и турци, които се бият заедно срещу нашествениците. Макар и разбит след обсадата Пазвантоглу не прекратява нападенията в областта. За Софроний става невъзможно да пътува по врачанските села и търси спасение в Плевен и Арбанаси. При едно от завръщанията си Враца отново е обсадена от 15000 разбойническа армия на Али паша. Врачанският епископ се окрива в **Черепишкия манастир** до момента когато разбира, че и тази войска е разбита от врачани и редовна турска армия. Лично турските първенци прибират епископът, като по този начин показват своето уважение към силата на този велик българин. Следват чумна епидемия, отново нападения на кърджалии и въобще само нещастия за местното население, като за българите то е много по-чувствително. Явно Софроний си направил сметките, че в такива условия не може да се води духовен живот и заминава за Влашко като никога повече не се връща във Враца. По-късно той е подмамен и задържан във Видин където прекарва 2 години и според думите му теглото било неописуемо.

Събитията, случили се във Враца по тези времена дали тласък и за един нов вид дейност, която за първи път се появява в борбата на българите за национално освобождение - **дипломацията**. В резултат на намесата на Русия в съседна Сърбия избухва въстание през 1804 г. Малко по-рано във Враца пристига един тайнствен човек, който според врачани се явявал нещо като руски шпионин. С него контактуват двама от най-интелигентните граждани на града - **Иван Замбин** и преселникът от Тетевен - Атанас Николаев. Повлияни от делото на сърбите, които изпращат делегация в Петербург врачани събират пари и помагат на горе споменатите да заминат за Русия при руския цар с надеждата да се помогне на българите. През ноември 1804 г. тези първи български дипломати пристигат в Петербург, но за тяхно разочарование те не са приети от официалните власти поради липсата на официален документ, който да ги представя от къде идват и за какво се борят. Голямо чакане пада за да се снабдят с него от 1805 г. до 1807 г. През това време Замбин и Николаев свършват и парите. Руснаците им отпускат земя за да се прехранват, но така или иначе те не желаят да я обработват. Чрез Софроний Врачански документите са набавени и изпратени чак през лятото на 1808 г. От дългият престой, оскъдната храна и мизерия Иван Замбин умира в Петербург същата година. Ефектът от тази първа дипломатическа стъпка е маловажен за историята на дипломацията, но за врачани той представлявал едва ли не изпращане на човек на Луната. След смъртта на Пазвантоглу през 1807 г. нещата в Северозападна България потръгват добре. Населението започва да се връща в родните си краища, а развитието на търговията и икономиката в региона потръгва. Един нов партньор в това отношение се явява и Русия, която започва да воюва с Турция през 1806 до 1812 г. Не е тайна, че създадената ситуация е добре дошла както в икономическия принцип така и в политическия. Един от хората възползвал се от това е

Димитраки Хаджитошев, който се явява като една от най-важните фигури от българското възраждане и Враца. Същият този човек снабдява руската армия, но също така осведомява за движението на турците и тяхната подготвеност, което изиграва важна роля в победата на руската кампания. Независимо от нежеланието на руснаците за участие на българи в армията им се сформират отряди, които проявяват учудващ героизъм, за който дори и турците говорят. Един такъв отряд е сформиран и от врачани, но по-ценното е информацията, която получават руснаците от Димитраки Хаджитошев. През 1811 г. през Враца преминава 25000 турско-албанска войска, за която руснаците научават веднага и я чакат в Оряхово. Събитията обаче придобиват обрат - Наполеон навлиза в Русия и войната е прекратена с Турция. Димитраки Хаджитошев в този период натрупва не само богатство от двойната си търговия с руси и турци, но и авторитет. Той спомага за откупването на няколко турски офицера от руски плен, като един от тях известния за времето си Ибрахим паша. За това негово дело много от турците му остават признателни и както казвали някога "стояли прави" и треперели от дъхът му.

През 1815 г. избухва ново въстание в Сърбия като за княз е избран Милош Обренович, който има тесни търговски отношения с Хаджитошев във Враца. Обренович по молба на врачанският първенец изпраща в града един от най-добрите сръбски просветители на времето си **Константин Огнянович, който през 1822 г. създава светско училище**. В същото време във Враца пристигат и нови турски управници, които на първо време взели да тормозят народа чрез прищевки и нови данъци и от тук си навлекли омразата на врачанските първенци. Хаджитошев започва строителството на нови защитни кули по своите имоти, а връх на всичко е строеж на голяма ковачница за производство на оръжие в с. Радотина. Турците приемат това за заплаха и по заповед на султана врачанският първенец е убит край Видин, а Ибрахим паша лично командва акцията независимо, че Димитраки Хаджитошев го освобождава от плен. Това се случва на 24 юни 1827 г. Имотите на врачанският първенец са конфискувани, отбранителната кула и леярната - разрушени, групата от врачански родолюбци е разтурена, като голяма част от нея емигрира в Румъния или в други части на империята и Одеса. Шест месеца след смъртта на Димитраки Хаджитошев Турция обявява война на Русия. Руските войски достигат Шумен, като в по-късния етап Враца се оказва в нейния периметър. Руснаците преминават през редица врачански села, а във Враца те са посрещнати като освободители.

Враца през XIX и XX век

С унищожаването на българската държава, турците премахнали институциите, чрез които тя уреждала до тогава административния, стопанския, политическия и културен живот на българския народ. През периода на турско робство общият ред за изграждане на администрацията се отнасял и за Враца. Макар, че наличните документи не позволяват разграничаването на отделните институции, може да се каже, че във Враца като административен център е имало църковна община, по-късно и училищно настоятелство, еснафи, занаятчийски сдружения, свързани с общината. Общините подпомагали събирането на държавните приходи, снабдявали с продукти хората, натоварени да пазят проходите, оповестявали и разпространявали сред населението разпорежданията, които се отнасяли до него. Те уреждали семейните, наследствените, паричните, договорните и други отношения сред жителите. С оформянето на българската нация ролята на общината се променила. Тя почнала вече да изпълнява функциите не само на помощен административен орган на турската власт, а и да урежда някои частно-правни отношения сред българското население. Освен това тя съдействала за опазване националната култура и националните традиции на българския народ. Така че Общината, като административна структура, свързвала все повече своята дейност с цялостното развитие на града. Със зараждането на капиталистическите отношения общината не могла да предпази от експлоатация дребните стокопроизводители, тъй като това щяло да бъде в противоречие с интересите на врачанските първенци, нейни членове. Общият ръст на занаятчийското производство създавал все повече условия за засилването на тази експлоатация. Това задължавало

еснафските сдружения да поддържат тясна връзка с общината, която им съдействала за разширяване на производството и печалбите от него.

В 1882 г. Враца е обявена за ОКРЪЖИЕ на Оряхово, Бяла Слатина, Орхание (Ботевград) и околия Враца. От тогава започва дългия период на прекрояване на граници, сливане и разделяне на селища и общини. Тогава градът наброява 11190 жители.

В края на XIX век икономическото развитие на Враца и региона се представя главно от занаятите, които постепенно се преустройват на манифактурна основа. Водещи са **бубарството, копринарството, кожухарството, куюмджийството, мелничарството и месопреработването**. Ползват се местни суровини – обширни черничеви насаждения, развито скотовъдство, природни изкопаеми във Врачанския балкан – мед, желязо, цинк, сребро, злато. Врачанската коприна е търсена в Европа – Виена, Лион. Със златните медали и отличия по международните изложения идват и първите чужди инвеститори – фирми от Франция и Швейцария откриват търговски кантори за изкупуване и износ на бубено семе и коприна. **През 1883 г. Мито Орозов създава собствена коларница, която по-късно прераства във фабрика. Брички, файтони и кабриолети се изработват по каталог.** Отличия и златни медали му носят първото българско изложение в Пловдив през 1892 г. и първото балканско изложение в Лондон през 1907 г. **До Възнесенската църква се оформя златарска чаршия с дюкяни за златни и сребърни накити, художествено украсени съдове, медни и бронзови предмети.** В Европа се прочуват и **врачанските вина**, като едни от най-добрите. **Лозята достигат до 40 000 дка насаждения.**

В края на 1944 година индустрията във Враца запада. Производството се крепи на 31 хиляди чифта гумени цървули, 1050 тона подкови, 220 хиляди броя лопати и 1 427 000 м памучни тъкани. На тази база започва изграждането на новата икономика. До края на 50-те години е период на коренна промяна в общественно-политическия и социално-икономическия живот на Враца. От занаятчиско-търговски, градът се превръща в индустриален център на региона. Постепенно през 60-те и 70-те години Враца израства като мощен индустриален град. Промислеността се превръща във водещ отрасъл в икономиката на града и определящ тенденциите в бъдещото и развитие.

За духовното възраждане на врачанското население във втората половина на XIX век голям принос има Христанчо Матов – търговец, обществен деец. Дарява на Враца **1054 дка гори и ливади във Врачанския балкан, включително пещерата „Леденика“**. Желанието му е да бъдат стопанисвани и облагораждявани за нуждите на туризма в града. С доброволен труд и дарения се изгражда и **Хижата във Враца**. Строителството и започва през 1925 година и завършва през 1932 година. В началото на XXI век Враца е важен център на културата и образованието в Северозападна България. Над 130-годишна история има най-стария културен институт – **читалище „Развитие“**. Освен библиотеката, към читалището се утвърждават симфоничен оркестър, езикова и балетни школи.

В Двореца на културата са разположени Врачанския драматично-куклен театър, Филхармонията, художествената галерия „Иван Фунев“ и Врачанския исторически музей. В музея е съхранено цялото Културно-историческо наследство от древността до близкото минало. Интересът на врачани към него има вековни традиции. През 1794 г. епископ Софроний Врачански поставя началото, като чете пред най-приближените си хора и някои от първенците на града Паисиевата История славянобългарска. Сред слушателите е Хаджи Тошо Ценович, бащата на Димитраки Хаджитошев. За около четири десетилетия Хаджи Тошо събира и след смъртта си през 1836 г. оставя на своя внук Тодораки Димитракиев „една соба, пълна с вехти неща“. Внукът продължава събирателната дейност и проучването на старините. През 1894 г. частната музейна сбирка е откупена от Народния музей и Народната библиотека. След три десетилетия – през 1924 г. учителят Андрей Цветов подновява изследователската дейност и полага основите на музейната сбирка във врачанската мъжка гимназия. Експонатите стават достъпни за широката общественост едва през в началото на 40те години, когато са перенсени в една от залите на новопостроената сграда на дружество „Развитие“. Оцелелите експонати след бомбардировката на Враца през 1944 г. служат като основа за създаването на Окръжен историчес-

ки музей през 1953 г. Откритото през 1965-66 г. златно съкровище в Могиланската могила във Враца спомага за построяването на модерна сграда на музея. В началото на 1986 г. на врачанския исторически музей е предаден първия дял от Рогозенското съкровище, а археолозите откриват след това и втория дял. Събитието съвпада с откриването на **Етнографско-възрожденския комплекс „Св.Софроний Врачански“** и обновяването на възрожденския комплекс „Никола Войводов“. По това време се отрива в обновен вид **ул. „Търговска“** – възрожденско средище на занаяти с многобройни работилници – златарски, мадникарски, железарски, тенекеджийски, за тъкани и везмо. Книжовното богатство и документалното историческо наследство на врачанския край се сахраняват в универсалната **регионална библиотека „Христо Ботев“** и Държавния архив.

Гербът на Враца е създаден от художника Любен Орозов през 1967 г. Графичното изображение на герба символизира специфичния орографски индивид, от който носи името си града – прохода Вратцата. Двете отвестни скали са изобразени с два топографски триъгълника, между които се вие пътят на прохода. Възходящата и дадена в перспектива линия на пътя символизира подема на града нагоре и напред. Гербът е увенчан със зидова корона, означаваща, че градът е бил крепост от най-древни времена.

Девизът на Враца „Град като Балкана – древен и млад“ отразява славното минало на Враца като стара българска твърдина и оновот му настояще на развиващ се европейски град.

Денят на Враца – 1 юни е утвърден с решение на Общинския съвет. Всяка година неговата подготовка и провеждане се осъществява от община Враца. Празникът на града има за цел да съхрани традицията и да стимулира участието на гражданите, институциите и фирмите в общото социално-икономическо, порсветно и културно развитие на общината. Той се свързва и с **Деня на Ботевото безсмъртие**, като финал на богата социална, строителна, спортно-туристическа и културна програма. В този Ден се провежда тържествено заседание на Общинския съвет, на което се утвърждават носителите на **„Наградата на Враца“**. Всяка вечер на 1 юни на пл. Христо Ботев във Враца се провежда тържествен митинг-заря, по случай Деня на Ботев и загиналите за свододата на България.

Важно присъствие в живота на Врачанския край има Ботевата десетдневка. Всяка година **„Ботевите дни“** събират стотици поклонници на подвига и безсмъртието на поета-революционер от цялата страна. В тези дни Враца е домакин на много прояви като изложби, концерти, рецитали, конкурси, четения. На 2 юни стотици хора от цялата страна, туристи, ученици, студенти тръгват към **връх „Околчица“** (1230 м), за да се поклонят пред паметта на загиналите за свободата на България. Лобното място на Христо Ботев, на югоизточния склон на **връх „Камарата“**, в местността **„Йолковица“** е обозначено с каменна морена, върху която е издълбан стих от Елисавета Багряна : „Изпълни се пророчеството твое – жив си ти!“. През 1926 г. по повод 50-годишнината от Априлската епопея се поставя временен маркировачен знак на връх Околчица – четириметров железен кръст, знакът на българските опълченци. Едва през 1936 г. Ботевския комитет във Враца предприема строителство на паметника по проект на арх. Петър дограмаджиев и инж. Никола Новоселски, отново във формата на осмоконечен кръст с височина 28 метра и параклис. Той е открит през 1937 година. Във връзка с това се каптира Крушовския извор, изгражда се чешма с барелефа на Христо Ботев. Около извора се оформя паркова площ от 38 декара. Други 30 дка около паметника са обявени за народен парк.

Официалното изграждане на алеята-паметник от Козлодуйски бряг до лобното място на Христо Ботев в местността „Йолковица“ и връх „Околчица“ е обявено с постановление на МС от 27.05.1958 г. В следващите години се реализират няколко правителствени решения и местни инициативи за архитектурното и ландшафтното оформяне на Мемориалния комплекс **„Ботев път“**. През 1993 г. той получава статут на **„Групов исторически паметник на културата от национално значение“**.

Б. Съвремие

Община Враца е огласена с Указ № 2295 от 26.12.1978 г. със съдалище град Враца. В състава на общината се включват 22 населени места – един град и 21 села : гр. Враца, п с. Веслец, с. Згориград, с. Косталево, с. Лютаджик, с. Нефела, с. Паволче, с. Челопок, с. Бели Извор, с. Власатица, с. Мраморен, с. Чирен, с. Баница, с. Мало Пещене, с. Оходен, с. Вировско, с. Голямо Пещене, с. Горно Пещене, с. Лиляче, с. Тишевица, с. Три кладенци, с. Девене. Общината е разположена в Северозападна България на площ от 679 кв.км. Обхваща части от Предбалкана (Врачанска планина – попада в територията на Природен парк „Врачански Балкан“) и Дунавската равнина. Граничи с общините Вършец, Мездра, Криводол, Борован, Бяла Слатина и Своге. Общата дължина на границата и е 150 км. Враца е най-големият град в Северозападен район на планиране и е на 16 място в страната и областен административен център. Намира се на 112 км. северно от София, на около 40 км. югоизточно от Монтана, на 14 км. северозападно от Мездра, на 80 км от ферибот на Дунав при Оряхово и на 83 км от речното пристанище Лом.

Разстояния до важни пунктове

Враца-София	110	км
Враца-Оряхово		
/ферибот/	80	км
Враца-Монтана	38	км
Враца-Видин	126	км
Враца-Мездра	15	км
Враца-Лом	83	км
Враца-Варна	439	км
Враца-Бургас	429	км
Враца-Русе	252	км
Враца-Кулата/Петрич/	296	км
Враца-Капитан Андреево	414	км

През територията на общината преминават важни железопътни и шосейни коридори с национално и международно значение. Град Враца е пресечна точка на два от най-големите европейски транспортни коридора – коридор 4 и коридор 7. Географското и положение ще придобие още по-голямо значение с изграждането на Дунав мост 2 при Видин.

■ **Коридор № 4** – Дрезден/Нюрнберг – Прага – Виена/ Братислава – Будапеща Крайова/ Констанца – Видин – Враца – София – Солун / Пловдив – Истанбул.

■ **Коридор № 7** – Рейн – Майн – Дунав /Дунавски воден път/. През Враца минава път II-15 до Оряхово, който е гръбнак на пътната инфраструктура във Врачанска област, град разположен на р. Дунав, където се намира най-натоварения в момента наш ферибот и осъществява връзка с коридор № 7.

Международни пътища

Е 79 –Гърция – Западна Европа ; София – Видин – Крайова

II - 15 – Враца – ферибот Оряхово – Бекет.

Население

Населението на Общината е 81 000 души, като от тях 49% са мъже и 51% жени. В селата живеят около 20% от населението. Сред най-големите са : Згориград, Баница, Лиляче, Девене и Мраморен, а най-малките – Мало Пещене, което има едва 76 жители и Веслец – със 170. Общината е най-голямото населено място в областта и държи 37% дял от общото население – 216 388 лица, само в гр. Враца живеят 30 % от него. По броя на населението - 64 244 (за 2004 г.) Враца е най-големият град в Северозападен район на планиране и е на 16 място в страната. Във Врачанска община живее 1 % от населението

на страната, а във Врачанска област 3 %. Общината е с голяма гъстота на населението – 119,3 души/кв.км. Тя е от градски тип с 80,4 % градско население. Има благоприятна възрастова структура както в рамките на областта, така и за страната (35,7 % коефициент на възрастова зависимост при средна за страната 45,5 % по данни за 2003 г.).

Населението на град Враца нараства в продължение на 112 години – от Освобождението до 2000 г., като достига 75 518 жители. През последните години тенденцията е към намаление, характерна за страната като цяло. Естествен прираст е отрицателен, като по-малка е неговата стойност за град Враца. През 2003 г. живородените в общината са 641 бр., умрелите са 1129 бр. Само за града стойностите са съответно – 548 бр. и 699 бр., за областта са 1766 срещу 4000 бр.

Климат

Климатът е умерено-континентален. Според делението на страната по температурни условия, общината е в умерено горещ и топъл пояс, с характерна средна януарска температура на въздуха - 1,9 °C и средна юлска 22,2 °C. Температурните условия както за Врачанска община, така и за цялата страна се характеризират с бързо затопляне и повишаване през април. Най-високи са температурите през юли и август. Продължителността на периода с устойчиво задържане на средните денонощни температури на въздуха над 5°C са от 230 до 250 дни, а над 10°C от 180 - 200 дни.

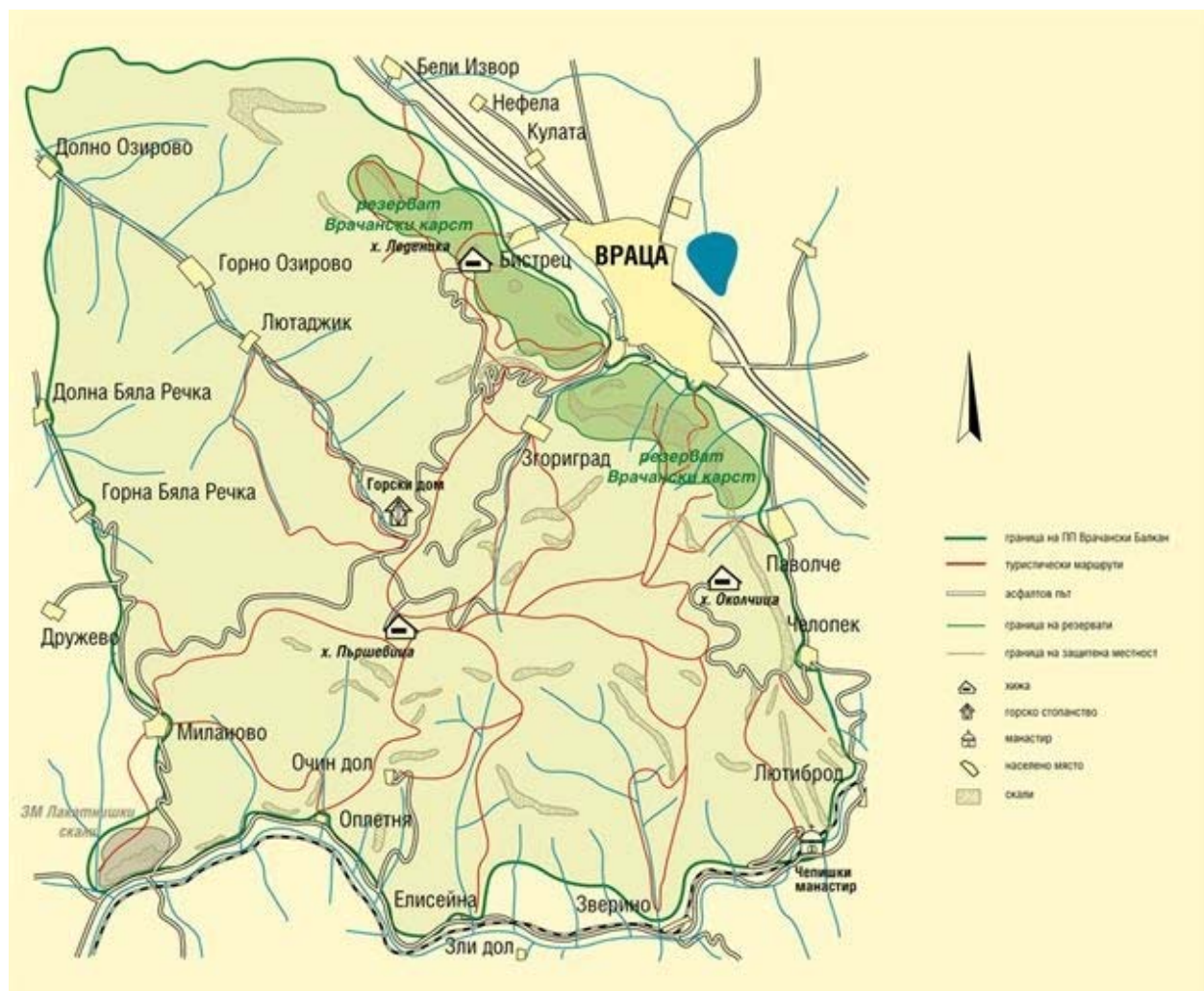
Средната надморска височина на общината е 410.8 м. В поясъ с надморска височина от 200-299 м са разположени селата Баница, Бели Извор, Вировско, Власатица, Горно Пещене, Мало Пещене, Мраморен, Нефела, Оходен, Тишевица, Чирен. В следващия пояс 300 – 499 м са разположени селата – Веслец, Згориград, Косталево, Лютаджик. Най-високо са селата паволче и Челопек с надморска височина от 500 – 699 м, а най-ниско Голямо Пещене, Деневе, Лиляче и Три кладенци – в поясъ от 100 – 199 м надморска височина.

Природно наследство, защитени територии

Природен парк „Врачански балкан“

е един от 10-те в страната, обявен със **заповед № 1449 от 12.12.1989 г. на Комитета за опазване на околната среда**, а от месец март 1997 г. обявен за защитен обект с международно значение. Територията на парка е с площ 30 130 хектара в землището на три области : Враца, Монтана, Криводол, Вършец и Своге. В регистрите на IUCN /Международен съюз за защита на природата/ паркът е отнесен към пета категория „Защитени ландшафти“ – има национално значение и служи за туризъм, отдых и възстановяване. Уникален природен комплекс с голямо биологично и ландшафтно разнообразие. По-голяма част от територията на парка е покрита с карбонатни скали от триаски и юрски варовици, напукани по всички възможни посоки. В границите на Природен парк „Врачански Балкан“ се намират едни от най-интересните пещери и пропасти – около 500. Пещерите са едни от земните чудеса на планината, а уникалната им подземна красота е сътворявана в продължение на милиони години.

Флора

На територията на Природен парк „Врачански Балкан“ са установени над 700 вида висши растения, което представлява близо 1/5 от флората на България, като 56 вида от тях са обявени за редки и защитени от изчезване, а 26 вида са защитени от Закона за защита на територията. Те са разпределени в 37 формации и 124 асоциации и групи асоциации. Към тези асоциации /екосистеми/ се отнасят 78 дървесни и храстови и 36 тревисти.

Фауна

Не по-малко интересна е и фауната на парка. Защитени от ЗЗП са 138 вида животни, като от тях 21 вида са вписани в Червената книга на България. Висока природозащитна стойност има безгръбначната фауна и дневните грабливи птици, между които – черен щъркел, египетски лешояд, скален орел, бяло-опашат мишелов и др.

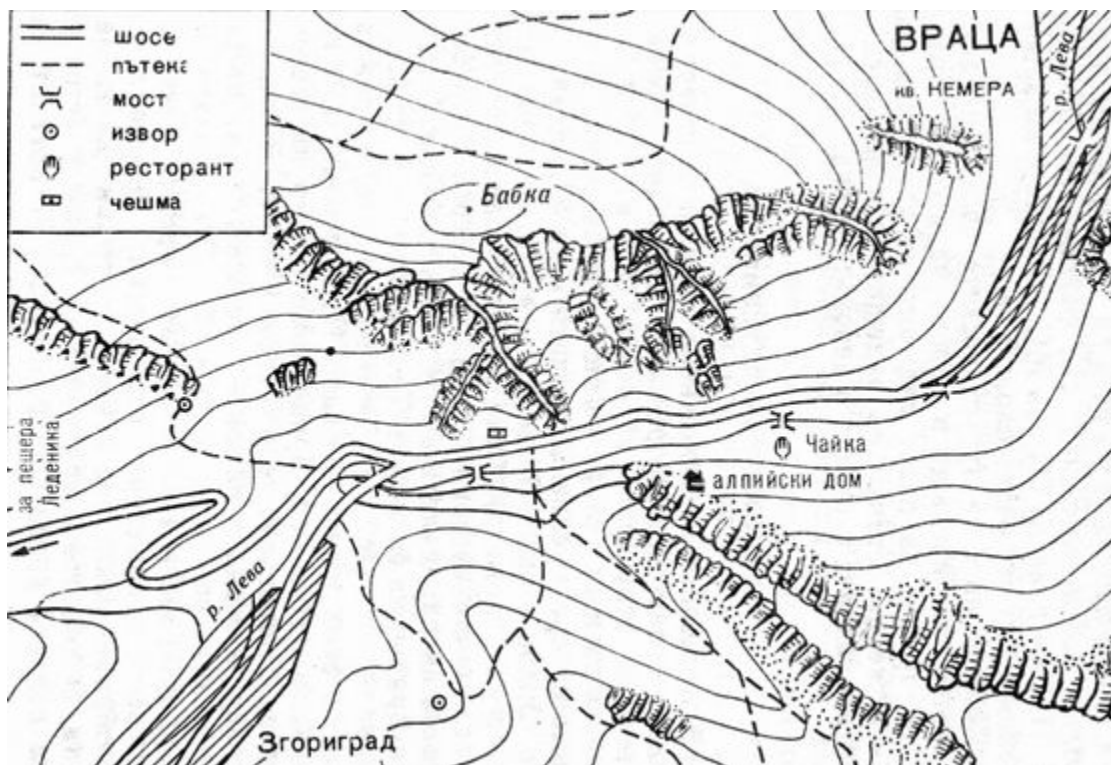
Еко-пътеки

Един от притегателните центрове в парка е изградената Врачанска еко-пътека. Уникална е с това, че се намира само на шест километра от гр. Враца, но за съжаление без добра транспортна връзка, въпреки че предлага незабравими усещания на туристи и любители на природата. Тя е част от програмата, която се предлага и на гости от чужбина. Оформена е само с материали, взети от природата – дърва и камъни. Атракция за малките туристи е хубавата „Пътека на приказките“. Тук те се срещат с любими герои от детските приказки, гостуват в къщата на Баба Яга.

В обхвата на парка са включени защитени територии от по-висока степен. Това са резерват :

„Врачански карст“

Проходът Вратцата се намира на 2 км югозападно от гр. Враца срещу течението на р. Лева. Той е най-тъсната част на Згориградския пролом и е широк 30 м. Напомня скална порта, откъдето е дошло името Вратцата. Скалите се простират по левия бряг на р. Лева в протежение на 3 - 4 км и включват множество игли, стени и ръбове, които условно са разделени на 9 района с 31 масива. Мястото е добило популярност с названието Врачански скали или Вратцата - конкретно за скалите по течението на р. Лева, но те не са единствените в района на гр. Враца. Това наименование е по-общо и включва в себе си и други обекти (по скалните масиви например над кв. Медковец и над бившия Химически комбинат също има прокарани алпийски маршрути).

Скалният край прохода Вратцата се намират на територията на резервата "Врачански карст" и в рамките на природен парк "Врачански балкан". **Самият проход Вратцата е**

обявен за природна забележителност със заповед номер 3781/05.02.1964 г. на КГГП при МС. Границите на защитения обект включват площ 2 ха. Посетителите и катерачите трябва да пазят даденото от природата, за да може бъдещите поколения да "наследят" скалите и тяхната околност в непокътнат вид.

Резерват "Врачански карст"

1438.90 хектара, обявен със заповеди номер 854/10.08.83 г. и 9/09.01.85 г. на Министерски съвет. Резерватната територия обхваща карстов район с живописни пасажии. Един от най-богатите в страната на пещери, пропасти и пещерна фауна, като повечето от пещерните видове са локални ендемити (не се срещат никъде другаде по света). Уникален за страната комплекс от реликтни и судмедитериански растителни видове и същества. Част от тях са балкански и български ендемити, между които 20 вида растения са включени в Червената Книга на Република България. От представителите на животинския свят тук гнездят гарван-гробар, жълтоклюна чавка, алпийски бързолет. Територията е район на ловуване на скален орел, обикновен мишелов, сокол-орко и други. Срещат се пъстър пор, горски и кримски гущер, пепелянка и др. Голяма част от животните са включени в Червената Книга на Република България, като застрашени от изчезване и редки. Резервата се охранява от Министерството на Околната среда и водите - регионална инспекция гр. Враца. Влизането в резервата без разрешение на тези органи е забранено.

Скалите от катерачна гледна точка

Общо за катерачния обект Вратцата може да се каже, че е изключително интересен и се характеризира с разнообразни скални форми, изискващи употребата на всички способности на катерене и пъстър набор от клинове и "джаджи" - клеми, френдове, ексцентрици. Клеми се използват по-често в сравнение с френдовете, тъй като цепнатините рядко са с хубави гладки стени. Често се срещат гладки плочи с малки и по-големи дупки и джобчета, а също и "халки" за осигуряване с лента прокарана през тях.

Характерно за скалния масив Вратцата е, че е обрасъл с много дървета, храсти и тревеви. Някои от дърветата дават възможност за естествена осигуровка, но повечето (както и храстите, и тревите) запълват скалните форми, затрудняват катеренето и са най-малкото неприятни. Някои масиви правят изключение, например "Хергиани". Много от новите турове са почистени, както и масивите обособили се като "катерачни градини" - "Малката Вратца", крайпътната част на прохода Вратцата, "Малката дупка", "Голямата дупка".

Скалите в по-голямата си част са здрави или не много ронливи. По-ронливи са туровете, прокарани по ръбовете. Известна опасност от падащи камъни съществува по маршрутите, които са в близост или до самите улеи и камини (туровете "Камините", "Дъга" и др.).

В миналото при катерене в топло време на непочистени маршрути се появяваше т.н. в алпийските среди "Врачанска пъпка" - обрив предимно по тези части на тялото, които се трият най-много с дрехите. В последните години това е рядко явление. Все пак е добре да се избягва прекаленото съприкосновение с тревите и храсталаците при подходите и катерене.

По Врачанските скали понякога се среща най-опасната европейска змия - пепелянката. Разпознава се по малкия рог на главата. При ухапване от змия е необходимо да се потърси лекар. От земноводните по скалите значително по-често се срещат малки гущери, които са напълно безопасни. Други обитатели в района са козите, които макар и домашни, достигат неподозирано труднодостъпни места. Трябва да се внимава, тъй като козите могат да предизвикат каменопади от сипеите, които са разположени над катерачните маршрути.

Климат

Един анекдот сред алпинистите гласи, че на Враца, ако не е жег, непременно ще вали дъжд - средно положение няма. Действително дъждовните дни не са никак малко. Поради факта, че целият район е карстов, наблизко до скалите няма вода с изключение на прохода Вратцата и "Малката дупка". При по-дълготрайни изкачвания трябва да се носи вода. Краткотраен дъжд е по-добре да се изчака и след това да се продължи изкачването, тъй като скалите съхнат бързо. При по-продължителен дъжд обаче е целесъобразно да се напусне маршрутът.

Най-приятно е да се катери през пролетните и есенните месеци.

Пролет. От април до юни условията за катерене са много добри. Температурите през април са все още сравнително ниски (особено рано сутрин, когато са около нулата), а през юни са вече доста високи (около 30 градуса). През май има най-много дъждовни дни. Целият период може да се окачестви като благоприятен за изкачвания.

Лято. През лятото температурите са много високи (до 40 градуса) и жаждата е мъчителна. Има опасност от топлинен и слънчев удар. Въпреки това и този период е подходящ за изкачвания. Различното изложение на отделните маршрути дава възможност да се избират сенчести места.

Есен. Наред с пролетта това е другият най-популярен сезон. Дъждовните дни след 15 октомври не са малко, но винаги има подходящи дни за катерене до средата на ноември.

Зима. През зимата температурите са твърде ниски (минусови) и често има снежна покривка. Зимни изкачвания (в зимни условия) по принцип не се практикуват в района. През зимата на 1979/1980 г. Кирил Досков и Валери Пелтеков осъществиха при типично зимни условия и снежна покривка изкачвания на туровете "Зъбът" и "Огледалата" (вторият тур - за 2 дни и с котки). Тяхното мнение е, че тези изкачвания са били по-тежки от зимните изкачвания по северните стени в Рила и Пирин. Имало е и доста меки зими и дни, когато се катери както обикновено.

В горещите дни по сянка може да се катери в предиобедните часове на масивите със западно изложение: Резньовете, Медуза, Безинги, западната страна на Зъба (наляво от тур "Кучешкият зъб"), Малката Вратца (западна страна). По сянка може да се катери в следобедните часове на масивите с източно изложение: източната страна на Зъба (около тур "Кремиковец"), източната страна на Урвич (около едноименния тур), Малката вратца (откъм реката), Прохода Вратцата (около "Арката"), масив "Източна страна на Централния ръб", масив "Дупките".

И в жег и в дъжд може да се катери в района "Кариерата" - "Малката дупка" и "Голямата дупка".

В края на 90-те започва прокарването на нови турове в "модерен" стил, които при премиерата се преминават в свръзка отдолу нагоре, често с изкуствено катерене на трудните пасажи, след което се екипират и минават свободно. Това означава спускане по

прокарания тур, изчистване, евентуално поставяне на сигурни точки за осигуровка (клинове, болтове, лонглайфове, лепени клинове) и избиване на забитите преди това клинове. Така възникнаха много добре почистени и осигурени маршрути за свободно катерене.

Пак по това време се появи и тенденцията за екипиране на маршрути направо отгоре (извън "катерачните градини", където това се счита за нормално). През май 2001 и 2002 г. в района на Вратцата ФБАК проведе курсове за екипиране с участие на катерачи от цялата страна. Тогава се екипираха много турове в "катерачните градини". Появи се и една спорна тенденция: за преекипиране на стари турове ("Урвич", "Иван Вазов", "Плевен") по начин, който изменя първоначалния характер на маршрута.

ВОДОПАДИ

Водопадът Скакля е най-високия в България. Намира се в живописния Врачански балкан, който е част от Стара Планина. През лятото, водите му почти пресъхват, поради високите температури, като малката останала част от тях се разпръскват на миниатюрни капчици и изглеждат като облак. Най-красив е водопадът през есента и зимата, когато е най-пълноводен и често осеян с причудливи ледени форми. Легендата разказва, как по време на турското робство, османската войска преминавала през Балкана и замръзнала под водопада. На сутринта, когато златните лъчи на слънцето осветили водопада, водачът на турците въздъхнал и казал: "Машала, Скакля". Красивата гледка му напомнила за една от жените в харема му, която се казвала Скакля, и била от този район. Оттам идва и името на водопада.

Коментари, разкази, истории, допълнителна информация

Коментари:

Водопад "Скакля" от Дариана Цекова на 15.03.2006 - 15:22:57

За съжаление на всички туристи и природолюбители този водопад е вече безвъзвратно изчезнал, тъй като е каптиран.

Водопад "Скакля" от Metheny на 08.04.2006 - 22:04:50

Водопад "Скакля" от хахах на 11.04.2006 - 17:00:34

Tva sa gluposti

Водопад "Скакля" от MARiо на 17.07.2006 - 00:41:51

Pulni gluposti vodopada si e nared!vsqka sedmica hodq tam i izob6to ne kaptiran!ti lud li si?te4e po silno ot vsqkoga i vinagi 6te e taka !

Водопад "Скакля" от Ангел на 22.09.2006 - 22:47:43

Водопад "Скакля" във Врачанския Балкан от доста години не съществува. водопада се виждаше от

гр. Враца но вече се виждат само скалите. Не зная на подозирам, че Марио говори за водопад със същото име, които се намират в Понор планина.

Водопад "Скакля" от лаик на 26.09.2006 - 10:12:35

Що не вземете да питате врачани? Ами водопада си е там, когато вали дъж и има снеготопене. Просто скалата е такава, че водата полива навътре и трябва да има мно-о-о-ого, за да тече и по водопада. Според вас как точно "изчезва" водопад?

Водопад Боров камък

Преди години само най-ентузиазираните врачански туристи посещаваха това красиво кътче на планината. От около една година обаче врачанската организация "Природен парк Врачански Балкан", Асоциацията по туризъм и не без участието на известни врачански туристи финансираха и организираха създаването на туристически маршрут, наречен сполучливо "екологична пътека". По ирония на съдбата нейното начало започва от мястото на злополучния флотационен утайник, станал причина за гибелта на над 300 врачани през 1966 г.

Всеки, който иска да види красивия водопад "Боров камък", може да използва Згориградската екопътека като най-добре избран маршрутен вариант. Трябва само да излезе от село Згориград и да тръгне по шосето за старата флотационна фабрика, да премине каменния мост, където се сливат двата притока на река Лева и да хване широката пътека вдясно от утайника. След около 15 минути равномерен ход ще стигне до тесен, прясно скован от букови трупи дървен мост. Преминавайки го, щастливият турист вече ще е стъпил на екопътеката, която ще го отведе под самия водопад.

Подходящ за екстремно катерене по лед когато замръзне.

ПЕЩЕРИ

Врачански пещерен район изцяло обхваща Врачанската планина, планината Козница и част от южните предхълмий на ридовете Милин Камък и Веслец. Образоването на карста е свързано основно с разпространението на юрски и кредни варовици, които имат значителна дебелина. Тук са известни повече от 500 пещери и пропасти, между които са едни от най-дълбоките и дългите в страната, като само във врачанския подрайон са намират 250 пещери между, които пропастите: "Барките 14" или "Барките 8" (дълб. -356 м., дълж. 2600 м.) при с. Горно Озирово; "Беляр" (-282 м.) и "Барките 18" (дълб. -178 м.) над гр. Враца; "Пукоя", с. Паволче (дълб. -178 м., дълж. 48 м.); "Яворец" (-147 м.) и "Панчови грамади" (-104 м.) край с. Зверино и "Хайдушката", с. Бистрец (-108 м.) като същевременно със своята дължина "Барките 14" (2600 м.) и "Беляр" (2560 м.) са и в списъка на най-дългите пещери у нас. В него попадат и пещерите "Тошова дупка", с. Стояново (1302 м.), "Мижишница" (885 м.) и водните пещери - "Соколската", с. Лютаджик (815 м.), "Черния извор" при Мътнишкия манастир (546 м.), "Гърдъова дупка", с. Згориград (510 м.), "Байов комин", с. Драшан (дълж. 2197 м.), "Елата", с. Зимевица (пропастна, дълж. 123 м.) и др. Достойно място в България заемат големите водни пещери, разположени в Чиренския карстов подрайон край едноименното с. Чирен се намират – "Понора" (3172 м.); и "Младеновата пропаст" (1723 м.). В обсега на Врачанския подрайон попадат и пещерите край гара Черепиш, които са значително по-малки по размери, но за сметка на това са повече от 130 на брой. Най-дълга от всички тях е "Черепишката" (Студената) пещера (623 м.). В състава на района влиза и Лакатнишкия подрайон с всеобщо известната "Темна дупка" край

г. Лакатник (4500 м.) и по-малките, но не и безизвестни "Козарска пещера" (709 м.) и "Ръ-жишка пещера" (316 м.).

Пещерата Леденика

Пукоя - село Паволче

Барки - село Горно Озирово

Венеца - района на Орешец

Резньовете - района на Леденика

Елата - село Зименица

Байов комин - село Драшан

Дядовата - село Челопек

Пещерата Леденика

се намира в северозападния – Стрешерски дял на Врачанската планина, на 16км от гр.Враца. Входът ѝ е разположен в най-ниската част на Леденишкия увал при надморска височина 830м. Първата зала е Преддверието (най-ниската част на пещерата). През зимата и пролетта тази зала очарова с ледено кристалната си украса, дала името на пещерата. Няколко метра човек трябва да се движи ниско наведен през прохода "Плъз-нята", за да стигне до малката зала, която има почти кръгла форма, а след още едно стеснение се озовава в Голямата (Концертна) зала. Тук всичко е величествено и неповторимо, като се започне от Крокодилът, Главата на великана, Соколът, дядо Коледа, къщичката на баба Яга и много други. Отклонявайки се вдясно, стигаме до едно малко синтрово езеро с дълбочина 0,50см, чиято вода е вълшебна.

От голямата зала през железни мостове преминаваме през Малката и Голямата пропасти, през коридора “Завеските”, за да стигнем до не по-малко красивата “Бяла зала”. Тук могат да се видят Свекървиният език, Жената на великана, Слонът, Къпещата се девойка. Най-високата точка на пещерата се нарича “Седмото небе” – достъпно само за най-запалените туристи. Първите си посетители приема през 1961г., а през 1962г. е обявена за природна забележителност. Температурата в пещерата варира от –7оС до –15оС, до 8оС във вътрешността. Влажността на въздуха е 92%. Животинският свят е беден: прилепи, пещерни бръмбари, мокрици, паячета. Единствено тук може да се види насекомото “Леденикус” или “Светломразец”. От растителният свят се срещат лишеи и мъхове, които са слабо развити. Пещерата се обслужва от екскурзоводи и е отворена за посещение през цялата година. В близост до нея се намира хижа “Леденика” с 48 легла, туристическа кухня и ресторант с 50 места.

рант с 50 места.

Коментари, разкази, истории, допълнителна информация

AquilaX - нерегистриран	07.08.06
Красота	
Пещерата е прекрасна заслужава си да я разгледате.	
мария стой4ева - нерегистриран	18.05.06
на екскурзия	
бях на екскурзия и много ми хареса.тя е едно прекрасно място с уникална природа	

Пещерата Леденика, Как се стига дотам?

05/09/2006, 12:35

Има ли пътека от Враца до пещерата или само по пътя се върви?
Има ли редовен транспорт, откъде може да се вземе?

Новобранец

05/09/2006, 14:31

има цял път до пещерата от Враца...бая е кофти (**в смисъл, не е преасфалтиран от времето на комунистите сигурно**), но път има. Стига се с кола, почти до самата пещера. после оставяш колата там, и ходиш някъде около 100-200 метра до самия вход на пещерата.
И облечи се здраво, защото е студ на кутийки!

Редовен участник

05/09/2006, 14:58

Новобранец Благодаря за информацията, само че не съм с кола, затова ме интересува дали има някакъв редовен транспорт от града.

05/09/2006, 17:22

Редовен значи, баш до леденика друг транспорт мисля че няма
участник

12/09/2006, 14:40

Действително няма. Но **може да се стигне с такси, 8-9 лева излиза**. А може да се отиде и пеш,
Новобранец има хубава пътека. Когато имам повече време, ще разкажа подробности, в случай че някой друг
се заинтересува. Само да спомена, че ако се загубиш в местността **мобилния ти телефон няма да те спаси, защото там няма обхват**.

Тайните на пещерата Леденика

“България е рай за пещерняците” ще чуете често да казват българските спелеолози. И с право – близо 5000 са откритите досега пещери у нас, но повечето от тях са достъпни само за специалистите. Нашето предложение обаче е съвсем достъпно. Ще се разходим из една от най-посещаваните от туристите български пещери – “Леденика”, която е разположена в северозападната част на Стара планина. Доверяваме се на нашия любезен водач – Цветелина Велкова, и потегляме.

“След освобождението ни от турско робство през 1878 г. един търговец на добитък от Враца Мато Гуцов започва да изкупува земята в района на пещерата и известно време тук са пасли стадата му – започва да ни разказва Цветелина Велкова. - Неговият син Христанчо Матов обаче решава, че може да се раздели с най-милиия си имот, както той самият го нарича, и на 9 юли 1923 година прави дарение на туристическото дружество “Веслец” във Враца – пещерата със 100 дка земя около нея. Доста по-късно обаче започва благоустрояването на “Леденика” - едва през 1961 г. През септември същата година е отворена и за посетители. Възрастта на пещерата е приблизително 2 млн. години, а образуването ѝ е започнало от дъното в посока към входа. Цялата работа по издълбаването на пещерната кухня е извършена от дъждовната вода. Дъждът е изпълвал съществуващи в скалния масив цепнатини, постепенно водата е размивала повърхността им и бавно ги е разширявала”. Първата зала, в която прекрочаваме, носи името “Преддверието”. Сега, през лятото, почти няма какво да видим в нея. Тя е най-бедна на пещерни образувания, но пък през зимата се превръща в най-красивата част от пещерата, тъй като всичко се изпълва с ледени образувания с най-причудливи форми. Всъщност от тях идва и името на пещерата – “Леденика”. С интерес узнаваме, че 1 куб. см. от специфичните образувания в пещерата – сталактити, сталактони и сталагмити, се получава за 100-150 години. За да проникнем във вътрешността на “Леденика”, се налага да изминем няколко метра ниско наведени и да преминем през прохода “Плъзнята”. Стигаме до малката зала, която има почти кръгла форма, а след още едно стеснение се озоваваме в най-широкото и високо място в “Леденика” - Концертната зала. Тук всичко е величествено и неповторимо, като се започне от Крокодилът, Главата на великана, Соколят, дядо Коледа, къщичката на баба Яга и много други.

“Голямата зала е с размери 60 на 45 метра, висока е 23 метра – обяснява ни Цветелина Велкова. На 2 юни 1963 година Врачанската филхармония изнася в тази зала голям тържествен подземен концерт. И оттогава залата носи името “концертна”. Така се нарича и до днес. По различни поводи филхармонията продължава да изнася концерти, но за съжаление метеорологичните условия в пещерата не позволяват те да са с голяма продължителност. Инструментите на музикантите започват да се повреждат, отказват и да свирят. А сами чувате колко е добра акустиката, дори само когато говорим”. От голямата зала през железни мостове преминаваме през Малката и Голямата пропаст, през коридора, наречен “Завеските” и отново се изправяме пред поредната трудност – как да преминем следващия проход. Спираме пред него, за да научим от нашата водачка, че: “Това е най-тесният проход в “Леденика”. Наречен е “Проходът на грешниците” – в зависимост от броя на греховете едни минават по-лесно, други – по-трудно, а ако някой въобще не може да мине, значи е много “грешен” и стои и чака групата тук”.

За щастие екипът ни успява да се промъкне през теснината, което ни успокоява – все пак не сме толкова грешни. Преминали през “чистилището” някак съвсем естествено се озоваваме в “Бяла зала”, наречена така, заради двата огромни, чисто бели сталагмити в нея. Тук виждаме Свежървиният език – най-големият сталактит в “Леденика” – 4.50 м. Съзираме още Жената на великана, Слоният, Къпещата се девойка. И така неусетно стигаме най-високата точка на пещерата - “Седмото небе”, което, разбираме от Цветелина Велкова, е достъпно само за най-запалените туристи. Изпълнени с неповторими впечатления и отдъхнали си от летните горещини, завършваме разходката си в пещерата “Леденика”. На изхода ни чака внушителна група туристи готови за нов тур в “недрата на земята”.

Красимир Мартинов, Радио България

През 2005 година започва реконструкция на пещерата „Леденика“. Извърши се основна подмяна на осветлението и на съоръженията за достъп в пещерата "Леденика" във Врачанския Балкан. Реконструкцията е по проект на областна администрация във Враца, финансиран от екоминистерството с 800 000 лв. След приключването ѝ туристите вече имат по-лесен достъп до пещерата, която е обезопасена по-надеждно. Асансьор платформа обслужва инвалидите, желаещи да разгледат скалните образувания в голямата зала на пещерата.

Монтирани са нови парапети и стълби. Те са от неръждаема стомана. Досегашните нагриващи си лампи са подменени със студени осветителни тела, които черпят четири пъти по-малко електроенергия, а светят два пъти по-силно. След реконструкцията, пещерата може да се експлоатира безопасно в продължение на 50 години.

Пещерата Понора

Милин камък доминира над селата Лиляче, Чирен, Баница и Мраморен. Тук се намира един от най-интересните карстови райони в България, надупчен от извори, въртопи, понори, пещери и каньон, с интересни и твърде красиви скални форми на всяка крачка. На пръв поглед отдалеч всеки би казал: "Нищо особено." Но това може да стане единствено, ако го погледнем отдалеч. Тръгнем ли от Чирен за Лиляче пеш по черния коларски път край Лилячкия поток, ще се убедим, че сме посетили едно изключително красиво и почти непознато място, само на петнадесетина километра от Враца. Разстоянието между двете села по този път е не повече от 6-7 км. Наклонът е малък и върви през тревист терен, тук-там с малки горички от двете страни на потока. Всъщност бихме могли да го наричаме поток само през горещите летни дни и през зимните студове, защото, когато се топят снеговете или при по-продължителен дъжд, той се превръща в голяма река, която помита всичко, изпречило се по пътя ѝ. Край Чирен се намира и едно от най-големите наши находища на земен газ. Често пъти той успява да проникне по невидими пътища в някои от многото пещери на района, което ги прави доста опасни за посетителите. На 5 км от селото в местността Липова дръмка е известната Младенова пещера. Изследвана е на дълбочина километър и половина. През нея протича подземна река. Първите ѝ изследователи през 1962 г. откриха сред чакълестите утайки в галериите ѝ огромно количество кости на отдавна измрели обитатели по нашите земи - пещерна мечка, мамут, носорог, северен елен... На 200 м от шосето за Враца на 2,5 км от Чирен е друга, добре известна на нашите спелеолози пещера - Понора. Още от входа ѝ започва първата непреодолима бариера за неекипираните със специални съоръжения туристи, дълбоко и дълго подземно езеро. Общо Понора е дълбока 3 км и по всичките галерии също тече река, която влиза през входа. По целия път под земята се редуват големи зали, окичени с красиви пещерни образувания, подземни езера и речни бързеи. Пещерата завършва със непреодолян досега пещерен подводен сифон, където могат да влязат само водолази. Най-голяма е вероятността подземната река на Понора да се появява отново на "бял свят" при карстовия из-

вор Жабокрек. Той се намира под естествен скален навес по средата на пътя от Чирен за Лиляче. Двата опита да се изследва Жабокрек от леководолази завършиха неуспешно въпреки преминатите общо над 170 м подводни галерии. Пещерата Понора през извора не беше достигната въпреки очевидната според специалистите връзка. И ако описаното дотук е само развлечение за опитни спелеолози, от Жабокрек до Лиляче съществува истински рай и за "простосмъртните". Излизащият от мрачните подземия поток от извора надолу прекосява планинския рид през един изключително красив каньон с тесни виещи се варовикови стени, водопади и красиви речни вирове, в които къпането през лятото е истинско удоволствие. Все пак недобрите плувци да не забравят, че тук водовъртежите, освен че са чести, са и доста коварни. Тези вирове са образувани от въртенето на водната струя и имат формата на огромни бъчви. Най-красив и голям сред тях е този в местността Тиганчето. Край него част от водата отново изчезва под земята през едноименната пещера и след 400-метрова красива пещера отново се губи, но този път незнайно за къде.

Проект Крайпътен ландшафтен парк „Понора“ (работно наименование) – сурова идея на БАСЕТ

Проектът предвижда естествена композиция на подчертано атрактивни повърхностни и подземни карстови обекти (и дори полуподземни), разположени в тясна ивица с ширина 1 км и дължина 15-20 км в посока югоизток-северозапад от международния път Враца-Оряхово-Бекет (Румъния) до с. Лиляче, симетрично от двете страни на междуобщинското шосе Враца-Чирен-Девене-Лесура. То разделя парковата зона на две подзони: Западна и Източна. В тях допълнително се отделят места (естествени „възли“) с висока степен на атрактивност.

- В Източна подзона: Чиренско-Мраморенска карстова ландшафтна група с Мраморенското естествено карстово езеро-блато, пещерите Булина дупка и Младенова, водната пещера Понора с прилежащото суходоліе. Допълнително разнообразие внасят различните естествени горски, храстови и ливадно-пасищни площи, респективно съобщества.

- В Западната подзона точковите атрактивни обекти са: естественият скален мост (арка) – „Божият мост“, източно от с. Лиляче (съизмерим по привлекателност с „Чудните мостове“), карстовият извор Жабокрѝк и групата еворзионни котли Тиганчето, както и ждреловидните речни участъци, непосредствено до „Божия мост“. В обсега на парка, в най-западната част, би следвало да се включи и небезизвестната стара крепост, разположена непосредствено до „Божия мост“.

Основните усилия в устройването на парковата територия ще са свързани с осигуряване на достъпа на посетители до подчертано атрактивната водна пещера Понора, с лодки и без лодки (в България подобна благоустроена туристическа дестинация засега липсва, за разлика от редица балкански и европейски страни).

Ранжирането на тази композиция и благоустрояването на отделните обекти не изискват особено големи финансови усилия (между 100 и 300 хил. лв.). Социално-икономическият ефект от влизането в действие на ландшафтен парк „Понора“ според някои специалисти може да надхвърли сумарния ефект от всички природни обекти в Северозападна България (ако Белоградчик и останалите си останат с досегашното предлагане). Много добри предпоставки, освен естественото териториално съчетаване на различни високоатрактивни природни феномени и разположението спрямо споменатите пътища, са и близостта на споменатите три големи села и най-вече на общинския и областен център Враца.

Така ландшафтният парк „Понора“ поради линейното разположение на атрактивните обекти над и под земята би предложил своеобразна туристическа „каскада“ без аналог не само в страната. От кого зависи появата на „Големия нов хит на Северозапада“ не е трудно за досещане.

Планински спортове, практикувани в региона

Спортни клубове - лицензирани от Министерството на младежта и спорта

АК "Елит" – лека атлетика
АК "Враца" – лека атлетика
СК "Ботев" – баскетбол
СК "Ботев 93" борба
СК "Ботев" – водна топка
СК "Ботев" – волейбол
СК "Ботев 96" – лека атлетика
СК "Ботев" – спортна стрелба
СК "Ботев 92" – тенис
СК "Стрешеро" – спалеология,
пещерно дело, алпинизъм
СК "Арис" 2000 – карате и бокс
СК "Сатори" – карате
СК "Басай" – карате
СК "Враца рейсинг" - картинг
СК "Враца" – шахмат
СК "Ипон" – джудо
СК "Сакура" – карате
СК "Тенис на маса" – тенис на маса
СК "Околчица" –делтапланеризъм
СК "Спартак" МВР
СК "Кум рьонг" – таекундо
СК "Империал" – културизъм
СК "Моделизъм" - авто-моделни
спортове
СК "Олимпийец"
СКПС "Ботев 2000"
КПС "Ботев" – плуване и водна топка
Клуб по спортни танци "Харизма"
Клуб по спортни танци "Ритъм"
Клуб по воден слалом "Скакля"
Бъги и мотор спорт
Вело Алпийски ски клуб "Хималаи"
Алпинизъм Картинг Делтапланеризъм Басай

Пара и делта планеризъм

Глайдинг клуб 'Околчица'

Разполагат и с доста разнообразни и прекрасни стартове, както от към посока на вятъра, така и като денивелация и характеристики на условията за летене. Всичко това максимум на 15км. от Враца или Мездра.

Връх Околчица: Североизток и изток, 1060м надморска височина. Стартът е оборудван с две рампи за делтапланеристи, полосата за парапланеристи е камениста. До старта има шосе, района на старта е до историческата област Околчица и в непосредствена близост има леглова база (бунгала) с ресторант.

Подножието на старта е леко за заход и кацане дори и за начинаещи, 390м надморска височина.

Склон Дърманци: Запад и северозапад, 400м надморска височина. Стартът е на склона над село Дърманци (до пътя Мездра-София) полосата за излитане е с много добър наклон и е леко камениста. До старта има черен път проходим за автомобили с средно висо-

ко окачване. Подножието на старта е леко за заход и кацане дори и за начинаещи, 230м. надморска височина.

Стартове над село Згориград в областта на "Курортен комплекс Леденика".

Лифта изток и лифта юг ± 30 градуса: Стартове с 1020м надморска височина до рампата на лифта, полосата е тревиста с добър наклон. Има и шосе с със 100м. земен път след отклонението за стартовете.

Ретранслаторна Кула над с. Згориград: Северен с 1120м надморска височина, полосата е тревиста с добър наклон. До старта има шосе и 50м. земен път. В подножието на стартовете е село Згориград с ограничени зони за заход и кацане на начинаещи, 480м. надморска височина.

Стартове над село Лютаджик в областта на "Курортен комплекс Леденика".

Вилата на АЕЦ: Запад и югозапад, 1120м надморска височина. Стартът е на склона юго-източно над село Лютаджик полосата за излитане е къса с добър наклон и завършва с урва. До старта има шосе и 50м. черен път трудно проходим за автомобили с средно високо окачване.

Връх Стрешаро: Запад и югозапад, 1050м надморска височина. Стартът е на склона по билото югоизточно от Стрешаро, източно над село Лютаджик полосата за излитане е тревиста с добър наклон и голяма дължина. До старта има шосе и 1500м. черен път трудно проходим за автомобили с средно високо окачване. Подножието на стартовете са поляните около селото, лесно е за заход и кацане дори и за начинаещи, 390м надморска височина.

ВОДЕН СЛАЛОМ И СКИ

Клуб по воден слалом и ски „Скакля”

Клуб “Скакля” е създаден през 1994 година. Лицензиран е за развитие на воден слалом, воден-, ски- и пешеходен туризъм. Той носи името на водопада “Скакля”.

Оформен като самостоятелен масив, Врачанският балкан е разположен между дяловете на Западна Стара планина и Предбалкана. Южната му граница е дълбоко врязаният пролом на река Искър от гара Лакатник до село Лютиброд. За западна граница се приема Дружевската седловина, която го отделя от планината Козница. Билото е широко и неориентирано, дълго около 30 километра и широко 15 – 20 километра. Реките Лева, Черна и Златица разделят Врачанския балкан на три дяла: Беглички, Базовски и Стрешерски. В Бегличкия дял е разположен най-високият връх на Врачанската планина: Бегличка могила - 1482 м.н.в. Там е и нашата ски-писта.

Извървите ли два километра на север от града, достигате красивия планински проход “Вратцата”. Реката, която Ви разхлажда, докато се любувате на скалните отвеси се нарича Лева. Трикилометровият ѝ пролом прорязва скалите от Северния склон на Врачанската планина, за да сътвори най-голямата украса на град Враца. Скалите на масива “Вратцата” са високи от 200 до 400 метра. Любимо място за отдих, скалният масив “Вратцата” е най-популярния алпийски обект с прокарани над 70 алпийски маршрути. Те предлагат на алпинистите богато разнообразие от скални форми – големи надвеси, тавани, отвесни гладки стени, цепнатини, комини с различна ширина, ръбове и вътрешни ъгли. Разположения на дъното надолината път свързва град Враца и село Згориград, а катерещият се по склона ще Ви отведе до сърцето на планината. Там Ви очаква вълшебната подземната красота, скрита в пещерата “Леденика”.

Река Искър е нашия пристан за обучение по воден слалом. Базата ни е палатъчен лагер край ж.п. гара Левище. Искър е най-дългата река изцяло на българска територия – 368 километра. Тече в посока север. В горното си течение е буйна планинска река. Ние

сме си избрали средното течение. Искър има 25 притока с дължина над 150 километра. Средният ѝ наклон е 6,5 процента, гъстотата на речната мрежа 1,1 квадратни километра, а водосборният басейн – 8646,2 квадратни километра. Режимът на реката е снежно-дъждовен, което я прави плавателна през цялата година.

В Клуб "Скакля" обединява хора от различни възрасти и с различни интереси. Обединява ги желанието да живеят сред природата, без значение дали правят това вървейки пеша, придвижвайки се със ски, с лодка или велосипед.

Вело Алпийски Ски клуб „Хималаи”

Ски-училището в планината се радва на все по-висока посещаемост. Близко 40 деца са се учили да карат ски през зимната ваканция под вещото ръководство на ски-учителите Александър Илиев, Герго Александров и ръководителят на ски-училището - м.с. Илия Александров.

Заниманията ще продължат и този сезон всяка събота и неделя, а желаещите да трупат опит в атрактивния спорт ще заплащат по 10 лева на ден, което включва транспорт, ски-гардероб и ски-учител.

Клубът развива дейност целогодишно по Алпинизъм, Ски и Вело състезание, и Вело преходи. Разполага със Вело сервиз, всички видове резервни части, както и със разнообразие от велосипеди - професионални и любителски, дава велосипеди под наем. Подсигурява и гидове за преходи и маршрути в Северозападната част на България.

Маршрути с велосипеди:

1. Враца - Вратцата - Леденика
2. Враца - Паволче - Челопек - Околчица
3. Враца - Челопек - Люти брод - Елисейна - манастир Седемте Престола
4. Враца - Черепиш - Лакатник
5. Враца - Горно Озирова - Лютаджик - Горски Дом - Враца
6. Враца - Вършец - Клисурски манастир
7. Враца - Бързия
8. Враца - Берковица - Ком

СКИ:

х. Пършевица - на 19 км. От Враца, 1,300 н.в.

Ски Влек - помагалски - 1,000 m

Ски Влек за деца - 300 m

Машина Рак- Трак за обработване на пистата

Клуб "Хималаи" разполага с два магазина за ски екипировка, ски гардероб, ски учители и транспорт.

Любителите на ски туризъм, могат да се любуват на Западна Стара планина по маркирани маршрути с професионални водачи.

АЛПИНИЗЪМ:

Клубът разполага с добри гидове - водачи по всички маршрути на Скалния катерачен масив "Вратцата".

Палатъчен къмпинг.

Вело Алпийски ски клуб "Хималаи" организира ежегодно изкачване на:

вр. "Монблан" - Алпите

вр. "Триглав" - Юлийски алпи

вр. "Митикас" - Олимп

Организаторите подсигуряват гид (водач), транспорт и резервации за нощувка.

Скаутски клуб

Организация на българските скаути е член на Световната организация на скаутското движение. Скаутският клуб "Сокол – скитник" – гр. Враца е създаден през месец април 1998 г. В него членуват 78 скаути – ръководители и деца от различни възрастови групи. България е една от страните - основателки на Световната организация на скаутското движение. Движението се възражда в България през 1990 -1991 г. На 07.01.1999г. ОБС е призната официално за член на световното скаутско семейство. Движението се основава

на няколко прости правила, доброволно приемани като код на поведение. Следващите формулировки са приети от 26-тата Световна скаутска конференция в Монреал през 1977.

Скаутското движение има за своя цел "да допринесе за развиване на цялостния физически, интелектуален, обществен и духовен потенциал на младия човек като индивид, съзнателен гражданин и член на своето общество в местен, национален и международен план." Най-общо скаутското движение се определя като "доброволно, неполитично образователно движение за младежи, открито за всички, без разлика на произход, раса или вяра, стоящо в съгласие с целите, принципите и метода такива, каквито са създадени от основателя му."

Девиз на скаутската организация:

"За добри дела бъди подготвен"

Девиз на скаутския патрул:

"Един за всички, всички за един"

Картинг

Спортен клуб по картинг "ВРАЦА – РЕЙСИНГ"

СКК "ВРАЦА – РЕЙСИНГ" е наследник на картинг клуб "Вратица" – гр. Враца, който е създаден през 1978 год. и просъществува до 1990 год. В този период картинг-спорта стана един от най-обичаните, практикуваните и спонтанно посещавани от публиката спортове в гр. Враца.

Най-добри постижения

Постиганията в картинг спорта се дължат на бившия картинг клуб "Вратица". За своето съществуване "Вратица" е записал следните успехи:

- Група I – младежи и мъже – седем години отборен шампион на Р. България, като последните 5 последователни отборни титли са от 1985 год. до 1990 год. Отбора не се е класирал под 3-то място в отделните кръгове през годините. От отбора бяха удостоени със звания:

1. з.м.с. Красимир Кръстев – дългогодишен национален състезател, републикански шампион, 6-то място на открит Европейски шампионат, две 3-ти места с националния отбор в шампионата "Мир и дружба";

2. м.с. Мирослав Цеков – 7-кратен републикански шампион в своя клас, като в последните 5 год. завоюва 5 поредни шампионски титли, с много голям брой I -ви места от кръговете на шампионатите през годините на своята състезателна кариера;

3. м.с. Веселин Василев – републикански шампион в своя клас, с множество първи места в кръговете от Републиканския шампионат. Участник в разширения национален отбор на Р. България;

4. м.с. Борислав Коларов – републикански шампион в своя клас, с множество призови места в кръговете от Републиканските шампионати. Член на разширения национален отбор.

- Група II – деца и юноши – две III -ти места – отборно в Републиканския шампионат през годините. Неизменно класиращ се в призовите 6 места от Републиканския шампионат в отделните кръгове.

- Група III – девойки и жени – две републикански титли отборно; две републикански шампионки в отделните кръгове. Неизменно отбора бе в призовата тройка в отделните кръгове и в крайните Републикански шампионати.

Брой медали и призови места през 2002 год.

Поради сформирването на клуба в края на 2001 год., през 2002 год. не бяха подготвени и заявени за участие в Републиканския шампионат състезатели. Друга основна причина за неучастия на състезатели в РШ за 2002 год. е **липсата на материална база като: състезателни картове, гуми, двигатели, резервни части и др.**

Минималните финансови средства, с които разполага СКК "ВРАЦА – РЕЙСИНГ" се използват за възстановяване, реконструкция и текущо поддържане на картинг пистата и организиране на кръгове от Републиканския шампионат на Р. България.
Брой членове на клуба – 30 члена.

МАРШРУТИ ЗА МАСОВИЯ ТУРИСТ

Врачанската планина разкрива особеностите си при непосредствен контакт. Най-скътаните и приятни места из пазвите на планината могат да се видят само от туристи пешеходци. Решат ли да прекарат почивния си ден сред природата те могат да се запознаят с множеството исторически места, да опитат омайната прохлада на балканските букаци, да си наберат множество билки за планински чай, диворастящи плодове и вкусни гъби.

1. Враца - Паволче - Крушовски извор - Околчица - Йолковица.

Най-добре се пътува с лека кола или автобус по хубавия асфалтов път през Паволче и Челопек, направен до подножието на Околчица, Автобусната и таксиметрова служба се намира до ж. п. гара Враца от където и тръгват обществените моторни превозни средства. Може да се ползува комбиниран маршрут - автотуризм с пешеходен туризм. В такива случаи превозното средство се ползува до с. Паволче. От там се поема каменистия път към Околчица, започващ от край училището. Пътят до върха е 3 км. Най-стръмната му част е над с. Паволче. След около километър почти равен път се стига до чешмата на Крушовския извор. Десет минути престой е достатъчен за отмора и за размисъл към кое историческо място да се тръгне. Лявата пътека по склона повежда към паметника на Околчица. За 20 минути се стига до паметника и широката поляна пред него, на която има чешма с хубава вода. От паметника се открива хубава гледка към Веслешкото бърдо с връх Косматица, където при ясно време може да се наблюдава паметника на партизанския отряд Гаврил Генов. Пътеката на югозапад води за лобното място на Христо Ботев. Върви се по дола. След една теснина, почти клисура, изведнъж се открива м. Селището. Завива се по лявата пътека. Изкачва се западния склон на връх Купеня или както са му казвали по-рано Базова могила. Пресича се седловинката между Купеня и Камарата, като се върви по източният му склон, над падината Йолковица докато се стигне до лобното място на Христо Ботев. То е обозначено на малка скала с надпис: „На великия Ботев. Изпълни се пророчеството твое -жив си ти! 20 май 1876 г." Туристите посетили лобното място слизат през падината Йолковица и по маркировката се насочват по каменистия път и асфалтното шосе за паметника Околчица. Пътят е 20 минути.

2. Враца - Химкомбината - Курдовица - Лесков дол - Избата - Йолковица - Околчица.
По пътя за местата свързани с подвига на Христо Ботев и неговата чета може да се ползват автобуси № 10 и с тролейбуси № 4, 17 до химкомбината. От там се потегля пеша по шосето Враца - Мездра. На 600 м има отклонение от главното шосе за селата Паволче и Челопек. Тук пресича шосето и Ботевата алея - парк, очертана през полето с хубави овощни дървета. Предлагания маршрут завива нагоре по алеята. Над шосето алеята продължава покрай западната част на боровата гора. На 150 м нагоре завива под прав ъгъл в източна посока и върви по склона към китката крушови дървета. Стига се до един от камъните от общо маркирания път на Ботевата чета и се прави остър завой, почти в обратна посока. След 10 м. почивка се потегля нагоре. Нова почивка се прави по средата на стръмната пътека, преди да се излезе на малката поляна Таушаница. От там пътят е сложен (с по-малък наклон) и минава през голямата поляна Курдовица. В края на поляната се разкрива хубава гледка на север и изток. Виждат се селата Паволче, Челопек, Руска бяла, Крапец, Върбешница, част от Кремените, връх Косматица, Струпешката могила и Тетевенския балкан. При лошо време се ползват като заслон двете малки пещери. Те се

намират на 20 м. до пътеката в скалите, по хребета на североизток. След известно спускане по неудобна скалиста пътека се стига до изтичащата от Лесков дол, вода, срещу чието течение се тръгва. Затоплената от слънцето вода и нагнетите до нея скали предлагат приятна баня. Това прави стръмната пътека нагоре към Лесков дол по-лека по-неусетна. Изведнъж след стръмнината се открива широката падина Лесков дол. В самото начало на поляната има студен извор - кладенче, а под него две кленови дървета. Извора и дърветата предлагат приятна отмора, закуска и прекарване на деня. Има удобни места за бивакване. По склона в ливадата се бере иглика, цвят от глог, кантарион, диворастващи круши и киселици, а около кошарите есенно време вкусни гъби. Над поляната откъм източната ѝ страна се е надвесил Качуля на връх Вола. По-нататък маршрута върви по склона в югоизточна посока, на около 200 м. от скалата на в. Вола. Зелената трева укрива стръмнината на склона, но туриста достига седловината на Царева ливада облен в пот. Много бързо умората преминава, тъй като пред погледа му се рейват историческите места, свързани с подвига на Ботевата чета. Виждат се на изток трите върхове Околчица с паметника Дълги забер, Купеня, Камерата. Ако се преходят още 100 м. пред погледа изпъкват местностите Избата и Селището. От Селището маршрута повежда към лобното място на Христо Ботев, от там през падината Йолковица до Околчица. Целият път от отклонението на шосето Враца - Мездра до Избата се минава за 2 ч. и изисква туристическа пешеходна подготовка.

3. Враца - кв. Медковец - Женската вода - Царева ливада - Йолковица - Околчица. До тези исторически места може да се стигне от гр. Враца и по други пешеходни пътеки. Една от тях започва от кв. Медковец и минава по земният коларски път, чиито серпентини се виждат много добре от шосето Враца - Мездра. Едно отклонение от тази пътека отвежда до местността Манастирски дол, забележителна с огромна скала от бигров камък. Там минава и богатият карстов извор Женската вода. За долът е запазено предание, превърнало се в легенда. То е изградено въз основа на съществуващия до началото на 19 в. манастир, чието название е взел долът. Манастира бил сгушен под бигоровата скала до хубав ручей. Голяма букова и брестова гора го укривали от погледа на турците. Затова спомагат и кичестия връх Света гора и големия скален масив, осеян от пещери, над дола. Между тях се провира пътя, който води до дола и историческите места. В манастира намирили прием хайдути, които преследвали турските грабителите наоколо. В увлекателен разказ за хайдутите местните каменари може да удължат почивката на туристите, но това не отменя пътя по кривите нагоре. От време, навреме пешеходната пътека пресича коларския път до следващата серпентина и скъсява доста пътуването. Излезе ли се от теснината до връх Света гора широкият коларски път завива в дясно и стига до модерно построената мандра от ДЗС Хр. Ботев - Враца, в която през лятото туристите могат да вкусат изстудена суроватка или цвик. Вляво се отклонява пътеката за историческите места. Пресича ручей Женската вода и минава през млада борова гора в югоизточна посока. Излиза на широк земен път в района на китка диворастващи круши. Всяка есен те предлагат вкусен и ароматичен плод. По-нататък пътя се проточва през Царева ливада, Избата, Йолковица и Околчица. Този път от кв. Медковец до Царева ливада се минава за 2 ч. и 30 минути. Стръмната му част е над кв. Медковец. След това пътя върви по малък наклон и не е много уморителен.

4. Враца - Скакля - Мандрата - Селището - Йолковица - Околчица. Една пътека, която води до историческите места започва от варницата над Окръжна болница - Враца. Тя се вие по стръмнината към водопада Скакля. В този район Васил Левски при посещението си на гр. Враца, е провел съвещание с местния революционен комитет на 28 август 1872 г. Водопада Скакля през пролетта има обилна вода и представлява твърде красива картина, наблюдаван откъм града. През лятото водата намалява, но пръските ѝ, които падат вълнообразно надолу, по високата отвесна скала, пречупват слънчевите лъчи, в следобедните часове и туристите наблюдават на няколко места цве-

товете на дъгата. Прохладата от водопада облекчава пътя по сипея в дясно от водопада. Това е най-трудната част на пътеката. Изкачването ѝ трае 15 минути. След това пътеката минава през платото, в края на което има кошара. Прехвърля се хълма южно от мандрата и се върви по южния му склон в източна посока. На около 2 км от водопада Скакля се отклонява пътеката за мина Плакална ц а . Това отклонение е отбелязано с маркировъчен знак. По-нататък пътеката върви през ливадите. Отляво и дясно има китки букови дървета. Отново се минава край две сгради на кошари, около които има десетина тръла за овце през лятото. Върви се на изток по склона под Игликина поляна, минава вдясно на Царева ливада и излиза над кошарите при Избата. По пътеката трябва да се следи маркировката, защото има опасност от отклонения и обиколки, а това увеличава продължителността на пътуването. При правилна ориентировка пътя от Враца до Околчица се минава за 3 часа.

5. Околчица - Рашов дол.

Десетина пътеки водят от Околчица и лобното място на Христо Ботев за Челопек, Ребърково и Черепиш. По една от тях се отправя основната част на четата след смъртта на войводата. Тя води по хоризонталата под Дългия забер, Чукалата, Рогаче вия преслап, Ненова грамада, излиза на Събокова ливада, спуска се в "падината" Валога и през Пресечен камък се стига до Погледец се слиза на Висока поляна и Промката над с.Челопек. През Криволя и Колчаковец се слиза на Висока поляна и Промката в "Рашов дол". Сега в скалите на Промката в памет на ожесточеното сражение между Ботевите четници и турската войска е поставена медна плоча с поетичен надпис, който завършва с четристишието: "Предшественици на свободата тук минаха по тези плочи Българии, сведи глави за почит пътеката е свята." Спускането за Рашов дол става по много стръмна пътека, промъкваща се между гъсталаци. В дола се води последния организиран бой между турците и група Ботевци четници, начело с Г. Апостолов. На мястото на боя е запазена малка костница и кошарата с каменен зид, от където са се били четниците. Наоколо е парк. По-удобно е за туристите да отидат до гара Лютиброд, вместо да се връщат по обратен маршрут до Враца. От мястото на последния бой се слиза по нанадолнището. На около 400 м е железопътната линия София - Мездра. Пресича се внимателно коловоза ѝ. Върви се по доста широката пътека успоредно с нея в североизточна посока. Тази пътека отвежда до гарата. При достатъчно време може да се посети музейния кът на ремсовия герой от това село Никола Маринов - Колката. Разстоянието от лобното място на Ботев до Рашов дол се минава за 1 ч и 50м., а от тук до гарата за 15 минути.

Рокерски събор

Всяка година през месец август се провежда традиционния рокерски събор във Врачанския балкан, в близост до пещерата Леденика. Съборът продължава 3 дни и на него се събират рокери от цялата страна. Основното занимание по време на събора е наливане с бира и твърдо гориво под звуците на рок музиката. По традиция се провеждат конкурсите за най-хубав, най-грозен, най-шумен мотор, мис "Мокра фланелка" и др.

МЕСТА ЗА ПОДСЛОН И ПРЕБИВАВАНЕ ВЪВ ВРАЦА

В района на прохода, парка и гр. Враца има много добри възможности за пребиваване и хранене. На приложената карта местата са отбелязани с номера си в текста.

Къмпирание (1)

Непосредствено до прохода Вратцата, от дясната страна на пътя за Згориград е определено място за палатки. На 300 м в тази посока има открит плувен басейн и плаж. Сега там се строи къмпинг.

Алпийски дом Вратцата (2)

Това е двуетажна сграда, построена в близост до скалния масив през 1970 г. Отстои на 2 км от Враца. Има 2 апартамента, 5 двойки, 2 тройки, с вътрешни санитарни възли, баня и парно отопление. Разполага с ресторант, ресторант, конферентна зала, панорамна тераса. Тук се базира ПСС при дежурства. В близост са красивото изкуствено езеро и ресторант "Чайка". **Инвестиционен проект предвижда през 2007 година разширяване на наличната леглова база** (три уютни стаи и два апартамента, ресторант със 105 места, лятна градина с 250 закрити места, езеро с лодки и безплатен денонощно охраняем паркинг с 30 места) в **мотел „Чайка“**. Инвеститор „Чайка турист“ ЕООД Враца. През март 200 година се очаква да бъде открит нов хотел с 40 двойни стаи, 4 апартамента, фитнес център, лоби бар, конферентна зала за 120 места и басейн.

Дом на туриста (3)

Инвестиционен проект предвижда на мястото на Дом на туриста през 2007 година да бъде открит петзвезден хотел със 75 стаи, басейн и спа-център. Инвеститор „Меджик Лайв“ австрийско-турска хотелиерска верига.

Хотел "Хемус" (4)

Намира се в центъра на града, на площада до паметника на Христо БотевТ. Хотелската част се състои от 100 места, 3 апартамента, 6 единични стаи, 36 двойни стаи, 13 спални, Кабелна телевизия, мини-бар, телефон, баня, рум-сервиз; Ресторант - 180 места и Зала за семинари.

Туристически дом „Хижата“ ("Конникът") (5)

Построен е през 1925 г. на Калето, което се издига южно от града. До него се достига пеш, като се тръгва от пл. "Христо Ботев" по стълбище с 420 стъпала, или с автомобил по асфалтиран път, минаващ покрай болницата. Сградата е на 2 етажа, Горният е туристическа спалня, а долният е ресторант-механа. В непосредствена близост през 1961 г. е построен паметникът "Вестителят на свободата". На това място на 9.11.1877 г. след освобождението на Враца се изкачил руски казак на кон и с тръбата си възвестил свободата на града. В чест на 100-годишнината от това събитие тук са пренесени костите на двама руски офицери, загинали за освобождението на Враца, и са поставени паметни плочи с имената им. От площадката се открива панорама към целия град, Врачанското поле, бърдото Веслец и далеч на запад и на север към Дунавската равнина. От „Хижата“ има пешеходна пътека до Алпийския дом и водопада Скакля.

През 2005 година е унищожена при пожар. Благодарение на усилията на комитета по възстановяване, „Хижата“ добива през 2006 година своя нов облик. **Очакваме да видим съвременното и функционално разпределение.**

Хижа Леденика (6)

На 200 м от прохода се отделя пътя за пещерата Леденика (14 км). Близко до нея са построени едноименните хижа и ресторант. Хотелската част се състои от два апартамента, две луксозни стаи, осем двойни и две тройни стаи със самостоятелни санитарни възли и шест четворни стаи, които са с общ санитарен възел. Стаите са с тераси от които се разкрива красива панорамна гледка. На разположение на гостите има оборудвана кухня с възможност за самостоятелно приготвяне на храна.

Вила Община (7)

Има 59 места в апартаменти и стаи с 2 легла. Конгресна зала, ресторант.

Вила Балкантон (8)

1 апартамент, 3 стаи с по 2 легла, 4 бунгала. Механа, приготвяне на храна. Тел. +359 92 20361.

Местност „Учителски колонии“ (9) и бившия Хотел „Врачански Балкан“ (10)

Съществува инвестиционен проект за изграждане на четиризвезден хотел - 70 стаи, с басейн и спа-център. Инвеститор „Булпауър“ Враца.

Хотел –ресторант „Тева“ (11)

Ресторант с 80 места предлагащ традиционна българска кухня Заседателна зала със 60 места, Зала за тихи игри. Хотелската част се състои от: – 12 стаи с две легла със собствен санитарен възел – 13 стаи с три легла – туристическа спалня – 10 легла

Туристите имат богат избор от маршрути – 10 пешеходни и 10 велосипедни, съобразени с техните индивидуални възможности. На тяхно разположение има и гид, който ще ги запознае с географските дадености и историческите забележителности на балкана. Базата разполага и с 15 броя велосипеди. Тя е изходен пункт и зай-високия връх във врачанския балкан – само на 20 минути пеша.

Други възможности за настаняване в околността

Хотелски комплекс "Хъшове"

В хотелската част има 2 големи апартамента, 7 малки апартамента, 2 спални и 18 единични стаи, които разполагат с кабелна телевизия, минибар и телефони с външна връзка. Всички стаи на хотела имат самостоятелен санитарен възел.

Вторият етаж на ресторанта е удобен за провеждане на семинари.

За гостите на комплекса има охраняем безплатен паркинг

Зелени училища - 20 лв. храноден

Почивна база "Горски дом"

Легловата база се състои от 40 легла, които са разположени по две, три и четири в стая. Всяка със самостоятелен санитарен възел.

Ресторантът ще ви предложи традиционна българска кухня, а в механата и барбекюто сред боровата гора, вашето добро настроение ще бъде гарантирано.

За любителите на зимните спортове базата предлага оборудван ски-гардероб. Разстоянието до ски-писта Пършевица е само 2 км.

За топлите дни се предлагат велосипеди за атрактивни преходи във Врачанския балкан.

Хотел "Зоров"

Базата разполага с 3 апартамента и 10 двойни стаи със самостоятелен санитарен възел, парно и сателитна телевизия.

Откритият басейн и летният бар предлагат възможности за чудесно изкарване на почивката, а в ресторанта могат да се дегустират млечните деликатеси на фирмата. За пълноценен отдих през зимния сезон, хотелът предлага атрактивни ски-писти с влек (1500 м и детска- 300 м).

Комплекс "Вичов хан"

Хотелската част се състои от 3 апартамента, които разполагат със самостоятелна баня, климатик и телевизор.

Ресторантът /40 места/ и лятната градина /60 места/ предлагат много добри възможности за организиране на семейни и други тържества. Лятната градина разполага с пещ за пици. Приемат се и поръчки за печене на агнета и прасета.

През лятото можете да се разхладите в открития басейн, разположен сред зеленината на лятната градина.

Комплексът разполага с всички условия, за да ви осигури една приятна почивка и да ви накара да се чувствате добре.

Почивна база „Оазис“

Разположена на 1300 метра надморска височина. Разполага с 5 бунгала с по две легла и самостоятелен санитарен възел. Столава с камина за 30 човека, градинско барбекю, охраняем паркинг на територията на Почивната база.

Хотел „Кипарис“ – Учителски колонии

Напълно обновения и обзаведен хотел „Кипарис“ ще отвори врати за гости в началото на 2007 година. Хотелът ще разполага с 55 места за нощувка, дневен и нощен бар – 40 места, конферентна зала – 40 места, детски кът и барбекю. Инвестиционния проект предвижда през 2008 година изграждане и на малък спа-център. Инвеститор „Кипарис Холидей“ ООД – Враца.

Хотел – Военен Клуб

Хотелът е част от сградата на военния клуб, в която има също ресторант, дневен бар и зала за семинари. Намира се в центъра на град Враца на 500 метра от централния площад "Христо Ботев". На разположение на гостите са 25 легла разположени в 7 стаи и 2 апартамента със самостоятелен санитарен възел, постоянна топла вода и телевизия.

Фамилна къща "Дияна"

Къщата се намира в околностите на град Враца и предлага 2 самостоятелни спални със санитарен възел, трапезария, кухненски бокс, барбекю и басейнче. Домакините предлагат всички традиционни ястия от българската кухня по предварителна заявка, като има възможност и гостите сами да си приготвят храната.

Къщи за ваканция с. Паволче

Сдружение "Балкански тайни" обединява няколко селски къщи в с. Паволче и с. Згориград, община Враца. Разполага общо с 40 легла разпределени в уютни и привлекателни стаи, баня и WC на всеки етаж, трапезария за хранене, тераси за почивка, уютен двор за развлечения и барбекю.

Къща "Христина"

Къща "Христина" се намира в с. Згориград само на 3 км от гр. Враца, в подножието на Врачанската планина. На разположение на гостите са 3 уютни стаи с по две легла и една спалня. Посетителите ще бъдат очаровани от прекрасната гледка, която се открива към атрактивните скални масиви на прохода "Вратцата" само на 500 метра от къщата, по които са прокарани над 140 тура за скално катерене. Домакините предлагат домашни български гозби и барбекю.

Къща "Десислава"

Къща за ваканция "Десислава" се намира в с. Згориград в подножието на Врачанската планина на 2 км от красивата врачанска екопътека и само на един километър от прохода "Вратцата". Разполага с две единични стаи, една двойна, една спалня, барбекю с 20 места под навеса и не на последно място невероятна панорамна гледка. Домакините предлагат кухня по предварителна заявка и турове във Врачанския балкан, който познават от лично.

Къща "Тони"

Къщата е разположена в с. Згориград, едно от най-живописните населени места на територията на природния парк "Врачански Балкан". Тук имате възможност да усетите чистия планински въздух и да се насладите на невероятната природа. Съхранила духа и традициите на три поколения, къща "Тони" предлага неповторимо гостоприемство в уютна обстановка. Разполага с 3 двойни и една единична стаи със кабелна телевизия и парно отопление за студените дни.

Къща за ваканция - с. Челопек

Вилата се намира на 10 км. от гр. Враца в красивото и исторически известно с. Челопек. На панорамен, югоизточен склон, в архитектурно оформен двор са разположени къща на два етажа и приемна с допълнителна спалня. На разположение на гостите са оборудвана кухня, хол с камина, бар, сателитна телевизия, аудио система, спалня за 2 човека и баня с тоалетна.

На втория етаж са разположени още 2 спални, хол и баня с тоалетна. При много добри условия могат да бъдат настанени 8 човека, с известни компромиси - 12. През зимата отоплението е с локално парно. На двора има беседка с барбекю.

Има отлични условия за еко, мото и велотуризм. В непосредствена близост са много забележителности, като м. Околчица, Йолковица, Погледец, Рашов дол, Ритлите, Черепишки манастир, Къща-музей Баба Илийца, еко-пътеки и туристически маршрути. Над селото се намира и стартовата площадка за делтапланири с подходящи въздушни течения.

Комплекс "Триумф"

Ресторант

Към ресторанта има лятна градина със 100 места, която се намира под сянката на вековни дървета.

Ресторантът е от класически тип и предлага традиционна кухня с мезета, специалитети и отбрани питиета съчетани с висококачествено обслужване и достъпни цени. Всичко това е съчетано със музика на живо – оркестър.

Ресторанта предлага организиране на сватби, семейни и други тържества.

Дневният бар разполага с 30 места вътре и 50 места на терасата.

Ресторант "Пинтата"

Ресторант с десет годишна история и традиции – едно изключително подходящо заведение както за обяд и вечеря, така и за семейни празници. Очакват Ви уютен интериор с климатик (50 места) и красива лятна градина (50 места).

CITY GRILL HOUSE

Готовата храната е изложена във витрини на линия за самообслужване, което ви дава възможност да направите по-лесно своя избор, както и да получите по бърза услуга.

Заведението предлага ястия от традиционната българска кухня – супи, салати, готвено и специалитети, аламинутни, скара, грил, домашни десерти, топли и студени напитки. Менюто се променя всеки ден и включва към 20 вида студени и топли ястия, което дава възможност на нашите постоянни клиенти да разнообразяват храната си и винаги да открият нещо за себе си.

Механа "Врачанска среща"

100 годишна изба превърната в механа.

Механа "Врачанска среща" се намира в най-оживената част на град Враца. Интериор от камък и дърво и архитектурен стил, датиращ от преди век я прави още по-стилна и традиционна. Всеки гражданин и гост на Враца ще се наслади на истинския български вкус, ако опита от приготвените с много професионализъм и старание ястия.

Ресторант „Тракийска принцеса“

Разположен в идеалния център на град Враца, разполага с 200 места : ресторант – 80 места и 120 – кафе-сдалкарница.

Хижа Околчица

Намира се на 24 км от Враца по асфалтов път и на около 300 м източно от връх Околчица. Представлява комплекс от пет едноетажни панелни бунгала с общ капацитет 84 места в

стаи с по 2, 3, 4, 5 и 6 легла. Бунгалата разполагат с общи санитарни възли, мивки и бани. Те са водоснабдени, електрифицирани, отоплението е с електрически радиатори и печки на твърдо гориво. Пътят до хижата е асфалтиран, има паркинг.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ТУРИЗЪМ

Европейската цивилизация е започнала от Враца. В това са убедени археолозите, които в края на месец октомври 2004 г. изровиха край врачанското село Оходен най-стария запазен скелет в Европа. Според учените находката наистина е сензационна и със сигурност показва, че тук е била родината на земеделската култура на Стария континент.

Скелетът е на 9000 години и е около 4 века по-стар от намерените досега на Балканския полуостров, твърди ръководителят на експедицията археологът Георги Ганецовски от врачанския исторически музей. Според член-кореспондентът на БАН Хенриета Тодорова скелетът е по-млад - на 8100 години. Това не го прави по-малко ценен. От тази епоха у нас не са намерени дори части от човешки скелет. На Балканите има 3-4, но нашият е изцяло запазен.

Археолозите видели череп под прага на древно жилище миналата събота. Той има белези на лице с европеидни черти от средиземноморски тип. След като внимателно изчегъртали пръстта около него, се показал непокътнат от времето скелет в ембрионална поза. Антрополозите, които огледаха останките, смятат, че те са на млада жена с впечатляваща холивудска усмивка. Всичките ѝ зъби са красиво подредени и хубави като на съвременна кинозвезда. На шега археолозите сложиха работно име на находката, като я кръстиха Тодорка - на името на кмета на село Оходен.

Цяла седмица след откритието екипът се подготвя за уникалната операция по изваждането му. Досега никой на Балканския полуостров не е могъл да извади скелет в цялост. Тодорова е участвала в тричетири подобни опита, но костите се разпадали. Затова останките на младата дама, открити на 1,5 метра дълбочина, бяха оставени с по 50 см пръст около тях. После ги обвиха с плат и ги поставиха в армиран гипсов кожух. Така товарът натежа 300 кг и бяха необходими 10 човека, за да се извади на повърхността. После гипсовият кожух бе натоварен в стара уазка, взета от врачанското БКС, и закаран до лабораторията на историческия музей в града.

Част от костта на ръката - от рамото до лакътя, липсва. Според учените това вероятно е влизало в ритуала на тогавашните погребения. Откривайки първото погребение от този период - мезохромен неолит, попадаме на най-ранното човешко присъствие и това е важен научен принос в изследването на праисторията, смята Георги Ганецовски. Според него Тодорка от Оходен преобръща представите кога се е появила земеделската цивилизация. Разкопките доказват, че това е станало в края на последните няколко века на седмото хилядолетие преди Христа. Експедицията за търсене на най-ранната земеделска цивилизация на Балканите, в която участват 6 специалисти по праистория и палеонтология, очаква сензационна още от началото на разкопките през пролетта. Проектът се финансира от Националния фонд за научни изследвания към просветното министерство и сега тече вторият етап от неговата реализация. Съставът на учените е респектирац. Сред тях са член-кореспондентът на БАН Хенриета Тодорова, консултант на проекта, Златка Златева и Елена Маринова от Софийския университет, д-р Лазар Нинов от БАН и експертката по разчитане на следи върху кости Вивиана Митева.

Най-старото досега известно на науката праисторическо селище у нас край Оходен се намира на брега на река Скът и е на по-малко от два метра под земята. То е запазено в автентичния си вид. От пролетта са започнали редица ценни разкрития. Намерено е първото полувкопано жилище с избено помещение отдолу и под, измазан с дебел слой глина, който осигурява перфектна термоизолация. Първите земеделци по нашите земи трябва да са били истински виртуози при обработката на кремъчните изделия. От тях археолозите са открили над 2300 артефакти. Тогавашните земеделци са открили керamikата, печената глина, като са превръщали едно вещество в друго чрез химична реакция, смятат учените. Археолозите край Оходен си поиграли и на златотърсачи, като промили десетки килограми пръст в река Скът. Но вместо самородно злато те открили нещо не по-малко ценно - полуовъглени житни зърна. Това означава, че в праисторическото селище са намерени остатъци от домашно зърнохранилище в избата на едно от жилищата. След генетичен анализ се очаква от тях да се получи нова информация за най-древната пшеница, използвана за храна.

Източник: Райна Тошева

Археологически проучвания край село Оходен, Врачанско

През 2002 г. под ръководството на Георги Ганецовски – археолог в РИМ град Враца започнаха археологически проучвания на селище от ранния неолит край село Оходен, община Враца. За популяризирането им бяха привлечени туристи и студенти от Австрия и Швеция. Първоначалните резултати показваха, че са открити следи от неизвестна до момента археологическа култура, които предизвикаха сериозен научен интерес. Данните показват, че заселването на първите земеделци е станало в края на VII и началото на VI хил. пр. Хр. На път сме да докажем, че най-ранната земеделска цивилизация в Юго-източна Европа е възникнала няколко столетия по-рано от считаното до момента, от смесването на мигриращо от Мала Азия население и местни племена, които са достигнали до достатъчно висока степен на еволюция, за да се откъснат от стария начин на преживяване (лов и събирателство) и да приемат качествено нов скок в развитието си (усвояване на произвеждаща икономика).

През пролетта и есента на 2004 г. разкопките продължиха на ограничен периметър с недостатъчни средства, отпуснати от Национален фонд "Научни изследвания". Започна реализирането на проект "Проучвания на първата земеделска цивилизация в България". За първи път от интердисциплинарен екип включващ археолог, палеоеколог, тафоном, археозоолог и специалист по кремъчни ансамбли бяха изцяло проучени археологически структури, имащи огромно значение за науката – жилище с колова конструкция със стени от кирпич и погребение на жена от медитерански тип в свито положение. Структурите принадлежат към периода на монохромния неолит и изместват датировката на появата на първата земеделска култура в България с няколко века назад във времето. Разкритото погребение е в много добро състояние. То дава нова и ценна информация за погребалните обреди на представителите на първата европейска цивилизация преди около 8100 години. В жилището и в погребалното съоръжение след прецизна флотация на пръстта бяха открити овъглени зърна и плява на културни житни растения. След изследване и анализ на добитите проби в катедра Ботаника към СУ "Кл. Охридски" е установено наличието на плевести пшеници – едрозърненка и двузърненка, както и на леца. Тези резултати са поредното доказателство за важността на проучванията на най-ранната земеделска цивилизация в България и Европа.

Откритията край село Оходен вече предизвикаха сериозна научна дискусия и голям интерес сред учените и журналистите в Европа. Социализирането им чрез медиите вече ги превръща в туристическа атракция. Пред вид значимостта на откритията смятаме, че поставените научни проблеми могат да бъдат разрешени само след провеждане на мащабни археологически проучвания върху по-голяма площ и популяризирането на резултатите да бъде реализирано в кратки срокове. Предлагаме реализацията на следните дейности:

- археологически проучвания в разширен периметър върху площ от 600 кв.м. в рамките на два календарни месеца;
- актуализиране на мултимедийна презентация и интернет сайт за обекта;
- провеждане на обучителна сесия по експериментална археология с цел привличане на туристи от България и чужбина; реализиране на изложба в РИМ - Враца със заглавие "Първата земеделска цивилизация в България". На сесията ще се реализира възстановка на всички дейности от бита и стопанството на раннонеолитните земеделци. Особено внимание ще бъде обърнато на обработката на земята и добива на познатите през тази епоха културни растения.

Източник : Георги Ганецовски

КУЛТУРА

Етнографски музей

Етнографско-възрожденският комплекс "Софроний Врачански", намиращ се на ул. "Давид Тодоров" 2, обхваща територия от 5,5 дка, върху която са разположени три възрожденски къщи в характерния за този район архитектурен стил и две обществени сгради от същия период - сградата на възрожденското училище "Възнесение", къщата на фамилията Хаджитошеви, къщата на Иван Замбин, къщата на Григория Найденов и църквата "Св. Възнесение". Всички те са обявени за архитектурни и исторически паметници на културата. Реставрацията и адаптирането им за нуждите на музейното дело са осъществени от творчески колектив с ръководител архитект-проектант Георги Гужгулов от Националния

институт за паметници на културата с технически ръководител Йордан Вълчев. Изграждането на комплекса се осъществява етапно. През 1976 г. е открита за посетителите къщата-музей "Димитраки Хаджитошев". След завършването на реставраторската работа в средата на 80-те години са подготвени за разкриване на експозиции сградата на възрожденското училище "Възнесение", къщата на Иван Замбин, къщата на Григория Найдеов (предоставена за творческа база на писателите), църквата "Св. Възнесение", както и дворните места. Специално са построени помещения и навес за показване на традиционни транспортни средства и селскостопански инвентар. Официалното откриване на комплекса става на 25 май 1987 година.

Експозициите на ЕВК "Софроний Врачански" показват най-характерното от традиционната народна култура на врачанското население, нейните регионални отлики и единството ѝ с общобългарската народна култура. Изградени на принципа на историческата последователност при показването на етнографските процеси и явления, в хронологичен ред те обхващат времето от средата на XIX и първите десетилетия на XX век, когато традиционната народна култура все още битува активно в своя "чист" вид, а градската култура и европейското влияние не оказват решаващото си въздействие и не са активизирани процесите, довели до нейното отмиране. При онези от тях обаче, които се отличават с особена жизненост и продължават да битуват и в сегашния празничен живот или в трудовото ежедневие на врачанското население, хронологичните граници на проследяваните явления се приближават и до нашето съвремие.

Етнографския-възрожденски комплекс "Софроний Врачански" се състои от 5 сгради, в които са се разгърнали последните експозиции на историческия музей. Те ни запознават със състоянието, многообразието и развитието на традиционната, материална и духовна култура на населението на този край от средата на XIX до началото на XX век, когато влиянието на европейската култура все още не е толкова силно.

В сградата на училище "Възнесение" от епохата на националното Възраждане е разположена основната експозиция на комплекса. Там е представена картината на народната култура на врачанския край, за която са характерни етническата определеност, духът на времето. Посетителите се запознават с типични местни занаяти, производства, културно-битови традиции. При организация на експозицията на етнографските материали е приложен свършено нов подход.

На първия етаж на сградата, в съответствие с принципа на историческата последователност е разположена традиционната християнска култура в нейната синкретична цялост и в зависимост от географската и природната среда, взаимосвързаност и обусловеност. На базата на четирите годишни времена и традиционния календар се проследяват многоплановите етнографски процеси и явления. Използвани са оригинални експонати и архивни фотоматериали, фолклорни елементи, откъси от пътеписи на български и чуждестранни пътешественици.

"Дико Илиев и духовата музика на Северо-Западна България" - такава е темата на експозицията, разположена на втория етаж на сградата. Личните вещи на този самобитен творец, композитор, музикален педагог, фотоси и документи, записки дават представа за жизнения път на този велик музикант.

Градската култура, показана в схематичен план, не претендира за изчерпателност на темата. Залогата пада върху новите тенденции в развитието и под влиянието на европейската култура в духовната сфера, облеклото, интериора.

Домът-музей на Димитраки Хаджитошин е построен през 1812 година. Неговата експозиция е развита в две насоки - етнографска и историческа. От една страна е показан традиционният интериор на врачанския дом, а от друга - се проследява богатата патриотична дейност на семейство Хаджитошина и преди всичко на самия Димитраки Хаджитошин. Той, например, е положил основите на светското образование във Враца, възглавявайки зародилата се именно тук борба за самостоятелност, обмисляйки план за освобождение на Северо-Западна България от турско иго.

Експозицията на дома на Иван Замбин е посветена на три теми - традиционно лозарство и виноделие, традиционно отглеждане на копринени буби и производство на естествена коприна и традиционно бижутерно дело. Именно тези три направления на народната материална култура имат дълбоки исторически корени във Врачанския край. В периода на националното Възраждане местната бижутерна школа се е ползвала с голяма популярност. А първата в страната станция за развъждане на копринени буби е била създадена именно тук във Враца. Знаменитите Врачански вина, коприна и бижута са били достойно оценени не само у нас, но и далеч отвъд пределите на нашата страна - на международни изложби в Лондон, Сейнт-Луис, Брюксел и други градове по света.

Църквата "Св. Възнесение" е свързана с апостола на свободата Васил Левски, който я е посещавал, идвайки във Враца по работи на революционните комитети. Предвидено е там да се разгърне експозиция, посветена на иконното богартство на врачанския край, на църковните принадлежности и стенописи.

Домът на Григорий Найденов се свързва с имената на щедри дарители от врачанската градска община. Самият Найденов през Руско-Турската освободителна война 1877-1878 година е воювал на страната на българското опълчение. В днешно време домът е превърнат в творческа база за врачанските писатели.

В построеното в двора на училище "Възнесение" помещение е разположена експозиция "Традиционни транспортни средства". Там посетителите могат да се запознаят с възникването и развитието във Враца на интересен занаят от края на XIX и началото на XX - а именно изработката на карети, и в частност, каретите на фабриката на Мито Орозов.

КЪЩА МУЗЕЙ "ДИМИТРАКИ ХАДЖИТОШЕВ"

Къщата на Димитраки Хаджитошев, строена през 1812г., е прекрасен образец на възрожденската архитектура във Враца.

В чест на 100-годишнината от Априлското въстание и подвига на Христо Ботев и неговата чета къщата, реставрирана и обновена, официално е открита като къща музей "Димитраки Хаджитошев". Експозицията в нея върви в две посоки - от една страна етнографска, пресъздаваща вътрешната уредба на българска градска къща от XIX в., а от друга - историческа, посветена на многосранната родолюбива дейност на Димитраки Хаджитошев.

Икономическото преуспяване на Хаджитошеви дава своя отпечатък и върху пространствената композиция и украса на къщата. Тя е двукатна, с маза и с два живописни външни и един вътрешен язълък. Първият етаж е удовлетворявал предимно нуждите на фамилията. Състои се от кухня с огнище и долапи, столова, работна стая на жените и семейна спалня. В работната стая на жените е изложен копринен тъкачен стан и копринени производи като илюстрация на традиционното не само за семейство Хаджитошеви, но и за цяла Враца копринарство. Известно е, че в града се е произвеждала висококачествена, т.нар. "бирюнджук" коприна, откупувана от френски и италиански прекупвачи. Вторият етаж е с по-официално предназначение, за делови и приятелски посещения. При реставрацията той е претърпял известна промяна, като витата стълба, свързваща двата етажа, не е възстановена. Тук са разположени стая-гостна и до нея по-малка, помощна стая. Те се отопляват с оригинална камина - джамал. Другата голяма стая е спалнята за гости, превърната в музейна експозиция, а до нея са две малки помещения, които на времето са ползувани като склад и за прислугата. Много елементи от интериора на къщата - тавани, колони и парапети, стенни долапи и капаци на прозорци, са оформени с тънък художествен усет. Слънцето като източник на живота и светлината е претворено с особено умение в прекрасните дърборезби по таваните. За неповторимия облик на къщата допринасят и красиво разположените езлъци.

Малката музейна експозиция бележи чрез оригинални материали, снимки и фотодокументи значителното място, което семейство Хаджитошеви заема в цялостния обществен-политически живот на Враца през Възраждането.

Кратка записка от 1755 г. сочи, че врачанинът Тошо Лазаров Ценов (роден 1749 г.) - бъдещият хаджи Тошо, получава наследство над 3000 гроша пари, един сребърен пояс, 280 драма (850 гр. Сребро) , 25 пчелни кошера, 2 ракиджийски казана и пр. В съдружие с чичо си - кир Йончо, Тошо Ценов находчиво разширява и разнообразява своята дейност, така че към 1775 г. притежава вече бакалски и терзийски дюкяни, търгува с коприна, вино, биволски и заешки кожи, с едър и дребен добитък, мед, восък и пр., видно от изложения тук търговски баланс. Тошо Ценов поддържа оживени търговски връзки не само с отделни български области, но и с Крайова, където има свои контрагенти, с Темишвар, Оршова, Цариград и др., маркирани на карта, разположена от дясната страна на коридора. Синът на хаджи Тошо - Димитраки (роден 1780 г.) , обогатява търговско-предприемаческата дейност, така че за фамилията започва да се говори с уважение и респект в цяла Северо-западна България.

Икономически замогнали се, установили връзка с редица видни български първенци, с представители на Сръбското княжество (с династията на Обреновичите) , Влашко и Молдова, Хаджитошеви развиват и голяма обществено значима деятелност. Като ръководители на врачанската община, като ктитори и епитропи на църкви и манастири не само във Врачанско и България, но и на Светогорските манастири - твърдини на българщината, те доставят от тях книги, търсят учители.

Исторически музей

През 1976 година за историческия музей е отделено помещение в южното крило на Двореца на културата на площад Христо Ботев. И през 1980 година музеят отваря врати. Музейната експозиция обхваща 9 зали и 3 къта.

В зала "Праистория" са представени оръдия на труда и предмети от бита, отнасящи се до епохата на Неолита. Правят впечатление великолепните по форма и декор глинени съдове. Не по-малко богата е експозицията на две култури от медно-каменната епоха - Градешница и Криводол. Изложена е битова керамика, украсена със символични елементи, жертвеници, уникална колекция от идолни пластики, глинени плочки, на които са изрязани символични знаци и пиктограми, оръжие и предмети от бита на Траките. Експозицията в зала "Античност и Средновековие" също обхваща голям период от време. В раздела посветен на късноантичната и ранновизантийската епохи са показани експонати отнасящи се за I-VI век и илюстриращи измененията в бита, материалната и духовната култура на местните тракийски племена, които са настъпили след превземането на Балканския полуостров от римляните. В няколко витрини са изложени оръдия на труда, оръжие, керамика. Значително място е отделено на каменната пластика, сред чиито образци най-вече се откроява каменната група "Дионис и Херкулес". Занаятите са представени с изделия от бронз, стъкло и кости. За нивото на медицината по онова време свидетелства колекцията от медицински инструменти. Обредните плочи , сред които най-интересна е "Тракийския бог-ездач и Келтската богиня Епона", потвърждават поклонението на местното население на различни божества.

Разделът посветен на българското средновековие /от края на VII - до края на XIV век/ е представен основно от археологични материали, демонстриращи богатството на материалната и духовната култура на нашия народ през този период. Графично е показано разположението на два от трите вала, които са защитаваели западните граници на българското от края на VII до началото на IX век - Островско и Хайрединско. Върху две карти са обозначени местата на средновековните археологически паметници и монетните находки на територията на Врачанския край. Изложени са също образци на глинени съдове, оръжие, оръдия на труда, облекла, благодарение на които научаваме за начина на живот на българското население. Особено голямо впечатление прави каменния надпис, открит във Враца. Там за първи път се споменава средновековното име на този град - Вратица. Експозицията в следващата зала е посветена на трите Тракийски съкровища, открити на тази територията - Бекъовско, Врачанско и Галичко. Освен изтънчените форми на сребърните кани и пиали от Букъовци, изображенията върху сребърни апликации от Галиче,

вниманието привличат и сребърни и златни предмети, намерени в Могиланската гробница във Враца. Сред тях са разкошен златен лавров венец, сребърни и златни съдове, сребърен позлатен наколенник с фантастични изображения от тракийската митология. В отделни витрини са изложени монети и украшения от благородни метали, отнасящи се към късната античност и българското средновековие.

На развитието на бижутерното дело са посветени три витрини, в които са изложени изделия от злато. В залата "Възраждане и национално-освободителна борба", благодарение на оригинални предмети, илюстрации и фотодокументи се проследяват събитията в които са участвали жителите на Враца. Градът има съществен принос за съхранението на българската културна традиция в периода на османското иго, в развитието на просвещението и национално-освободителното движение. Преди всичко следва да се спомене делото на Софроний Врачански, първата българска дипломатическа мисия от Възрожденския период, Дейността на Димитраки Хаджитошин, четата на Никола Войводов, създаването на Врачанския Революционен комитет, Вътрешната революционна организация на Апостола на свободата Васил Левски. В залата са изложени ценни издания на Врачанската литературна школа, изделия на майсторите на местната бижутерна школа, икони, старопечатни книги, оръжие, а също така копия на знамето на врачанските патриоти. В залата, посветена на дейността на Христо Ботев, посетителите се запознават с борбата на най-голямата въстаническа чета против османското иго.

Четата е била организирана за участие в Априлското въстание от 1876 година. Нейн духовен вожд и воевода става гениалният български поет-революционер Христо Ботев. Великата идея за освобождение на поробеното Отечество е била водеща за всичките 205 бореца от четата. На 17 май 1876 година (стар стил) отрядът превзема австрийския паракход "Радецки" и безпрепятствено слиза на българския бряг близо до Козлодуй. Пътят, изминат от четата от Дунав до Стара Планина под Враца (120 км), сега е превърнат в мемориален комплекс. А в местността Милин Камък, на върховете Камарата, Купена и Дългия Зъбер, където четниците са встъпили в бой с редовните части на турската армия и бандите на башибозуците, сега ежегодно се провеждат националните Ботеви тържества. Експозицията "Работническо движение" заема три зали и два къта. В първата зала посетителите се запознават с кратката стопанска характеристика на Врачанския край и зараждането на работническото движение, при което акцентът пада върху профсъюзната организация на миньорите от "Плакалница" и ролята на Георги Димитров. По-нататък експозицията обхваща периода на антифашистката борба от 1923 до 1941 година, както и кът посветен на борците антифашисти - Никола Хрелков, Георги Бенковски, Дядо Вълко.

Залата "Съвременно строителство". Неговата експозиция е основана на фотоси, документи и веществени материали, и с помощта на аудио-визуална техника се проследява икономическия разцвет на Врачанския край в периода от 1952 година до наши дни. Именно в този период на територията на региона са били построени и въведени в експлоатация предприятия и обекти с национално значение - Козлодуйската АЕЦ, химически, чугунолеярна и текстилен комбинати във Враца, металургичен комбинат в Елисейна, хартиен комбинат в Мизия и др.

През последните 20 години историческият музей е открил 2 комплекса - Етнографско-Възрожденски комплекс на името на Никола Войводов и Етнографско-Възрожденски комплекс на името на Софроний Врачански.

Етнографско-възрожденският комплекс "Никола Войводов" включва родния му дом и така наречения "Капитански дом".

Скромната експозиция на дома-музей на Никола Войводов запознава с революционната дейност на този борец за свободата на поробена България и едновременно се явява база на Българското историческо общество.

В "Капитанския дом" е пресъздаден градският бит на заможно семейство от XX век. Историческият музей така също обслужва и два средновековни обекта - кулата на Куртшпатови и кулата на Месчиите, построени от местните феодали или военоначалници от VI

и VII век. Тези два обекта представляват интерес като архитектурно-исторически паметници.

НАЦИОНАЛЕН ФЕСТИВАЛ НА МАЛКИТЕ ТЕАТРАЛНИ ФОРМИ

Националният фестивал на малките театрални форми - Враца се организира от Организационен комитет, в който влизат представители на Министерство на културата, Национален център за театър, Общински съвет - Враца, Община - Враца, Драматично-куклен театър Враца и фондация "Идея за театър". Фестивалът има за цел да стимулира развитието на камерната драматургия, да съдейства за развитието на малките театрални форми и повишаване на актьорското майсторство. Това е единственият форум отличаващ постиженията в театралните професии, чрез своите награди за актьорско майсторство, режисура и сценография. По този начин се създава възможност, чрез професионална оценка на жури от специалисти и критици, за отличаване на най-добрите постижения в областта на театралното изкуство. По време на фестивала се провеждат ежедневни разговори със създателите на представленията, участниците, специалисти и журналисти. Организаторите на фестивала полагат усилия за неговия международен имидж и фестивалът е включен в европейските, американските и други фестивални вериги. Афишът на фестивала (до 13 представления) се оформя от селекционер, имащ право да избира от повече от 100 реализирани за сезона представления на държавни, общински и частни театрални формации. Фестивалът няма амбиция за масовост, а за високо професионално свършена работа. Той събира и представя пред публика и специалисти най-доброто от реализираните представления за сезона. Неговата цел е да провокира съпричастност към националните търсения в областта на драматургията, разнообразните театрални форми и идеи за обновлението на театралното изкуство.

През април 1977 г. се провежда Първият национален преглед на камерните театрални постановки. Има още две издания през пет години - 1982 г. и 1987 г. От 1993 г. започва ежегодно провеждане на фестивала като Национален фестивал на малките театрални форми в периода 17-22 май. От 2002 г. освен основната програма съставена от селекционер в афиша има и съпътстваща програма - куклени спектакли за възрастни или драматични представления които по различни причини не участват в класацията за награди, но би трябвало да се видят от публиката.

ФИЛХАРМОНИЯ

Държавна филхармония - гр. Враца се състои от около 60 музиканти и е наследник на оперния оркестър на г. Враца, основан през 1909 г. След 1948 г. оркестърът провежда редовно концерти и оперни спектакли, като през 1973 г. получава статус на държавна филхармония. В репертоара на оркестъра са включени произведения от епохата на барока до съвременността. Особено място в програмите на филхармонията заема българската музика - от класиците до младите композитори, като много от техните произведения са изпълнявани на фестивалите "Нова българска музика" и "Млада българска музика". Във всеки сезон се представят две до три опери - най-често в концертно изпълнение.

Държавна филхармония - Враца е организатор и основен участник в ежегодните фестивали "Младежки музикален форум" и "Ботеви дни".

Съвместно с някои от най-добрите български хорове /Държавна хорова капела "Св. Обретенков"; Национален детски радио хор; хор "Родина" и др./ често се изпълняват кантатно-ораториални произведения.

Държавна филхармония - Враца има записи за компакт - дискове за чуждестранни фирми, както и записи за Българското национално радио, частни радио и телевизионни компании. Оркестърът е имал концертни турнета в Германия, Австрия, Италия, Испания, Румъния, Гърция, Сърбия и Словакия.

От 1993 година главен диригент е Валери Вачев, а директор е Димитър Панов.

ЧИТАЛИЩЕ "РАЗВИТИЕ - 1869" ГРАД ВРАЦА

Читалище "Развитие - 1869" - Враца, основано преди 135 години, е най-старият културен институт в града. От него са се роили всички професионални културни институти във Враца - драматичен театър, филхармония, исторически музей, картинна галерия.

Сега Читалище "Развитие"- Враца със своя високо квалифициран персонал и голяма добре поддържана материална база (зали, читални, др.) развива сериозна дейност по разпространение на информация както под формата на обучения, семинари, седмични радиопредавания, изяви в местната и национална телевизия, така и пряко сред 2 300 читатели, щатни служители и самодейци.

Освен това, основен контакт с потребителите, се осъществява чрез следните звена на читалището:

1. Читалищна библиотека:

- отдел за възрастни;
- детски отдел;
- читалня;
- филиал в кв. "Младост" - Враца.

Тя е основната общообразователна библиотека на територията на града и най-масовото средище за задоволяване потребностите на гражданите от книги и информация.

В библиотеката работят 10 щатни библиотекари - висококвалифицирани и добри професионалисти. Тяхната дейност е насочена към създаване и стимулиране на навици за четене у децата, подкрепа на индивидуалното и официално образование, на самообразованието на всички нива, създаване на възможности за персонално творческо развитие и укрепване на съзнанието за културно наследство и предоставяне достъп до културните изяви и до фонда на библиотеката, който наброява 137 091 тома. До сега са регистрирани 2 300 читатели.

В библиотеката се поддържа богата система от каталози и картотеки. За общината тя е център по краезнание и справочно-библиографска дейност. За популяризиране на литературата и задоволяване на културните потребности на гражданите, библиотеката развива разнообразна и богата културно-масова дейност: срещи с автори, организиране на театрални постановки, музикални спектакли, концерти, премиери на детски книги, изложби-базар на авторитетни издателства, художествени изложби, ученически литературен конкурс и много други.

2. Школа по изкуства

Вече 52 години, школата по изкуства работи с деца в следните подразделения:

- Музикален отдел - 80 деца
- Балетен отдел - 21 деца
- Езиков отдел (английски език) - 130 деца

Десетки са концертите и спектаклите на възпитаниците от школата по изкуства. Традиционен е концертът па деца от школата с Врачанската филхармония. Критерии за солидна подготовка са високите отличия, спечелени от възпитаници на школата от престижни национални и международни конкурси: "Светослав Обретенов" - Провадия, Чирпан, Благоевград, Клингентал - Германия, Кастелфидардо - Италия, Париж и други. Редовно деца от балетната школа участват в Международната лятна балетна академия в град Варна.

3. Духов оркестър

Оркестърът се състои от 24 щатни музиканти. Той има своето достойно място в концертния афиш на града и носи специфичната атмосфера на тържественост и празничност дължащо се на богатият и разнообразен репертоар и професионализма на оркестрантите. Традиционни станаха концертите на открито - всеки вторник и четвъртък, както и участията във всички изяви на общината и града, Ботевите дни, Врачанския панаир. Многобройни са и участията на оркестъра в концертни турнета - Унгария, Украйна, Швеция, Русия, Люксембург, Румъния и други.

4. Смесен хор "Орфей"

Хорът има 42 самодейци и съществува от 95 години. Той е познат на концертните подиуми в почти всички европейски държави, записи с негови изпълнения се излъчват по БНТ и БНР. Репертоарът му включва класически произведения от наши и чужди автори, хорове, сцени и дуети от опери и оперети, стари градски песни и канцонети.

5. Ансамбъл за народни песни и танци "Вратица"

Ансамбъл "Вратица" навърши 47 години. В него участват повече от 70 самодейци: танцов състав - 42, битов хор - 24 и оркестър - 7 човека.

Богат репертоар от песни и танци от всички области на България. Ансамбълът е участвал на концертни турнета в Русия, Румъния, Австрия, Финландия, Полша, Унгария, Франция, Белгия, Испания, Италия, Гърция, Югославия, Турция, Бразилия и други. През тази есен, когато започва новия сезон, ще се организира детска школа по народни танци към ансамбъла и тя ще включва около 100 деца.

В многогодишната си дейност читалище "Развитие - 1869" Враца се утвърди като голям духовен дом, в който се получават знания и просвета, развиват се интереси, запазват се и се доразвиват исторически сложилите се традиции и обичаи.

МЛАДЕЖКИ ДОМ

Младежкият дом в град Враца е първия в страната младежки дом. Създаден през 1968 година той за кратко време се помещава в сградата на кино "Култура", а от 1 юни 1974 година до днес в специално построена сграда.

Модерната и раздвижена като архитектура нова сграда, вписваща се удачно в подножието на Врачански балкан разполага със зала с 300 седящи места, репетиционни помещения, клубни кабинети и създава възможност за многофункционални пространствени решения. Домът има реалната възможност да изпълнява основните си функции – кино лектории, изложби, театрални и музикални спектакли, творчески вечери, тематични състезания и други.

Основните функции на Младежкия дом през изтеклите 35 години са насочени към това да се развива като методически център, координатор и помощник за осъществяване на младежки прояви и инициативи.

Домът развива: културна, образователна, информационно – консултантска, превантивна, развлекателна, спортна, международна и други дейности.

В началото на 2003 година Младежки дом – Враца се включи като партньор в проект "Инициатива за МАЖОР" / Младежка Активност в Живота на Общините и Регионите/ по Програма МЛАДЕЖ на Европейския съюз. Проектът е насочен към всички младежи на възраст 15 – 25 години, включително младежи в неравностойно положение, младежки и студентски структури, средни училища и неформални групи в България, които имат достъп до Интернет.

Осъществени бяха два обучителни семинара с 46 доброволци от всички училища в града. Те бяха запознати с дейностите на Програма МЛАДЕЖ на ЕС с начините на изработване и реализиране на проекти. През месец юни заработи Информационен център по Програма МЛАДЕЖ.

През 2004 година Младежкият дом е партньор в проект "Партньорска мрежа МАЖОР". Партньорството се състои в следното: изработване, съгласуване, отпечатване и разпространение на информационна листовка по проекта; подготовка и провеждане на пресконференция за представяне на проекта пред местната общественост; участие в работните срещи на координаторите на центрове; проучване интересите и потребностите на младите хора, младежките работници и младежките структури по отношение на участието им по програма "МЛАДЕЖ"; пропагандиране на статута на Националния конкурс за наградата "МАЖОР" за най – добър проект, за най – активна организация и за есе; подготовка и провеждане на Форум на партньорска мрежа "МАЖОР"; създаване на фото и медиен архив по време на проекта; организация по провеждането на заключителна работна среща.

Младежкия дом е активен посредник между местната власт и младите хора. През 2000 година Домът поде обществена кампания за популяризиране сред младите хора, гражданството и местната власт на Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите.

Приемането на Хартата стана на сесия на Общински съвет Враца на 30 март 2000 година.

Формирането на активна гражданска позиция, критично мислене и изграждане на умения за активно участие на децата и младежите в живота на общините и регионите е една от приоритетните задачи на Дома.

На 1 юни 2003 година екипът на Дома беше инициатор и домакин на **НАЦИОНАЛНА СРЕЩА НА ПРЕДСЕДАТЕЛИ УЧЕНИЧЕСКИ ОБЩИНСКИ СЪВЕТИ И ДЕТСКИ ПАРЛАМЕНТИ И НАЦИОНАЛНА КРЪГЛА МАСА НА тема “Ефективни форми на дейности на ученическите общински съвети – споделяне на положителни практики”**. Присъстваха младежки лидери от 13 града в страната. Форумът завърши успешно и в дух на увереност в младежката сила.

Превенцията на злоупотреба с наркотични вещества, младежка престъпност и развитието на умения за здравословен стил на живот на деца и млади хора винаги е бил в фокуса на дейността на Младежкия дом. В сградата на Младежкия дом от месец октомври 2003 година функционира и Превантивно-информационен център по наркомании.

Традиционните чествания на: 14 февруари – Ден на влюбените, безопасно полово общуване и борба срещу СПИН и 26 юни – Световен ден за борба с наркоманиите, които ежегодно събират в залите на Младежкия дом рок – банди и техните фенове показват промененото и много адекватно отношение на младите към тези световни проблеми.

Мероприятията на Дома свързани с теми, като “Християнство, бит и народност” поддържат интереса на подрастващите към традициите, запознават и възпитават в дух на християнски добродетели.

През 2003 година на 14 февруари отвори врати “Музикален салон за млади таланти”. За кратко време той се утвърди като любимо място за музиканти с атмосферата си на свободен музикален дух. Салонът е отворен всеки последен петък на месеца за музиканти, приятели на музиката и всички техни приятели.

Един от най – старите клубове в Дома е **Клуб “Дебюти”**. Създаден да бъде сцена за изява на млади поети, той отдавна надхвърли тези рамки и се утвърди като място за промоциране на творби, на всички врачански поети.

Младежкия дом е организатор на многобройни, станали вече традиционни конкурси за рисунки, плакати, есета и стихотворения на деца и младежи. През всичките години на своето съществуване Дома със свои изяви е активен участник в традиционните Ботеви чествания.

41 поредни години млади почитатели на Ботевото творчество, а през последните две години и на възрожденските поети мерят сили в изпълнение на безсмъртното им творчество в Конкурс – Рецитал за изпълнение на Ботева и Възрожденска поезия и проза /любители/.

През месец май града на Ботевата слава и Младежкия дом са притегателно място за млади творци от цялата страна, участници в **НАЦИОНАЛЕН ЛИТЕРАТУРЕН КОНКУРС “Живеем в земята на Ботев”** .

Художествено – Творчески формации на Младежки дом – Враца

Театрална група “ТЕМП”

Театрална група “ТЕМП” е създадена през 1983 година и е асоциирана към Младежки дом – Враца. Участниците в театралната група са на възраст от 13 до 25 години. В репертоара на Групата влизат произведения от Недим Гюрсел, Тибор Дейри, Жан Пол Сартър, А. Дьо Сент Екзюпери, Данте Алигиери, Ромен Гари, Агоп Мелконян, библийски, фолклорни и научно – фантастични сюжети.

ТГ “ТЕМП” е изнасяла спектакли в България, Югославия, Латвия, Гърция, Словакия, Русия, Белгия, Индия и Великобритания. Групата е участвала и в X –ят Световен фестивал на Аматорския театър под патронажа на Негово Величество Принц Рение III на Суверенно Монако.

От 1987 година ТГ “ТЕМП” организира Международен младежки любителски театрален фестивал “ВРЕМЕ”. ТГ “ТЕМП” е асоцииран член на АИТА (Международна асоциация на любителските театрални форми) от 1994 година. Основател и главен художествен ръководител на групата е Георги Врабчев.

Международният младежки фестивал “ВРЕМЕ” се организира от Община Враца, Младежки дом Враца и ТГ “ТЕМП” с приятелската помощ на Европейския център на АИТА. От 1992 година Фестивалът съществува като форум с национално участие. От V –то му издание той прераства в международен.

Фестивалът е посещаван от наблюдатели на АИТА и досега в него са участвали групи от Югославия, Латвия, Естония, Грузия, Гърция, Турция, Румъния, Русия, Франция, Англия, Германия и Индия. През 2000 година беше Десетото му юбилейно издание.

По програма “Младежта за Европа” членове на ТГ “ТЕМП” и деца от ДДЮ “Асен Златаров” реализираха двустранен проект с деца от Великобритания под надслов “Фолклор и природа – човешки избор за живот”.

През 2006 година Театрална група “ТЕМП” навършва 23 години.

Детски танцов ансамбъл “Радост”

Детски танцов ансамбъл радост е създаден през 1967 година. В него участват деца на възраст от 5 до 16 години. Създател и главен художествен ръководител е Цветан Тодоров, хореографи – Ива Ценова и Георги Евденев, корепетитор е Александър Петров. Ансамбълът в момента наброява 200 деца.

За високите си художествени ДТА “Радост” е лауреат на III, IV, V и VI Републикански фестивали и е носител на златни медали от тях. Той е един от първите в страната получил званието “Представителен танцов ансамбъл”. Носител е на Грамота за най – високи художествени постижения от Съюза на музикалните дейци в България, на Плакета на Център за художествен самодейност – София. Четирикратен носител на Национална награда за най – добро детско произведение в България. През 1984 година Ансамбълът е награден от Държавния съвет с орден “Кирил и Методий” – II степен. Носител е на Сертификат за достойно представяне в Националния преглед – конкурс “Световна фолклориада 2004”, проведен в град Берковица на 12.10.2002 година от Национална секция на ЦИОФФ – България.

През годините на своето съществуване Ансамбълът участва в успешни турнета в: Румъния, Сърбия, Гърция, Кипър, Турция, Чехия, Словакия, Словения, Полша, Русия, Германия, Австрия, Франция, Белгия, Иран.

Богатият репертоар от сценични, тематични и сюжетни танци, инструментални изпълнения обхваща всички етнографски области в България. Разнообразието от костюми от различни краища на страната, използвани в концертните програми, допълнително внасят свежест и колорит.

Клуб по спортни танци “Харизма”

Създаден през 1975 година, на 11 януари като КСТ “Враца” към Младежки дом – Враца. Това е втория в страната клуб по спортни танци. Основател е Бойка Дичева, икономист завършила ВИИ в София, а в последствие и следдипломна квалификация по спортни танци в НСА “Васил Левски”.

Клубът е редовен член на Българска федерация по спортни танци. На 19.02.2002 година е създаден КСТ “Харизма” от КСТ “Враца” и КСТ “Арина”. Треньори на клуба са Бойка Дичева и Альоша Миладинов.

През Клуба са преминавали обучение над 2000 деца, младежи и “сеньори” /любители над 18 годишна възраст/.

Основната дейност в Клуба е подготовката на състезатели по спортни танци по утвърдена международна програма. Изучават се 5 стандартни танци /валс, танго, виенски валс, фокстрот, куйкстеп/ и 5 латиноамерикански /самба, ча-ча, румба, пасо добле, джайв/. Преподава се и Салса.

В клуба се приемат всички желаещи да танцуват над 6 годишна възраст. Има и любителска група за ученици от горен курс, студенти и работещи над 18 години без ограничение на възрастта.

Клубът съвместно с Младежкия дом е организатор на 10 републикански турнира по спортни танци и 1 с международно участие. Освен редовната състезателна дейност в страната, танцови двойки от Клуба са участвали в турнири по спортни танци в Чехия, Германия, Полша, Украйна, Белорусия, Литва.

До клас "Международен" са достигнали 4 танцьори, 7 – до клас "А" и 12 до клас "В".

Ежегодно се организират тренировъчни лагер – школи за подготовка на танцьорите.

Неизменна съпътстваща дейност на Клуба е участието на танцови двойки в концерти, шоу-програми, благотворителни прояви, телевизионни предавания. Спортните танци са един от най-младите спортове – атрактивен, емоционален и уникален с това, че съчетава изкуството и спорта.

Хор "Волна песен"

Хор "Волна песен" е създаден през месец октомври 1958 година. Негов създател и пръв диригент е Георги Гетов. В продължение на 15 години той неуморно и всеотдайно раздава голямата си любов към музиката на своите хористи.

От 1974 година диригент на Хор "Волна песен" става Томислав Аспарухов. От 1997 година диригент на Хора е Галина Христова, а от есента на 2003 – Маргарита Данаилова и корепетитор Огнян Лупанов.

В хор "Волна песен" участват деца от 5 до 15 години. Репертоарът включва произведения от български композитори и от световната хорова литература.

През годините на своето съществуване хор "Волна песен" е концертирал в България, Русия, Румъния, Полша, Чехия, Германия и Сърбия. Стотици деца чрез Хора са обикнали музиката и песента.

Хор "Волна песен" е носител на орден "Кирил и Методий" II степен.

Детска вокална група "Веселинче"

Имат право мъдреците – в мигове на терзания и душевен смут, в моменти на радости, запей си народната песен, че те има, че си потомък на славен род български!

Тази песен, това богатство, пожелаха да понесат със себе си децата от група "Веселинче". И вече 10 години, под ръководството на своята учителка и народна певица – госпожа Златка Попова, те – малките "веселинчета" търсят, оглеждат, пресъздават, живеят с българската народна песен. А тя е разнообразна и колоритна, защото идва от всички краища на родината: Севера, Шоплука, Тракия, Родоп, Пирин и Добруджа. Песента разказва – слушаш я и ту ти се плаче заради теглото на българина, ту ти е весело и леко и хей – на, ще заиграеш.

Ритмична и хороводна, весела и жизнерадостна, песента завладява детските сърчица, изгражда у тях ценности, които формират характера им. И не случайно – всички се учат отлично, мечтаят, творят, вдъхновено и устремено вървят напред и нагоре, с твърдата увереност, че са "мост", по който ще пренесат към бъдните поколения тази красота българска.

Приети и оценени са "веселинчетата" на сцената, поднасяйки топлината и любовта си към народната песен, носейки посланието за доброта.

Гласчетата им звучат по Радио "Враца" и по сцените на града и региона. През 2000 година станаха носители на наградата "Отличници" на VIII Национален събор на българското народно творчество в град Копривница.

От тук, от група “Веселинче” започва и минава пътя на вече прекрасните изпълнители на народни песни, избрали своята професия в живота – фолклористи, певци, танцьори. Днешните “Веселинчета” са на възраст от 9 до 13 години – умни, интелигентни и красиви деца, носещи в сърцата си една голяма любов – песента, една силна мечта – песните, танците, мъдростите на родния край. И ще я има песента българска! Ще я има нашата България – все така пъстра и многолика, мъдра и спокойна – като песента, като живота!

Брейк клуб “Mons Tribe”

Брейк клубът към Младежки дом – Враца “Mons Tribe” съществува от 1999 година. Шестте момчета любители на екстремния спорт и членове на Клуба са: Момчил Петров – 19 години; Захари Младенов – 19 години; Мартин Мутафи – 16 години; Любомир Каракочев – 15 години; Иван Каракочев – 15 години и Георги Георгиев – 15 години.

Многобройни са участията им в регионални и национални турнири в София, Бургас, Варна, Стара Загора, Пловдив, Белене. Клубът е един от водещите на българската брейк сцена. Отличава се с голяма изобретателност и съвременна хореография.

Захари Младенов е носител на многобройни отличия в индивидуални състезания.

През 2004 година отборът се готви за квалификации /в Гърция/ за най – мащабното брейк състезание “Battle of the year”, което се провежда в Германия и взимат участие отбори от всички краища на земното кълбо.

ОБЩИНСКИ ТАНЦОВ СЪСТАВ

Представителният танцов състав при Община Враца е основан през 1967 г. с главен художествен ръководител Цветан Тодоров. Броят на танцьорите е 60 души (35 жени и 25 мъже) от различни възрасти. Съставът е лауреат на IV, V и VI републикански фестивали на любителското художествено творчество.

Танцовият състав използва разнообразен репертоар от всички фолклорни области в България. Играят се постановки на Маргарита Дикова, Кирил Дженов, Кирил Харалампиев, Методи Кутев, Димитър Манов, Цветан Тодоров, Димитър Димитров и др.

Всяка измината година постиженията и успехите на състава се множат.

В страната и в чужбина нараства признателността към танцьорите и тяхната всеотдайност и голяма любов към танцовото изкуство. Чудесните ритми и багри са вълнували публиката на Кипър, Полша, Румъния, Турция, Русия, Франция, Италия и Сърбия. Най-впечатляващ е успехът 2-ро място на международния фестивал в Бремен (Германия) през 2002 г. Възторженото “Браво, българи” и “Елате отново български танцьори” винаги е съпътствувало нашите самодейци по време на концертите в чужбина. Пораснало е тяхното майсторство както в техническо, така и в актьорско отношение, което дава възможност да се поставят сюжетно-драматургични танци, в които големите постижения на състава изпъкват най-силно. Високите художествени постижение се дължат на добрата подготовка на самодейците и на техния художествен ръководител Цветан Тодоров.

Танцовият състав при Община Враца има голяма концертна и обществена дейност. Годишните количества на концертите е над 30.

С разнообразният репертоар и множеството красиви костюми танцьорите продължават да радват и вълнуват публиката!!!

Смехотворна академия „Мюзевир”

Смехотворна академия “Мюзевир” е доброволно обединение на хумористите и карикатуристите от град Враца, което съществува вече 10 години. Дело на академията е издаването на месечника “Веселяк” – за добро настроение и намеци. Врачанските Мюзевир разнасят славата на града и неговите хора из цяла България по време на ежегодните срещи на хумористите и карикатуристите в страната.

МАНАСТИРИ

ЧЕРЕПИШКИЯТ МАНАСТИР

Черепишкият манастир "Успение Пресветая Богородица" е разположен южно от град Враца, при северния изход на Искърския пролом върху тясна речна тераса, близо до село Люти брод, между гигантски, рядко живописни скали.

Що се касае до времето, когато Черепишкият манастир е бил основан, за това липсват сведения. Предполага се, че е възникнал едновременно със средновековния Коринтенград, който се намирал при Ритлите край село Люти брод.

Легендите свързват основаването му с името на българския цар - Иван Шишман и последните му, отчаяни битки с турските нашественици. След кърваво сражение между войниците на Шишман и турците, местата, където се издига днес манастирът, били покрити с много черепи на падналите в битката, с тях била осеяна цялата околност. От тези тъмни сказания идва името на манастира "Черепич".

След тежкото поражение, което нанесли в тази меснос! турците на последния търновски владетел, той се скрил по близките пещери. Според преданието, именно в тези пещери Иван Шишман прекарал последните дни от живота си, тук се простил с този свят и предал душата си в ръцете на християнския Бог. Между Черепишкия манастир и село Люти брод има една местност, която се нарича Шишманец. И сега там има останки от укрепление, но тези останки са на отсрещния бряг на реката. След като изгубил всякаква надежда да отблъсне турците, цар Шишман се скрива в една пещера. Тези пещери носят името "Шишманови дупки" или "Шишманови пещери". Разказват, че като се скрил, той взел със себе си цялото си богатство..

Бистрецьки манастир Свети Иван Рилски (наричан още "Свети Иван Касинец" и "Свети Йоан Пусти")

Местност, отстояние и посока от населено място: разположен е в местността Касината на травертинова площадка под величествен скален венец във Врачанска планина от Западна Стара планина, на 6 км западно от Враца, в землището на кв. Бистрець.

Историческо развитие и сегашно състояние: основан е през XVI в. с патрон Св. Йоан Богослов и е възобновен през XIX в. (1867 г.). През 1894-1928 г. е напуснат от монасите и оттогава се нарича "Пусти", а през 1928 г. е осветен с ново име – "Св. Иван Рилски". Настоящем е изоставен.

Описание, архитектурни и културно-исторически ценности: представлява комплекс от разграбена от иманяри черква и полуразрушени жилищни сгради. Манастирската черква, с размери 11,50 x 7,50 м, е построена през XVI в. и е еднокорабна, триапсидна, с купол върху висок цилиндричен барабан като е подпряна с по три контрафорса от северната и южната страна. Запазени са следи от два слоя стенописи – от XVI в. и от 1867 г. – варварски поругани от иманяри. В основата на скалния венец се намира плитка пещера, от която блика карстов извор, а по свода ѝ са запазени останки от стенописи от 1540 г. Високо в същия скален венец има втора пещера – "Постницата", която е трудно достъпна и в която според легенда е живял Св. Иван Рилски. През XIX в. в манастира е съществувала шампарница за гравюри върху мед. От манастирската тераса водата на карстовия извор образува красив травертинов водопад.

Манастирът е обявен за паметник на културата.

Манастир "Седem престола"

е разположен в един от прелестните кътове на красивата долина на река Габровница, в живописната Средна Стара планина под връх Измерец, на изток от Врачанския балкан. Посещаван в миналото предимно от богомолци, сега е прекрасен туристически обект за лятна и зимна почивка. В края на седмицата, излетниците са обикновено от София, Со-

фийско и Врачанско, а през лятото със своя отличен балкански климат, девствена природа, чист въздух и хубава студена вода е привлекателен за туристи от цялата страна.

Намира се на 86 км на изток от София по пътя за гр. Мездра през Искърския пролом и на 50 км от гр. Враца. Достъпен е за туристи по маршрутите от София, с. Локорско, с. Огоя и през с. Основлак за манастира; Ботевград, с. Игнатица, Зли дол, Ръжана и през Людския град за манастира; за манастира водят и маршрути от гарите Реброво, Своге, Бов, Лакатник, спирка Пролет и гара Елисейна.

От главния път София—Мездра, след първия пътен тунел пред с. Елисейна, на 300 метра в дясно започва асфалтиран път, който по поречието на р. Габровница води за манастира и с. Осеновлак. Реката носи името си от местността, от която извира над селото. Тя се спуска през селото по стръмно криволичещо корито, осеяно с живописни поляни и малки вирове с бистра балканска вода. На един от приказните ѝ завои, на 11 км от спирка Пролет, под старата римска крепост "Калето" се намира древния манастир "Се. Богородица" или "Седем престола". Реката минава през манастирските ливади, прорязва местността "Старо зло" и при "Гръцка лъка" се влива в р. Искър. Тя е един от най-пълноводните, с кристално чиста вода притоци на старата река.

УЧИЛИЩА И ЦЕНТРОВЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО ТЪРГОВИЯ И РЕСТОРАНТЬОРСТВО – ВРАЦА

Професионалната гимназия е наследник на две обединени учебни заведения - СПТУ по обществено хранене и търговия и Икономическия техникум. През учебната 2005/2006 в училището се обучават 635 ученика в общо 28 паралелки. Специалностите са счетоводител - счетоводна отчетност, финансист - банково дело, офис секретар, хлебар-сладкар, готвач - производство на кулинарни изделия и напитки, сервитьор-барман и техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост.

Учебното заведение разполага с кабинети по компютърно счетоводство и машинопис, информационни технологии, информатика. Има и кабинет по сервиране, две учебни кухни и работилница по хлебопроизводство и сладкарство. Изучават се редица икономически дисциплини, като макро- и микроикономика, счетоводство, финанси, фирмено право, предприемачество и среден бизнес. За специалностите от хранително-вкусовата промишленост в програмата са добавени специални предмети като материалознание, технология на ястия, на хляб, на месни продукти, икономика и мениджмънт.

Обучението на подрастващите е възложено на 56 високо квалифицирани специалисти-педагози, като 50 от тях са с магистърска степен. В колектива има много педагози с голям опит и дълъг трудов стаж. Младите учители са с високи амбиции и постоянен стремеж към повишаване на квалификацията си.

Учениците от ПГТР доказват своите знания и умения на редица състезания и изложби. Висока е реализацията им като професионалисти след завършване. Голяма част от дипломираните се продължават обучението си в Икономически висши учебни заведения или във Висшия институт по хранително-вкусова промишленост в град Пловдив. В гимназията тече проект "Джуниър Ачиймънт" за партньорство между бизнеса и училището. Работи се и в учебно-тренировъчни фирми по три часа седмично. Вторият проект е "Подобряване на сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора в България". Преподавателите са преминали специален курс и притежават сертификат.

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО СТРОИТЕЛСТВО И АРХИТЕКТУРА-ВРАЦА

В училището се обучават общо 240 ученици, разпределени в паралелки от IX до XIII клас. Отговор на изискванията на времето е разкритата специалност "Парково строителство", която е заложена в учебния план вече трета година. ПГСА е единственото училище, в което се изучава професията технолог-озеленител в цяла Северозападна България.

Другата основна и актуална специалност в гимназията е “Строителство и архитектура”. Подготвят се майстори на облицовки и настилки, на зидарии и мазилки, строители на пътища, магистрали и съоръжения към тях, строителни кадри за производство на стоманобетонни конструкции, монтажисти и ел. монтьори.

Сградата на гимназията е ремонтирана, а кабинетите за професионално обучение са обзаведени с необходимата техника.

Ежегодно в училището се провеждат образователни курсове на безработни лица към Бюрото по труда. Практическите занятия в тях се водят на територията на училището. Целта на целия училищен колектив е да работи по възможно повече проекти с външно финансиране, особено такива за професионално обучение и повишаване на квалификацията.

Врачанското строително училище изгражда личности, способни да прогнозираят, проектират и градят, да утвърждават себе си и своя професионализъм.

ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО ТЕКСТИЛ И ДИЗАЙН-ВРАЦА

Престижна и сигурна професия, съобразена с перспективите за икономическо развитие на Северозападна България и потребностите от работна ръка. Висококачествена общообразователна и професионална подготовка, осъществяваща се в модерна учебна сграда и отлично оборудвани работилници и лаборатории. Високо квалифициран педагогически екип, готов да посрещне предизвикателствата на новото време.

Възможност за ежедневен контакт с високите технологии - три компютърни кабинета, високоскоростен интернет с неограничен достъп, кабинет за интерактивно чуждоезиково обучение. Разнообразни възможности за извънкласна дейност - спорт, туризъм, творчески занимания. Участие в различни проекти, свързани с евроинтеграционните процеси, осъществяващи се в страната и чужбина.

постижения:

- 12.11.1903г. - Открива се копринено - тъкачна работилница за обучение на лица с основно образование с база помещение на опитна станция по бубарство - Враца.
- 1924 година - Обособява се стопанско тъкачно училище с два отдела: стопански за шивачи и текстилен за предачи и тъкачи.
- 1935 година - Училището получава специална грамота за изложба в Брюксел
- 1943 година - Курсът на обучение става тригодишен и на учениците се признава средно образование. Започва строеж на ново фабрично помещение
- 1945 година - Открива се шестокласна текстилна гимназия
- 1952 година - Училището се преобразува в Техникум по текстил
- 1963 година - Подготовката се разширява с обучение по апретура и багрене
- 1968 година - Училището е наградено с "Народен орден на труда" златен
- 1970 година - Започва строеж на нова учебна сграда
- 1974 година - Учебната година се открива в новопостроената сграда
- 1975 година - Подготовката се разширява с обучение по плетачество
- 1979 година - Техникумът е удостоен с орден "Кирил и Методий" първа степен
- 1984 година - Подготовката се допълва с обучение на десенатори
- 1986 година - В обучението се въвеждат първите професионални компютри
- 1991 година - Разкрива се обучение с интензивно изучаване на чужд език
- 2000 година - Ученически разработки получават първи места на Националния конкурс - ревю "Мода и време"
- 2001 година - Училището получава Купа на ученическото изложение в Унгария
- 2002 година - Подготовката се разширява с обучение на икономисти
- 2003 година - Първо място на Националния конкурс за Ботева поезия
- 2004 година - Първо място за млади стилисти в Несебър
- 2005 година - Първо място за млади стилисти в Албена

СОУ „ ОТЕЦ ПАИСИЙ”

Изучавани специалности в 35 паралелки от 810 ученика :

- музика;
- изобразително изкуство;
- хореография.

Главен диригент на ученическия смесен хор към училището е Томислав Аспарухов. Хорът е създаден през 1987 г. В него пеят 64 хористи - ученици на възраст от 15 до 19 години. До 2003 год. хорът е осъществил 40 концерта в България и има 65 участия във фестивали, конкурси и други подобни хорови прояви у нас.

Притежава плакет и диплом от Фестивала на смесените средношколски хорове в Сливен (2000) и Празниците на детската и училищна песен в Шумен (2003).

Репертоарът му обхваща творби от български и чуждестранни композитори.

Има звукозаписи в Българско национално радио и издаден компактдиск.

Пламен Герганов е производител на миниатюрни дървени сувенири.

Роден е в гр. Враца. Завършил е Средно музикално училище в град Плевен специалност "Гъдулка", а след това и Музикалната академия в град Пловдив със специалност "Ръководство на фолклорни състави". Към настоящият момент Пламен Герганов преподава своят опит и знание на гъдулката и народно пеене на учениците от СОУ "Отец Паусий" – Враца.

"От наложителният ремонт на собствената си гъдулка, се заинтригувах от многото детайли, които имат те и реших да изработвам миниатюрни копия на гайда, гъдулка и тамбура. В началото използвах "рог" за производствена суровина, но в следствие започнах да използвам дървото като основна суровина за тяхната изработка. Разработването на детайлите на всеки сувенир е по модел, което предполага изработването на големи количества. След положен успешен изпит в "Регионалната занаятчийска камара Враца" бях приет за неин член в резултат на което ми връчиха "Майсторско свидетелство".

През месец април 2006 година Пламен Герганов разработва и предлага за продажба нови видове сувенири музикални инструменти-цигулка, китара, пиано, лира, акордеон и ксилофон. Размерите са също така миниатюрни 5-8 см. материала е - дърво, а пропорциите са съобразени с оригиналните.

СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ „

Изучавани специалности в 35 паралелки от 871 ученици :

- лека атлетика;
- плуване;
- борба и спортна стрелба;
- джудо, карате;
- волейбол и футбол.

СПОРТ

Община Враца разполага с добре развита спортна база и структури на клубове за професионален спорт, а така също и спортно училище (VI - XII клас).

стадион с 25 000 места и 3 тренировъчни игрища;

тенис комплекс с 6 открити корта и покрит тенис корт с трибуни;

покрита лекоатлетическа писта;

плувни басейни - открит - с олимпийски размери;

покрит 25 метров и детски;

стрелбища - две - за малокалибрено и за пневматично оръжие;

зали за спортни игри – 2

ски – писти в местността "Пършевица", 3 бр.;

ДРУГИ НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ И ЦЕНТРОВЕ ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОФЕСИИ И СПЕЦИАЛНОСТИ, СВЪРЗАНИ С ТУРИЗМА

Атлетически клуб

Съдейства за развитието на леката атлетика в града

Атлетически клуб „Елит”

Популяризира леката атлетика сред подрастващите

Арт център

Развитие и подпомагане на творческите инициативи и проекти – концерти, изложби, театрални представления

АРИР/ Агенция за регионално икономическо развитие, Център за професионално обучение

Местно икономическо развитие

Балкански тайни

Развитие на туризма, използване на местните обичаи и исторически традиции

Гражданско сдружение „България - наш дом” Враца

Подпомагане развитието на местния частен и дребен бизнес. Екология. Инфраструктура

Дружество „Веслец”

Туризм, спорт, отид, култура, развлечения, образование

Дом на дружбата

Да поддържа приятелство с народите на Русия и ОНД и културен обмен
Култура, международна дейност, икономическо сътрудничество

Дружество на приятелите на Франция

Информационен екологичен клуб за здравословна околна среда

Да създаде професионална организация за опазване и оздравяване на околната среда. Да работи за повишаване на ефективността на населението при вземане на решения, свързани с опазването на околната среда, реализацията и контрола на изпълнението им. Да сътрудничи с местните власти, академичните среди, частните и държавните фирми, правителството и други нестопански организации. Да съживи националните традиции и обичаи, за съхранение на природата и духовните добродетели. Да съдейства за изграждане на гражданско общество и работи в областта на човешките права. Образование, екология, човешки права и малцинствени групи, информация

Клуб на дейците на културата

Развитие на културата чрез професионално обединяване на културните дейци
Култура, отид, спорт и развлечения, таланти

Клуб „Радан войвода”

Пазароприложен спорт
Култура, отид, спорт и развлечения

Клуб по туризм, алпинизъм и пещерно дело „Стрешеро”

Опазване на околната среда, организиране на туризм, алпинизъм и пещерно дело

Клуб на франкофоните

Създаване на контакти с франкофони и франкофили от страната и чужбина, преди всичко в сферата на изкуството, културата, образованието и професионалната подготовка, както и в сферата на икономиката, медиите и информационните технологии;

Клуб по плувни спортове „Здраве”

Обществен съвет „Враца - Европейски град”

Развитие и утвърждаване духовните ценности, гражданското общество, здравеопазване, образование, подпомагане на социално слаби, инвалиди, опазване на околната среда

Ротаракт клуб

Младежка ротарианска организация. Осигурява възможност за млади мъже и жени да повишат знанията и уменията си, което ще подпомогне развитието ни в личен план

Сдружение за възраждане на врачанска община

Подобряване здравето, социалното и духовното състояние на жителите на Общината

Сдружение Булит

Сдружението е създадено за постигане на следните основни цели:

Промоция и развитие на културния обмен и икономическите контакти между Италия и България (с приоритет област Враца). Подпомагане на инициативите за културни, икономически, политически и социални контакти. Промоционно и социално съдействие за интегрирането на българите в Италия и на италианците в България. Присъствие в областта на социално благотворителната дейност, техническо, образователно и икономическо съдействие за развитието на област Враца.

Сдружение с нестопанска цел „Дом на науката и техниката” с Център за професионално обучение

Да съдейства за подпомагане на икономиката и екологията на региона. Да работи с младежките групи и осъществява социални образователни програми. Да оказва хуманитарна помощ. Да поддържа добра специализирана библиотека по научно-техническа проблематика и дава консултации по проблеми на НПО в региона. Да повишава квалификацията в съответствие с нуждите на пазара. Образование, социално подпомагане, екология, международно сътрудничество, техническа база, информация, научни изследвания, икономика и информатика.

Сдружение за осъществяване на дейност в обществена полза „Врачанска кореняшка среща”

Сдружение за осъществяване на дейност в обществена полза. Възстановява старото минало на града и неговата значимост за възпитаване на младите хора.

Темп - АРТ

Младежка мобилност и творчество

Търговско промишлена палата и Национален център за професионално обучение в системата на БТПП – клон Враца

Да защитава и представлява стопанските интересите на своите членове. Да съдейства за развитието на малкия и среден бизнес в България и външно-търговските връзки международно сътрудничество, износ, иновации, информация, икономика Стопански организации

Театър за деца и юноши „Пионер”

Чрез средствата на театралното изкуство да възпитава усет към красотата и хармония, да открива и възпитава млади дарования, да развива детските способности, чрез формите на театъра, музиката, танца и модата. Култура, изкуство, образование социални услуги, социално подпомагане, екология, международно сътрудничество, таланти

Фондация „Врачански Балкан”

Да подпомага развитието на Врачанския регион в областта на екологията, туризма, социалното и културно дело, в развитието на инфраструктурата, научно - образователната, пропагандна и информационна дейност.

В. Икономика на Община Враца

Произвеждани в Общината основни продукти и услуги

Хранително-вкусова промишленост

Производство на млечни произведения (мляко, сирене, кашкавал, масло и др.), месо (свинско, телешко, трупно месо), колбаси, продукти от птиче месо, хляб и сладкарски изделия, безалкохолни напитки, вина, спиртни напитки и др.

Химическа промишленост Производство на цимент, препарати за растителна защита, разфасовки от минерални торове, пестициди, антикорозионни покрития.

Металообработване и машиностроене

Производство на отливки от черни метали и алуминий, резервни части за текстилна и стъкларска промишленост, Производство и ремонт на металорежещи машини, производство на възли и детайли, Производство на металорежещи машини - универсални фрезови машини и инструментални с ЦПУ, дизелови двигатели и помпени агрегати, Резервни части за химическо и нефтохимическо оборудване, нестандартно оборудване, топлообменна апаратура, съдове под налягане, дефектоскопичен контрол.

Текстилна и шивашка промишленост

Производство на коприна, тъкани от коприна, преди памучен тип и смес, сурови тъкани, готови тъкани, шевни изделия от памук, поли, блузи, панталони, дамска конфекция

Лека промишленост Производство и търговия с калъпи и токове за обувки, обувни изделия, мебели от дърво и метал за дома, офиса, здравни и детски заведения, печатни издания, събиране на билки, култивирани печурки и др.

Строителна промишленост Цимент, клинкер, добив на скално облицовачни материали от врачанското находище – варовик.

Научно-изследователски сектор

Производство на черничев посадъчен материал, плетива от естествена коприна, научно-изследователска работа по бубарство.

Услуги Строително-монтажни и ремонтни, транспортни, благоустройствени и комунални, туристически услуги и др.

Фирмите в Общината

В сравнение с другите общини в област Враца, най-много промишлени предприятия има в Община Враца. Специализирани са главно в машиностроенето, металообработването, текстилната промишленост, химическо производство, производство на мебели, производство на строителни материали, дървообработване, строително-ремонтни дейности, заготовки и строително-монтажни работи, хранително-вкусова промишленост и др.

Активно работещи предприятия на територията на община Враца, вписани в БУЛСТАТ към 31.12.2003 г. са 2603 бр. Структурата на фирмите по икономически дейности

показва, че 51 % развиват дейност в областта на търговията и ремонта. Ангажираните със селско, ловно, горско и рибно стопанство са едва 2 %. Делът на фирмите от добивната и преработваща промишленост е 12% и близо до нея са заетите в хотелиерство и ресторантьорство.

Заетите в икономиката на Община Враца по сектори се разпределят както следва:

Обществен сектор – 43 %

Частен сектор – 57 %

В частният сектор преобладават търговските и ремонтни дейности (63 %), добивната и преработваща промишленост (8%), хотелиерството и ресторантьорството (7%). В общественения сектор основните дейности са – образованието (37%), държавно управление и задължително обществено осигуряване (21%), здравеопазване и социални дейности (12%).

Строителство

Строителството е един от най-динамично развиващите се отрасли в общинската икономика.

През последните четири години, относителният дял на приходите от строителството в нетните приходи от продажби на фирмите в Община Враца непрекъснато нараства и от 3,5 % през 2000г. достига 6,7 % през 2003 г. Активно действащите фирми от отрасъл строителство, на територията на Общината са около 100 бр.

Рехабилитацията на пътната инфраструктура в Община Враца се явява един от основните приоритети на общинската администрация. Годишно са необходими много средства за строителство, основен ремонт, пре-асфалтиране, текущо и зимно поддържане на пътната мрежа. Строителството в Общината се извършва основно от частни дружества (Опал-94, Корект ООД и др.) и от общинското дружество “БКС”.

В направление “Инфраструктура и строителство, благоустройство на жилищните квартали в града, оформяне на търговските площи и парковата среда”, се привличат средства по различни проекти и програми. Изпълнени са проекти по целевите програми:

“Тротоар”, имаща за задача да подобри политиката с градската среда на пешеходците, както на хората в неравностойно положение по отношение на двигателните функции; Програма “Деца”, която търси решения за най-малките жители от нашата Община както в развитие на техните знания и умения, така и по отношение на пълноценно осмисляне на свободното време, в т.ч. изграждане на детски площадки в различни квартали на нашия град.

Програма ФАР – “Красива България” – изпълнени са проекти, насочени към обновяването или строителството на обекти с историческа и архитектурна значимост, обекти от социалната инфраструктура - ремонтирани са детски градини, лечебни заведения, училища, паметници на културата. Усвоените средства по години са: 1999 – 858 000 лв.; 2000 - 800 000 лв.; 2002 – 360 000 лв.; 2003 – 375 000 лв.; 2004 – 240 000 лв. 50 % са от общинския бюджет.

Г. Инвестициите в Общината и на Общината

ИНВЕСТИЦИИТЕ В ОБЩИНА ВРАЦА ПРЕЗ 2005 г.

Новите фирми и работни места в община Враца през 2004-2005 г.

№	Наименование	Работни места	Предмет на дейност
1	SG ЕКСПРЕСБАНК	10	Преустройство на сграда и офис
2	БИЛЛА	55	Инвестицията е в сгради, оборудване, паркинг, инфраструктура, закупуване на терен
3	ТЕХНОПОЛИС	50	Инвестицията е в сгради, оборудване, инфраструктура
4	РОДЕЛ – Р.Б.О.	80	Производство на облекло. Инвестицията е в

			сгради и оборудване.
5	ЕКОМЕТАН	5	Търговия с горива. Инвестицията е в изграждане на компресорна газопълначна метан станция.
6	РАЙФАЙЗЕНБАНК	10	Инвестицията е в сграда и оборудване
7	ПРО КРЕДИТ БАНК	10	Инвестицията е в сграда и оборудване
	Общо	220	

Общият размер на по-големите инвестиции на новите компании във Враца през 2005 г. е около 12 млн. лв. Новите работни места са 210 на брой. Инвестициите са в сектора на услугите и производството на облекло. Инвестициите през 2004 г. са предимно в недвижимо имущество.

През 2005 г. България е привлякла рекордните \$ 2,5 млрд. инвестиции от чужбина, което представлява 10,1 % от Брутният вътрешен продукт. С това тя се подрежда на 15-о място в Европа по привличане на преки чуждестранни инвестиции, 1-во място в Югоизточна Европа и 12-то в световен мащаб според глобалния показател на ООН за привлечени чуждестранни инвестиции.

През 2005 г. водещите компании в община Враца са инвестирали средства предимно за оборудване и увеличаване на производството, подобряване условията на труд и качеството на предлаганите услуги. Водещи отрасли са добивната и преработващата промишленост (хранително-вкусова, строителни материали), услугите, недвижимо имущество, водния и енергийния сектор. Общият брой на наетите по списъчен състав в общественения и частния сектор, по данни на статистиката е 21 500 души за 2003 г. и 21 100 заети за 2004 г. По експертна оценка, наетите на работа на територията на общината през 2005 г. са около 21 000 – 22000 души.

Безработицата към 31.09.2005 г., по данни на Дирекцията по заетостта - Терито-

риално бюро – Враца е 10,5 %, при 11,5 % средно за страната. За привличането и развитието на частните инвестиции от определяща важност е дейността на местната власт за развитие на инфраструктурата и създаването на по-добри условия за живот. Това включва инвестиции в образованието, здравеопазването, социалната сфера, благоустрояване и пътната инфраструктура.

През 2004 г. Размерът на средствата насочени от Община Враца за ремонт и обновяване на материалната база и развитие на градската архитектурна среда са малко над 3 000 000 лв., а през 2005 г. сумата надхвърля 5 000 000 лв.. В същото време средствата привлечени чрез собствени източници и по различни национални и европейски програми от Община Враца, фирми и неправителствени организации през миналата година са 10 600 000 лв. Сравнително малък все още е делът на средствата привлечени от фирми и неправителствени организации във Враца. Балансирайки между възможностите, които предоставят националните и европейски програми и собствените източници на финансиране, Община Враца работи по изпълнението на Инвестиционна програма, в която приоритет има подобряването на материалната база в образованието, здравеопазването, социалната сфера и състоянието на пътищата.

Инвестиции на съществуващи компании в община Враца	
2005 година	2004 година

1. ХОЛСИМ

Увеличава ръста на производството си от 500 х.т на 600 х.т. Годишен ремонт

2. Топлофикация Враца Ново оборудване

3. ФОРСТРОЙ -ИНЖЕНЕРИНГ

Нова търговска сграда на ул. Ген. Леонов

4. СУМИ ТРЕЙДИНГ ГРУП Ремонт на сграда за 104 търговски обекти

5. Птицекомбинат, с. Мраморен

Ремонт на технологично оборудване

6. ХЕМУС 2005 ЕООД Ремонт и модернизация на х-л Хемус

7. ЛАЛОВ & ВАЧЕВ

Проект за разширение на месопреработвателното предприятие, стартирал 2005 г.

8. КОРЕКТ ООД

Изграждане на комплексна търговско-административна сграда БИАД

9. Булгаргаз ЕАД, район Чирен Оборудване

10. ИВАГУС Инсталация и оборудване

11. НИВЕГО, с. Чирен Изграждане на цех за производство на мляко

12. ХЕИ (РИОКОЗ) Преустройство на сграда

13. Пощенска банка Реконструкция на банков офис

14. РПУ Враца Реконструкция на сграда, инфраструктура

15. АВТОМОРТА

Център за съхранение и разфасоване на стари и употребявани автомобили

1. МОБИЛТЕЛ Оптична кабелизация на Враца

2. ПГХ Чирен

Вертикална планировка, благоустройство, гаражи и паркинги, каломаслоуловител

3. Бенински 3-етажна жил. сграда с тавански етаж вж.к. Толбухин - юг

4. БЕК 90 Продажба на у-ще Иван Нивянин

5. ГЕРАСИМОВ 92

ЕООД 4-етажна жил. сграда с гаражи в ЦГЧ

6. Автотехника ПГ 2002

Автотехнически диагностичен център на изхода за Оряхово, землище

7. ГИЛ ООД 3-етажна жил. сграда с магазин промишлени стоки в ж.к. Река Лева, кв. 63

8. ГЕРАСИМОВ 92

ЕООД 4-етажна жил. сграда с магазини в ЦГЧ

9.Кабелна телевизия Враца

Преустройство и надстройка на сграда в ЦГЧ

10. Екопродукт Мегия

Предприятие за преработка на мляко и млечни продукти в Хранително-вкусова зона

11. МОСВ – РИОСВ Враца

Надстройка и основен ремонт на сградата

12.

Интелигентни системи за сигурност ООД

Производствена сграда за електроника и електромеханика в Хранително-вкусова зонаж

Чуждестранни инвестиции през годините в община Враца

Швейцария

Холсим - България АД е собственост на швейцарската група Холсим от 1998 г. До момента в завода са инвестирани над 60 млн. евро за модернизация,

подобряване на качеството и опазване на околната среда.

Германия

Първите германски инвестиции са от 1996 г. със създаването на смесеното предприятие между българската фирма ХИМКО и немската Месер - Месер

Химко Газ ООД, специализирано в производството и дистрибуцията на индустриални, чисти и медицински газове.

През 2005 г. врачанската фирма КОМПО и смесената компания Технопо-

лис откриха хипермаркет във Враца, стойността на инвестицията е около 5 млн.лв. и са разкрити 50 работни места.

Италия

През 1999 г. италианската компания TSC Srl. създаде поредното смесено предприятие, с основен предмет на дейност - производство на облекло - Си Ти Ай ООД.

През 2004 г. друга компания - Родел изгради модерно предприятие за производство на облекло. Инвестирани са над 900 000 евро в производствени сгради и оборудване.з

Холандия Булнед ООД е българо-холандско дружество, създадено също през 1998 г. за добив и обработка на материали от варовик (Врачанки камък).

Австрия

През 2001 г. австрийската компания **OMV** изгради бензиностанция в град Враца за 2,5 млн. лв.

През 2005 г. друга австрийска компания **БИЛЛА** изгради хипермаркет.

Русия През 2003 г. беше изградена бензиностанция на руската компания **Лук Ойл**.

Реализирани проекти на Община Враца през 2004 г.

През 2004 г. Община Враца изпълни 30 проекта по 7 програми на обща стойност 2 309 293 лв.

НП "От социални помощи към заетост - 2004" на МТСП в Общината са реализирани проекти на обща стойност – 1 641 425 лв.

Програма "Красива България" - извършен е ремонт на детски градини в ЦГЧ, ж.к."Дъбника", ж.к."Сениче", ОУ "Св.Св.Кирил и Методий", СОУ "Васил Кънчов"на стойност 240 000 лв.

Програми на ААМР и ЕК – изпълнени са два проекта на общината, като в единият общината е партньор на ТПП – Враца. Общата стойност на проектите е 55 000 лв. Това са проекта за Квартални съвети и За всекиго частица от Европа.

Подобряване управлението на отпадъци в общини Враца и Мездра – Етап II, Проект, който се изпълнява от 2001 г. и чието изпълнение продължава и през 2004-2005 г. и е на обща стойност 2 326 337 лв.

Програмата на Правителството за малките населени места - в общината са разработе-

ни 25 проекта на обща стойност 243 000 лв. От тях завършени са 15 бр. на обща стойност 145 600 лв. В началото на 2005 г. ще бъдат завършени и останалите.

Постоянната правителствена комисия за защита от наводнения, бедствия и аварии (ППКЗНБАК) – в Община Враца са разработени 7 бр. проекти, от които 2 не са одобрени (**Изграждане на защитна подпорна стена в прохода Вратцата с дължина 150 м и Изграждане на мост - кв. Бистрец**), 4 са одобрени и изпълнени и са на стойност 224 687 лв.

Програма Сократ – Коменски 1 – по нея работят общинските училища и училищата на територията на общината. Изпълнени са 3 проекта на обща стойност 21 000 лв. и един продължава да се изпълнява и през 2005 г.

Програма "Чиста околна среда" на МОСВ – реализиран е само един проект на стойност 1 930 лв. От ОУ"Васил Левски".

Туристическата хижа

Реставрираната турска джамия

Детската градина в кв."Сениче"

Проекти на Община Враца реализирани през 2005 г. и в процес на реализация през 2006 година

През 2004 г. бяха разработени, одобрени и започна работа по 7 проекта, като в 4 от тях общината е партньор. Те са на обща стойност над 56 млн.лв.

Програма ИСПА – "Инвестиционни проекти за ВиК дружествата" общината е партньор, той е на стойност 54,6 млн.

Проект "PHARE BG 00-04-02 – инвестиране в бизнес-инкубатори в райони в индустриален упадък за укрепване на сектора на малките предприятия в града чрез подпомагане предприемачите при започване на нов бизнес и развитие на вече започнатия, "проходил" такъв, стимулиране разкриването на нови работни места чрез създаването на нов бизнес за осигуряване на само-наемане. Финансираща организация е Европейския съюз чрез Програма ФАР 2000 и е на стойност 430 000 лв.

Бюджетна линия BG 0204.02 – Изграждане на гражданско общество – започва изпълнението на 2 проекта - **"За равни възможности"** на СНЦ Мост и община Враца

и **"Дневен социален център "Здравей"** на "НПО Европейска перспектива", център Вела и община Враца, на обща стойност 42 000.лв. Програма ФАР – Младежка заетост – Община Враца спечели 1 проект – **"Възстановяване Кулата на Мешчиите"**, на стойност 78 126 лв.

Програма на ООН, МЗ и МО – Започна работа по проекта "Подобряване на сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора", който ще продължи 4 години и ще бъде завършен през 2008.

Програма на Агенцията за закрила на детето – Започна работа по проекта "Борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни" на Общинската комисията. за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, Детска педагогическа стая и Агенцията за закрила на детето.

Площад "Хр.Ботев" Кулата на Мешчиите
П-к на св. Софроний Врачански
Църквата "Св.Възнесение".

КОНКУРЕНТНИ ПРЕДИМСТВА НА ОБЩИНА ВРАЦА

- Благоприятно географско разположение - пресечна точка на два Европейски коридора - Коридор 4 и Коридор 7
- Удобни транспортни връзки до северната и западна граници и столицата
- Наличие на суровини за преработвателни предприятия – карбонатна скална маса за цимент, строителни материали - пясък, чакъл, баластра, глина
- Достъп до газопроводна мрежа и хранилище за природен газ
- Добре развита промишлена газификация
- Квалифициран човешки потенциал за машиностроене, атомна енергетика, химическа, хранително-вкусова, строителна, дървообработваща промишленост;
- Наличие на силни структури подкрепящи местния бизнес – община, ТПП, ИСА, Дом на науката и техниката, АРИР, Евро инфо център, Бизнес център
- Добра мрежа от образователни учебни заведения – Езикова гимназия (английски, френски, испански, немски), природо-математическа гимназия, университети
- Изключителни природни забележителности и условия за развитие на туризма
- Наличие на специализирани здравни заведения – единствени за Северозападен район на планиране (СЗРП)
- Условия за рентабилно земеделие и животновъдство

Д. Туризм, статистика и Община Враца

Данните в раздела са разработени на база на действащата отчетност на Националния статистически институт. Съвкупността от всички хотели, хижи и почивни домове е обект на статистическо наблюдение на средствата за подслон. В наблюдението са включени всички средства за подслон с над 30 легла, функционирали през съответната година. Легладенонощията в експлоатация са получени чрез събиране на броя на леглата за всеки ден на отчетния период, през който те са били разкрити, независимо от това дали са били заети, или не. В броя на легладенонощията и реализираните нощувки са включени и временно поставените легла.

1. Средства за подслон по общини

Област и общини	Средства за подслон	Легла	Легладенонощия	(Брой)		Пренощуващи лица	
				Реализирани нощувки		общо	в т. ч. от чужденци
				общо	в т. ч. от чужденци	общо	в т. ч. от чужденци
			2002				
Област Враца	9	631	219295	29681	5565	15022	1635
Борован	-	-	-	-	-	-	-
Бяла Слатина	-	-	-	-	-	-	-
Враца	6	458	161100	17879	2190	10877	813
Козлодуй	2	113	36295	9075	3255	3349	763
Криводол	-	-	-	-	-	-	-
Мездра	1	60	21900	2727	120	796	59
Мизия	-	-	-	-	-	-	-
Оряхово	-	-	-	-	-	-	-
Роман	-	-	-	-	-	-	-
Хайредин	-	-	-	-	-	-	-

			2003				
Област Враца	8	581	204067	35903	7221	16458	1781
Борован	-	-	-	-	-	-	-
Бяла Слатина	-	-	-	-	-	-	-
Враца	5	408	140922	20727	2210	12764	848
Козлодуй	2	113	41245	11965	4869	2836	856
Криводол	-	-	-	-	-	-	-
Мездра	1	60	21900	3211	142	858	77
Мизия	-	-	-	-	-	-	-
Оряхово	-	-	-	-	-	-	-
Роман	-	-	-	-	-	-	-
Хайредин	-	-	-	-	-	-	-
			2004				
Област Враца	8	577	211182	27207	4832	10786	1149
Борован	-	-	-	-	-	-	-
Бяла Слатина	-	-	-	-	-	-	-
Враца	5	408	149328	14986	867	6832	294
Козлодуй	2	113	41358	9964	3924	3311	821
Криводол	-	-	-	-	-	-	-
Мездра	1	56	20496	2257	41	643	34
Мизия	-	-	-	-	-	-	-
Оряхово	-	-	-	-	-	-	-
Роман	-	-	-	-	-	-	-
Хайредин	-	-	-	-	-	-	-

**2. Реализирани нощувки от чужденци в средствата
за подслон по страни**

	(Брой)		
Страни	2002	2003	2004
Общо	5565	7221	4832
Австрия	133	173	106
Великобритания	330	373	279
Германия	495	1082	886
Гърция	321	230	242
Испания	371	389	419
Италия	104	225	44
Македония	236	309	238
Полша	23	124	30
Румъния	537	113	32
Русия	782	801	638
САЩ	199	451	237
Турция	27	516	30
Украйна	125	187	278
Унгария	54	69	229
Франция	292	388	323
Чехия	54	92	86

Швейцария	76	56	56
Сърбия и Черна гора	732	395	68
Други	674	1248	611

3. Почивни домове по общини

Област и общини	Почивни домове	Максимално разкрити легла		Почивали лица	Реализирани леглодни
		общо	в т. ч. целогодишни		
		2003			
Област Враца	1	60	60	766	5362
Оряхово	1	60	60	766	5362
		2004			
Област Враца	1	60	60	107	6421
Оряхово	1	60	60	107	6421

Стратегическа програма за развитие на икономиката за периода 2004 – 2007 г.

Стратегическата програма на Община Враца за развитие на икономиката през периода 2004 – 2007 г. е приета на 11.05.2004 г. от Консултативния бизнес съвет към Общинското ръководство от Общинския съвет Враца с Решение N 95, взето с Протокол N 14/29.07.2004 г.

Обща цел

Устойчиво развитие на икономиката, подобряване на бизнес климата и създаване на условия за привличане на инвестиции.

Основни подцели

Подобряване на условията за развитие на малкия и средния бизнес.

Намаляване на безработицата.

Увеличаване на финансовите ресурси и възможностите за решаване на приоритетните социални проблеми в здравеопазването, образованието и социалната инфраструктура на общината.

Основни насоки за развитие на икономиката

Оптимизиране на местните регулативни режими и стимули /преференции/ за развитие на малките и средни предприятия и на занаятчийството.

Подобряване качеството, ефективността и публичността в управлението на общинската собственост, в т.ч. на дружествата с общинско участие.

Формулиране и осъществяване на дългосрочна секторна /отраслова/ икономическа политика на Общината –

1) промишленост;

2) земеделско производство – растениевъдство и животновъдство;

3) строителство;

4) туризъм.

Организационни, информационни, комуникационни и други мерки за повишаване на инвестиционната привлекателност на Община Враца.

Привличане на финансови средства за иновации и инвестиции в общинската икономика, в т.ч. и чрез намиране на нови източници – предприсъединителни фондове, програми на ЕС. Подобряване на техническата структура и екологичната среда, като условие за развитие на бизнеса.

Общински обекти за туризъм и политиката на Община Враца по отношение на собствеността

Във Врачанският Балкан съществуват обособени зони за отдых с три хижи, стопанисвани от туристическо дружество Веслец - хижа Околчица, свързана с паметника на Христо Ботев, хижа Пършевица и хижа Леденика. Последните две хижи и множеството ведомствени бази в зоната за отдых Врачански балкан, в местността Горски дом и пещерата Леденика може да се свържат в обща урбанизирана зона за отдых и туризъм. Дължината ѝ е близо 9 км. В северният край е пещерата Леденика. В центъра на зоната са разположени множество ведомствени почивни бази, а в южния край - хижа "Пършевица" и ски-писта с влекаче за възрастни и деца. По този начин в удобна връзка с града се очертават **три центъра за отдых и туризъм**.

Комплекс Леденика - един от стоте национални туристически обекти. Трите ведомствени бази към него имат общо 139 легла и 200 места за хранене. Туристическата хижа е с 85 легла;

Център за отдых Врачански балкан - основен за почивка с няколко ведомствени почивни бази с общо 488 легла и 420 места за хранене, профилакториум на АЕЦ "Козлодуй" със 150 места за хранене и 100 легла, множество бунгала, ски - база с две неработещи засега писти.

Местност Пършевица с перспектива за развитие като локален център за зимен спорт и туризъм.

Има перспективи за развитие на организираният ловен туризъм в ДАР на Държавно лесничество - гр. Враца, което разполага с 3 /три/ държавно ловни райони /ДЛР/ - Милин камък, Дъбника и Леденика. По поречието на р. Дъбника - предлага условия за отстрел на полудива патица, а наличните площи от селскостопански култури - ловът на гривици, гургулици и пъдпъдъци. Намира се на 6 км от гр. Враца.

Е. Виждания на местните икономически партньори за бъдещето на Враца като туристическа дестинация.

Община Враца

Община Враца получи през 2005 г. международен сертификат за община, готова за бизнес.

Документът гарантира, че в района има условия за инвестиции. Сертификатът се издава по програмата на Американската агенция за международно развитие, Международната асоциация на градските управи със седалища във Вашингтон и Фондация за реформа в местното самоуправление. Документът, който е със срок една година, гарантира, че местната управа от Враца поддържа обширна база данни за наличните сгради, терени, инфраструктура, изпълнява програма за развитието на работната сила, има пълна информация за дейността на фирмите в района на Враца и работи активно в сферата на бизнеса с предприемачите и гражданите.

Подобен сертификат имат само 27 общини в България. Сертификатът е добра предпоставка и за оценка на капацитета на общината да планира и развитието на туризма в условията на присъединяване на страната към ЕС. Има ясна позиция за стратегическата роля на туризма в развитието на общината и неговата роля за намаляване на безработицата в общността на Враца.

"Пътно управление" Враца

Има пълно разбиране на проблемите и представи рационални идеи за доизграждане, подпомагане на развитието на туризма в община Враца. Лобирането в полза на общността е

неотменна задача при създаване на адекватни предпоставки за развитие на туризма в общината – по специално при планиране и изграждане на нови републикански пътища, на туристически алеи във Врачанския Балкан, които обхващат територията на три общини и при рехабилитацията на второ, трето и четвъртокласните пътища в общината.
Програма АУПТ, Агенция по заетост, Проект № 5050150805024 Стр. 15

ТД „Веслец”

Туристическото дружество „Веслец”, с основни направления на развитие - пешеходен туризъм, пещерничество, ски-туризъм, планинарство /алпинизъм/, воден туризъм, коло-туризъм и което има едновековно съществуване, през годините е осъществявало водеща роля в туристическия живот както във Враца, така и в Северозападна България, сега е изправено пред нови предизвикателства.

Представител на Администрацията на ДПП „Врачански балкан” и на Клуб „Приатели на ДПП „Врачански Балкан”,

Дирекцията на природен парк „Врачански балкан” в тясно сътрудничество с Клуб „Приатели на Природен парк „Врачански балкан” имат насоченост към подготвяне и реализиране на проекти в областта на туризма, - на алтернативния туризъм, селския туризъм и на еко-туризма, посочени в раздел 2 на Общата част на доклада. Реализират активно сътрудничество с организации в страната и в чужбина за популяризиране както сред децата, така и сред туристическите оператори, красотата на Врачанския Балкан, на резервата „Врачански карст” и на целия регион.

Представители на туристическия бизнес - с групи от предприемачи включително и тези от Бизнес клуб „Туризъм” към Търговско-промишлена палата – кл. Враца, в който членуват 27 представители на фирми, клубове, къщи за селски туризъм и други организации от региона, вкл. Сдружение „Балкански тайни”, къща за почивка „Бояна”, „Чайка турист” ЕООД, „Хъшове” ЕООД и др.

Представителите на бизнеса добре осъзнават ролята и мястото си в процеса на планиране развитието на туризма в общината. Осъзнават острата необходимост както от добра инфраструктура, така и от финансови ресурси за посрещане на Европейските изисквания в своите бизнес единици. Назряла е нуждата от обща информационна система за връзка с туроператорите, за обратна връзка за задоволството на клиентите от техните туристически услуги.

ГОЛЕМИ ИНВЕСТИЦИОННИ ПРОЕКТИ В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА :

Хотел „Враца” 5 звезди : със 75 стаи, басейн и спа-център, казино, панорамен ресторант „Ботев”

Прогнозен поток от 70 посетители дневно. За местните жители ще се отворят нови работни места, стига да имат необходимата квалификация и опит в ресторантьорството, хотелиерството и развлекателния бизнес, са споделили от компанията. Според техните предварителни проучвания липсата на квалифицирани кадри е основна пречка в развитието на туризма в региона. Само за година е предвидено в проекта да бъдат инвестирани над 2 млн. Евро. Международната верига за клубен туризъм "Меджик лайф" е създадена през 1990 г. Първият ѝ хотел отваря врати в Турция година по-късно. Тя управлява хотели във ваканционно селище "Дюни" край Созопол. Оперира освен в България и в Турция, Тунис, Египет и Гърция. Работи по системата all inclusive (всичко включено в цената). Компанията разполага с близо 9000 легла и посреща над 400 хил. туристи годишно.

Хотел „Чайка” През март 2007 година се очаква да бъде открит нов хотел с 40 двойни стаи, 4 апартамента, фитнес център, лоби бар, конферентна зала за 120 места и басейн. Инвеститор „Чайка турист” ЕООД Враца.

Хотел „Врачански Балкан”. Инвестиционен проект за изграждане на четиризвезден хотел - 70 стаи, с басейн и спа-център. Инвеститор „Булпауър” Враца.

Хотел „Кипарис” – Учителски колонии

Напълно обновения и обзаведен хотел „Кипарис” ще отвори врати за гости в началото на 2007 година . Хотелът ще разполага с 55 места за нощувка, дневен и нощен бар – 40 места, конферентна зала – 40 места, детски кът и барбекю. Инвестиционния проект предвижда през 2008 година изграждане и на малък спа-център. Инвеститор „ Кипарис Холидей” ООД – Враца.

Хотел в сградата на бившата сграда на „Партийната школа”

Двужвезден хотел, разположен на 8 етажа, със 106 стаи, кафене и ресторант. Инвеститор „Булпауър” Враца.

ВИЗИТ ВРАЦА И ЧРЕЗ НЕГО ОБЩЕСТВЕННОСТТА НА ВРАЦА

VISIT.VRATZA.COM стартира официално на 10 юни 2003 г. по проект на Петър Петров. От тогава се разработва и поддържа от Петър Петров и компания. Техническа реализация и поддръжка: DREAMmedia.org.

Сайтът има 3 основни цели:

1. Промоциране на възможностите за туризъм и инвестиции в Северозападна България;
2. Създаване на On-Line библиотека на град Враца и региона;
3. Фотогалерия и културен афиш на Враца и региона.

Организацията разполага и с магазин в града към който работи информационно- туристически център. Създател е на оригинален он-лайн пътеводител www.Bulgariatour.org , който е номиниран за сайт No1 за пътувания и туризъм за 2004 и 2005 г.

Редове от форума на **VISIT.VRATZA.COM** „Има ли Враца бъдеще като туристическа дестинация?”

„Музеят - един от големите проблеми или големият мит за великите наши управници

Тук ще кажа някои неща с които рискувам да навреда на някой хора и на себе си, но няма друг начин. Ако искаме да развиваме туризъм е време да си кажем нещата в очите. Входът на нашия музей е 1 лев - за българи и чужденци (Преди година излезе закон който забранява разграничението и това е напълно правилно). Това решение за 1 лев е на общината. Такива такси мисля, че в БГ отдавна не съществуват. В предишното мнение писах за входа в Трявна - 5 лева. Във Варна това лято беше 10 лева (там е разбираемо). В Русе е 4 лева за възрастни и 3 лева за групи. Ето това са хора които мислят. Туроператорът за да ти кара хора иска да му платиш и си е прав защото това е бизнес. Той ти кара 50 човека. Музея печели 150 лева и туроператора печели 50 лева. Тази година разбрахме, че в музея има двойно повече посещения от миналата. Това говори и за посещаемостта на града. Знаем че и в хотелите са пълни постоянно. Разбрахме, че се обаждат и туроператори, които са гледали сайта или са разбрали от други места и искат да работят с музея. Какво обаче да дадеш от един лев на туроператора и какво да остане за теб. Нито ти си добре, нито той има сметка да ти води хора.

Да не говорим, че тук едва ли са мислили да дадат и една стотинака на някой, който ще им носи пари. Всичко това обаче май зависи от общината а не от музея. От общината прибират всички пари на музея и понякога хората не могат да си платят и им спират телефоните, както имаше случай май миналата или по-миналата година за който съм чул. Вижте за какви пародии става на въпрос и ние сме тръгнали с тази община туризъм да правим.

Човек от общината, който заема една от най-големи длъжности ми обясни, че ако входа бил 2 лева, чужденците щели да се откажат и да не влезат. Хората, които са свикнали да плащат вход от 5 до 15 евро щели да се оплащат от 2 лева. Това е простотия ама страхотна. Аз водих последно едни италианци, като им бях обяснил, че в музея има много находки от световно значение - най-старата писменност в света, най-стария скелет в Европа, най-голямото тракийско съкровище в света и още куп неща. Когато за 6 човека чуха цената от 3 евро, хората се спогледаха със странни усмивки на лицето. Един вид, че или съм ги излъгал за това, което има в музея или нещо друго не е наред при нас - един вид че сме куку. Същите тези хора ми обясниха как в техния регион били намерили най-старата мумия в Европа и как общината там отпусналиа средства за построяване на музей около самата мумия за да си остане консервирана на място и да не се повреди и как хиляди турсисти месечно дават луди пари за да я видят. За нашият скелет на 8000 години обаче никой не знае още нищо. Когато откриха скелата кмета даже отказал превоз та го мъкнали с една каруца. Трагедия страшна. Е това са нашите управници. Музеите с такива находки в страната се осетиха, почнаха да си правят рекламни материали, невероятни интернет страници, започнаха сами да се представят на изложения, да се договарят с тур агенции защото разбраха, че това е страхотен бизнес и освен, че си поддържаш музея и плащаш добри заплати и охрана, можеш да финансираш разкопки и да се рекламираш все повече.

Кмета ако беше кмет щеша да спретне няколко фестивала и концерти и да си изкара парите за улиците, а не да ходи да иска пари от фирмите, които си плащат данъците за да карат по-добри пътища. Вижда се вече, че и много фирми не искат да дават пари на общината защото от една страна много от тях имат проблеми с кмета, а други не са сигурни къде наистина им отиват дарените пари. Много хора биха дали пари за много неща ако има прозрачност на нещата. Много е интересно и къде отиват приходите от туристическата такса, които по закон трябва да се връщат обратно в туризма.

За една нормална реклама на града (рекламни материали и публикации) са необходими 20 - 30000 лева годишно ако наистина се дадат на хора, които да си платят труда а не да ги Дали не можем да си спетим един тротоар на една невзрачна уличка за да си направим реклама и стратегия, която да ни донесе хиляди туристи, които да си оставят тук парите. Хайде да започнем поне малко да мислим за да тръгнем на някъде. Писах вече за кмета на Каварна, който си докарва по едно милонче приходи от концерче в общината. Гледах интервю с него и видях колко хора му се обадиха от чужбина за да му благодарят за това, което прави за Каварна и въобще за БГ. Имате ли представа колко хора се връщат след концерта за да инвестирам в Каварна. Ние тук да не сме балами с тая природа за да не можем да сме фестивален център само на 100 км. от София дето вече има 2 000 000 жители. Не е ли срамно 600 човека от Враца да пеят на фестивала в Копривщица а ние тук да си нямаме такъв на Вратцата. Тук моля никой да не успорва, защото това, което тук наричаме фестивал тук е много далече от истината за съвременните концепции за тези мероприятия и за ползата от тях. Ние сме с две думи смешни. Адски сме талантиливи, но сме бедни щото не знаем как да си направим нещата. Този ПР го подарявам на тези, които не могат да мислят и лишават града ни от невероятни възможности. Не знам колко пари са дали и дават за консултации на специалисти които идват от на..... Ето ви една безплатна господа управляващи."

„Относно хотелите, нещата мисля, че се променят в добра насока, но работата е там, че няма стратегия за туризма, която да привлича инвеститори”.

„Otnosno turizmut vuv Vratza ima razvitie i to se vijda. Za razlika ot predi dve godini kogato samite vra4ani se smeeha i kazvaha "Ha, che kakvo ima vuv Vratza, kakvo mojem da pokajem na turistite - samo edin Balkan."

Kogato vuv Vratza ima tolkova mnogo sukrovišta i bogatstva, ot koito obđtinata ne se interesuva, i ogato Balkanut ne e prosto Balkan. Kogato Vratza e edin ot gradovete s mnogo bogata istoriq, legendi i izvestni li4nosti, koito sa trugnali imennno ot tuk.

Po vuprosut za hotelite, koito malko po-nagore povdignahte zapo4va da se raboti i az iskrenno vqrvam 4e kogato stanat malko pove4e hoteli 6te ima i pove4e grupi. Az li4no znam za nqkolko slu4aq, v koito ima jelae6ti grupi koito da doidat vuv Vratsa, no ot lipsata na dostatu4no legla i dobra tsena za grupi se otkazvat. Drugiq problem, koito ob6tinata trqbva6e da razre6i i ot koito su6to taka moje da pripe4eli sredstva e prevoz do pe6terata Ledenika, Balkana ili eko-putekite. Kolko puti horata sa pitali kak mogat da stagnat do gore, kolko puti sa se vuzmu6tavali ot fakta 4e pe6terata Ledenika e edna ot nai-izvestnite v Bulgariq, a prevoz do neq ne se predlaga. Za6to? TOZI VUPROS E KUM KMETA I OBSHTINATA. Tsenite na muzeite sa absurdno sme6ni i az su6to sum popadala v тази situatsiq vodi6 4ujdenets tam i kogato vijda tsenata ot 1 lv. me pita dali sum sigurna 4e ima kakvo da se vidi vutre i koi e tozi balama deto slaga tezi sme6ni tseni za sukrovi6ta kato muzeite. Ima o6te mnogo ne6ta, koito ako se razviq Vratza 6te zapo4ne da se prehranva sama, a ne da tursi pari ot firmi i drugi mesta.”

„Най-печеливш сектор в туристическия бранш в последните години е т.нар. конгресен туризъм, но за развиването му са необходими значителни инвестиции най-вече в прилична инфраструктура и отлина хотелска база. От към инфраструктура все някак си ще се нагласят нещата с ремонта на пътя Враца-Мездра и разширението на отсечката Мездра-Ботевград, но втората част е най-трудна засега.....големи и луксозни хотели няма. Доколкото знам Дома на туриста е планиран да бъде с по-висока категория-дано повлече крак и за други хотели, а и май новите собственици го модернизират точно с цел развиване на конгресен туризъм. По цял свят към хотелите се изграждат големи казина които също привличат богати гости от страни в които хазарта е забранен. Като казвам казино разбира се нямам предвид ДЕМО-версий като това срещу Тракийската принцеса.....то там така и така се събират само бивши мутри и прошляци. Абе идеи много, пари нема!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!”

„Враца има бъдеще като ГОЛЯМ туристически обект. Преди време ни гостуваха от Германия. Свободното си време прекараха в Балкана. Спаха на Чайка и са очаровани не само от природните забележителности. Останаха доволни от условия, харесаха града като цяло и хората. И станаха манияци на българската кухня. Имаме още много потенциал, но дали ще успеем да го използваме?

„Враца **трябва** да успее да използва този потенциал. Особеностите на туристическия отрасъл са такива, че е нужно да се започне със съвсем малки инвестиции, но правилно насочени. Естествено трябва да има непрекъснати и целенасочени реинвестиции.

Враца е на супер място- балкан, пещерите Понор и Леденика са на по няколко километра, сравнително добра начална материална база, наблизо има големи типично български села. Близостта до София и голям граничен пункт като КПП "Калотина" също не е без значение. Може да се развива всякакъв тип туризъм- планински- рекреационен, селски, исторически, екстрем (алпинисти, пещерници, рафтьри- всички могат да намерят условия за своето хоби). Просто трябва управниците на местно ниво да се впрегнат да работят в тази посока. Вярвам, че и врачани ще се включат с желание, ако видят, че се работи и техните усилия ще имат смисъл. „

„Тъй като прочетох, че се търсел отговор на въпроса с транспорта до Балкана и той бил към кмета. Не ви ли се струва, че това си е бизнес и, за транспорта към Балкана трябва да се погрижи местния бизнес. Щото това СИ Е БИЗНЕС. Ако някой не е разбрал, днес всичко което носи пари се прави от частния бизнес и обръщането към кмета не е много умесно - освен ако не реши да го направи бизнес за някои/й.

Та ще дам и още един отговор (според мен) защо не се развива достатъчно туристическия бизнес в града (въпреки , че за възможностите и условията които предлагаме - и това не е малко) - АМИ НЯМА ХОРА - ОТ ЧИСТО ЛИЧНОСТЕН ПЛАН - ДО ЛИПСА НА ГРАМОТЕН БИЗНЕС (С ИЗКЛЮЧЕНИЯ РАЗБИРА СЕ).

Така наречения "слоугън" или "мото" или там ... на града е "Враца - дето гарга не каца". Е питам аз - ТИ , ТУРИСТЕ, ЩЕ ОТИДЕШ ЛИ НА МЯСТО С ПОДОБЕН СЛОУГЪН.

Та ако общината трябва да работи в някаква насока е да обяви конкурс за нов слоугън - на първо време (според мен). И много инвестиции - разбира се - но това е друга и дълго дъвкана тема.”

„България има много голям недостиг от кадри в туризма. Туризма тук ще се развие, но после ще ревнем, че няма кадри. То и сега няма. Хайде да се позамислим малко.

нали прочетохте, че Монтана ще развива туризъм и се борят хората дето нямат и една десета от нашите дадености. А НАШИТЕ спят ли спят. Всъщност те не спят въобще само дето правят други неща, а не нещо за народа.

Каквото и да правим без подкрепа и разбиране на местната власт ще вървим по най-трудния път.

И пак да потвърдя на инфо да е спокоен, защото не се готвя за кмет. Просто съм един млад човек, който вижда възможностите на този град и иска да го види в истинската му светлина. Живота не е само ядене и пиане.”

„ZDRAVEITE,

AS SAM GEORGIEVA OT ITALIA. MNOGO HUBAVO CHE RESHIHTE DA NAPRAVITE NESTO ZA TURISMA . AS DO 1 NOEMVRI TRIABVA DA PREDSTAVQ PRED DVE AGENZII S OKOLO 400 OFISA V ITALIA OFERTITE KOITO IMAM ZA 2007G. ZA SAJALENIE AGENZIATA OT VRATZA SE OKAZA NESERIOZNA I NQMAM

Ж. Обща оценка на туризма в община Враца

Туризмът е отрасъл, в който се създава повече от 5% от БВП на страната и който през последните няколко години има устойчив средногодишен растеж от над 6% (за 2005 г. се очаква растежа да бъде 7.3%). Общото търсене на пътнически и туристически услуги за 2005 г. е над 6 862 млн. щ. долара. Основният туристопоток е предимно от страните-членки на ЕС, които формират 60 на сто от броя на чуждестранните туристи в страната. Европейският съюз е най-важният пазар за международния туризъм на България. Преобладават туристите от Гърция, Германия, Обединеното кралство, Македония, Русия, Чехия, Швеция, Финландия и др.

Развитието на туризма с високи темпове оказва положително въздействие за развитието на строителството, земеделието, хранително-вкусовата промишленост, транспорта и др.

За съжаление тези показатели се постигат благодарение преди всичко на морските и на някои зимни курорти, а не в резултат на оползотворяването на природните дадености и историческото и културно наследство на страната като цяло. Затова и общия брой на туристите и разнообразието на ползваните туристически продукти в страната и в отделните общини не са особено впечатляващи на фона на постиженията на други държави в Европа. Така например броя на чуждестранните туристи в България годишно са около 5 млн. души, докато в Унгария, която е съпоставима по размери и население те са над 17,5 млн. души.

Въпреки наистина уникалните природни и исторически забележителности ситуацията на туризма в община Враца не е по-различна от средната за вътрешността на страната и допълнително се утежнява от по-голямата икономическа изостаналост на Северозападния район. Туризмът, макар и припознат от социално-икономическите партньори в община Враца като перспективен отрасъл, който частично може да компенсира западането на структуроопределящите в близкото минало отрасли, на този етап все още не е станал основно перо в местната икономика.

Общата картина в развитието на туризма в община Враца може да се определи като **„наличие на много добри природни, исторически и културни ресурси и значителен потенциал за превръщането на туризма във фактор за устойчив растеж и не много висока ефективност на използване на тези ресурси”**.

Увеличаването на приходите от туризъм е в пряка връзка със създаването на подходящи условия за пристигащите в общината туристи (рехабилитация на пътищата, които осигуряват достъп до природните и исторически забележителности, ремонт и подобрене на хотелската база и ловните бази), както и подходяща и целенасочена рекламна дейност, свежи инвестиции в сектора.

Все още не са активизирани в достатъчна степен местни, национални и чужди туроператорски фирми, не са разработени подходящите туристически продукти, въпреки усилията на общинските власти да създават благоприятни условия (инфраструктура, материална база, информация, услуги, и др.) за привличане на чужди и български туристи в Общината. Туризмът, в лицето на малките фирми от този сектор, все още не осигурява добър доход (0.7% дял в приходите за 2005 год.) и работа на местния бизнес, за да може той от своя страна да инвестира в хотели, ресторанти, инфраструктура, производство на стоки, култура, спорт, информация и други услуги. **Разчита се основно на чуждестранни инвестиции и местна инвестиционна активност в новите и форми.**

На базата на представянето на ресурсите за туризъм в първата част на доклада, се оформят пет зони за туризъм :

За да се разбере общата картина в развитието на туризма е необходимо да се разгледат накратко природните и исторически ресурси на общината:

1. Врачански Балкан
2. Комплекс Леденика

3. Център за отдых Врачански балкан.
4. Местност Пършевица.
5. Местност Околчица и прилежащите села.

Материална база

На територията на Община Враца има достатъчно средства за подслон и места за настаняване на групови и индивидуални туристи, към 2005 г. те са: общ брой места – 980, в т.ч. 1) Места в средствата за подслон – 441; 2) Места в къщи за настаняване – 36; 3) Места в хижи – 289; 4) Места във ведомствена база – 205. В категоризирани от Общинската експертна комисия обекти са 536 броя легла. Общият брой на местата за хранене и развлечения е 3323, в ресторантите 1918 места и в заведенията за бързо обслужване 1405 места. Общият брой на категоризираните заведения за хранене и развлечения и заведенията за бързо обслужване е 71, като ресторантите са 33 бр., а заведенията за бързо обслужване – 38 бр.

В последните няколко години във Врачанския Балкан бяха изградени модерни и привлекателни туристически комплекси, като Хотел „Горски дом“, хотел „Тева“, Почивна база „Оазис“, хотелската част към мандра „Пършевица“. Бяха приватизирани и рехабилитирани туристическите комплекси „Хъшове“ и „Чайка“, в покрайнините на град Враца.

Крайселищни и селищни паркове

Благоприятни условия за седмичен отдых предоставя югозападната част на Врачанския балкан, привлекателен с разнообразието на релефа, своеобразните карстови форми, горските масиви, природните забележителности, туристическите обекти и маршрути, живописните пейзажи и наличната база за отдых и информационно обслужване. От крайселищните територии най-значим е комплексът „Леденика“, разположен в красива гънка в билото на планината. Свързан е с удобна транспортна и пешеходна връзка с града, с градския лесопарк „Вестител“, местността „Хъшовете“ и от там с националния Ботев път, като по този начин оформя една от основните зелени оси на крайселищната територия. Особено място заема районът на прохода Вратцата, където съществуват **отлични условия за алпинизъм и е възможно да се развие център с международно значение, свързан с този спорт.**

Видове масов и специфичен туризъм

Характерното за общината е наличието на възможности за упражняването на почти всички по-известни форми и видове туризъм. В това отношение община Враца притежава значителни конкурентни предимства в сравнение с другите общини в областта и с други общини в страната.

- **Пешеходен туризъм** – подходящи за пешеходен туризъм са няколко основни маркирани маршрута – до пещерата Леденика по стръмни пътеки южно от Враца; до Бутов дол – Замбина могила – п. „Леденика“; до Гарванец – Кравя – Леденика; от Згориград до Леденика; Враца – Скакля – Мандрата – Селището – Йолковица; х. Леденика – х. Пършевица; х. Околчица – х. Пършевица; Ботева алея от „Химко“ до Избата; Лакатник – Миланова скала, Пършевица; маркирани пътища и пътеки до Лютаджик, Бялата вода, Вършец, сп. Оплетня, Елисейна и др.

- **Познавателен туризъм** – изградени маршрути от ДПП „Врачански балкан“:

1. Врачанска екопътека от Згориград до водопада „Боров камък“;
2. Познавателен маршрут „Карст и растителност“ в к-с „Леденика“;
3. Горска пътека на приказките край Горския дом (Пършевица);
4. Познавателен маршрут „Ботев път“ от Милин камък до Околчица;

- **Спелеология** – основни обекти за спелеология са пещерите, разположени във Врачанския карст и в планината – около 500 на брой.

- **Алпинизъм** – използват се основно вертикалните скали в района на „Вратцата“ край Алпийския дом. Катерачните турове са над 150, с трудност от I до VIII категория.

Целогодишно тук се провеждат тренировъчни лагери, клубни, републикански и международни състезания.

- **Воден туризъм** – използват се яз. „Дъбника“, басейна „Чайка“ и най-близките реки Огоста и Дунав;

- Селски и еко – туризъм. Организация и прилагане на този вид туризъм е извършена от ДПП „Врачански Балкан“. Използват се 20 места за настаняване в с. Паволче и с. Згориград. През 1999 – 2001 г. са били използвани от 1000 чуждестранни туристи като едnodневни почивки и походи по Врачанските екопътеки.

- Алтернативния туризъм – планински, велосипеден, етнографски, спортен, орнитоложки, екологичен, с елементи от селски туризъм. Вилите и хотелите във Врачанския балкан, предлагат идеални възможности за организиране на зимни и летни екологични лагери за деца, които се съчетават с образователни програми. Живописните села Паволче и Згориград разполагат с чудесно обзаведени селски къщи за развитие на селски туризъм. Тук както българските, така и чуждестранните гости могат да почувстват традиционното гостоприемство, да се възхитят на чудесната природа, да опитат вкусни и екологично чисти продукти, да дегустират местните вина.

На следващите страници е направен кратък обобщен SWOT анализ на общината от гледна точка на потенциала ѝ да планира и развива туризма.

Swot анализ на ресурсите за туризъм в община Враца

Силни страни	Слаби страни
□ Благоприятно географско разположение с лесен достъп до столицата на България (110 км), пристанищата на река Дунав (гр. Лом – 83 км, ферибот гр. Оряхово – 80 км), северозападните граници на България и други големи градове на страната; □ През град Враца минават два от големите европейски транспортни коридори - N4 и N7, което ще има нарастващо значение за международния туризъм след присъединяването на България към Европейския Съюз; □ Благоприятен за туризъм климат през цялата година; □ Релефът на Общината е разнообразен и сложен, обусловен от планината и напречните и надлъжни речни долини, което дава възможност за разнообразен туризъм; □ Висок индекс на човешкото развитие (ИЧР) – Общината Враца се нарежда на едно от първите места по този показател на общините в цялата страна; □ Добре изградена мрежа от социални, образователни, културни и туристически институции; □ Квалифицирани кадри в административното обслужване, които добре разбират значението на туризма за Общината; □ Електропроводната и електроразпределителната мрежи в Общината обезпечават необходимата сигурност и оперативност в захранването с ел. енергия на всички селища; □ Водоснабдителната и канализационната мрежи в град Враца са сравнително добре развити, макар и да съществува недостиг на питейна вода и мрежата да се нуждае от обновяване и инвестиции; □ Сравнително добро ниво на развитие на информационните технологии и телекомуникациите през последните години в град Враца; □ Многобройни и разнообразни културни институции, съсредоточени в град Враца; □ Многобройни исторически паметници и местности, както в град Враца, така и във Врачанския Балкан □ Уникални природни забележителности и защитени територии. Природен парк „Врачански Балкан“ и резерват „Врачански карст“ са забележителните природни обекти от национално значение;	□ Отдалеченост от Черно море и големите пристанища (Варна – 419 км, Бургас – 410 км) и от границите с Гърция и Турция; □ Пътната мрежа в общината, нуждаеща се от разширение и подобряване. □ Ограничен брой дни със снежна покривка; □ Недостатъчен обем на валежите; □ Образованието на населението е незадоволително – само 9.6% са с висше образование и те са предимно в промишлените отрасли, а много малко – в туристическия бизнес; □ Средният доход на домакинство от предприемаческа дейност не превишава 0.9 % от общия му доход; □ Безработицата сред младите хора до 29 години е висока – 23% от всички безработни в общината; □ Използването на информационни технологии в селата е крайно ограничено; □ В повечето села на общината липсват канализационни мрежи за отвеждане на отпадните води; □ Лошо качество на питейната вода; □ Нерегламентирана комуникация и недостатъчна координация между туристическите структури, бизнес сектора и общинските структури; □ Недостатъчна реклама за туристическите обекти и възможности на общината; □ Квалификацията на персонала в сферата на обслужването на туризма не отговаря на инвестиционната активност в общината и високите изисквания на съвременния туризъм; □ Хотелиерството и ресторантьорството не са най-силната страна на туристическия бизнес в общината.

□ Многобройни хотели и ресторанти (над 260 в Общината), чийто капацитет превъзхожда засега реалния брой клиенти; □ Природни и културно-исторически дадености за развитие на различни видове алтернативен туризъм; □ Наличие на заинтересовани страни от развитието на туризма – държавни и общински институции, стопански организации, образователни структури, неправителствени организации и местни инициативни групи; □ Традиции и опит в туризма, особено в планинския; □ Разбиране от страна на Областното и Общинското ръководства на значението на туризма за развитието на областната и общинската икономика. □ Увеличено търсене на инвестиционния пазар в страната при засилващ се интерес от страна на външни и вътрешни инвеститори в туризма и свързаните с него дейности; □ Увеличени възможности за включване и участие в национални и международни програми и Проекти, особено чрез Структурните и Кохезионни фондове на ЕС от началото на 2007 година;	
Възможности □ Наличие на тенденции и разрастване на добрите практики в България за създаване на клъстер (или клъстери), който да обединява организации, работещи както в областта на туризма, така и такива организации и структури, които имат директно или косвено отношение към този бизнес – предприятия от хранително-вкусовата промишленост, информационните технологии, селското стопанство, строителството и др.; □ Включване на туристически фирми и туроператори от Община Враца в международни и национални туристически борси; □ Включване на туристически фирми и туроператори от Община Враца в рекламните кампании на Агенцията по туризъм, особено на тези, провеждани в чужбина; □ Тенденции за навлизане на големи туроператорски фирми; □ Разширяване и подобряване на обратната информация от страна на туристите към туристическите фирми и туроператорите; □ Европейски засилени тенденции за разширяване и разнообразяване на туризма – засилване ролята на алтернативния туризъм; □ Перспективи за разширяване и подобряване на туристическата инфраструктура чрез участието в Европейските фондове и привличане на частни инвеститори чрез публично-частни партньорства; □ Подобряване на хотелиерските и ресторантьорските услуги чрез европейско качество на професионалното обучение в тази област; □ Подобряване на инфраструктурата на селата, в които има условия и перспективи за селски туризъм; □ Очаквани законодателни промени за развитие на професионалното образование в съответствие с потребностите на туристическия бизнес и услугите; □ Благоприятна национална, областна и общинска политика в туризма и свързаните с него дейности; □ Общ тренд за ускорено развитие на туризма и отдиha в страната и увеличаване на приходите от ту-	Заплахи • Политическа неефективност – слабости по провеждане на националната и областната политика в областта на туризма, поради недостиг на ресурси; • Повишено международно напрежение, вследствие на терористични заплахи; • Рискове и неизвестности при инвестиране в туризма; • Недостатъчни национални инвестиции в регионалното развитие изобщо и в частност – в развитието на туризма; • Засилваща се конкуренция в туризма в страната и света; • Големите инвестиции – влагани в туризма в морските курорти на страната; • Демографски срив в страната, областта и общината; • Промени в климатичните фактори и природни бедствия.

ристическа дейност; □ Увеличаване на чуждестранните туристи в еко-туризма, културния и исторически туризъм, за които общината има добри възможности в периода след разширяването на ЕС; □ Добри перспективи за разбирателство и сътрудничество с други общини, преди всичко със съседни – за разработване и изпълнение на съвместни инфраструктурни проекти в областта на туризма и свързани с него дейности. □ Засилващ се интерес на частния бизнес към туризма при засилване на присъствието на разнообразни донорски национални и чуждестранни програми фокусирани към развитието на устойчив туризъм.	
---	--

3. ИЗВОДИ

Анализът както на документите „Областна стратегия за развитие на област Враца 2005 – 2015”, „План за развитие на община Враца 2006-2013” и „Програма за развитие на туризма 2004 – 2005 г.” така и на резултатите от срещите и разговорите с представители на общината и на другите социално-икономически партньори ни дават основание да формулираме следните изводи относно наличието на предпоставки за развитието на печеливш туризъм и необходимите мерки за подобряване на капацитета на местната общност да оползотворява ефективно тези предпоставки:

1. Съществуват обективни положителни и отрицателни фактори за развитието на туризма в община Враца (виж по-горе SWOT).

Благоприятни за развитието му (*положителни фактори*) са:

уникални природни дадености, историческо и културно наследство, местоположение – в близост до София и на пътя на международен туристически поток, уникална връзка между града и Врачанския балкан, сравнително добре развита мрежа от хотели и ресторанти, наследена от близкото минало немалка материална база и налични туристически обекти, традиционни туристически прояви от национално значение, възможности за разнообразяване на туристическия продукт;

Отрицателните фактори за развитието на туризма са: икономическа изостаналост на района, ниска платежоспособност на населението, към момента все още недостатъчен на брой и по обем частни, правителствени и общински инвестиции в отрасъла и в съпътстващите го сектори и липса на чуждестранни инвеститори, малък обем на регионалния пазар, сравнително слаби транспортни връзки и техническа инфраструктура – пътища, съоръжения, все още ниско качество на услугите, недостатъчно обучена и квалифицирана работна ръка, ниска информационна обезпеченост, неразвит маркетинг и липса на големи действащи туропертори в общината, липса на координация между реалните и потенциалните заинтересовани от развитието на туризма страни.

2. Липсата на „свежи” пари и недостатъчната подготвеност на местната икономика да продава туристически продукти и услуги се вижда от съдържанието на разработваните програми и степента им на изпълнение. Видно е също, че ако не бъдат осигурени необходимите финансови средства чрез външни инвеститори, от присъединителните фондове на Европейския съюз, от фондовете за регионално развитие, и от др. външни източници, целите и приоритетите, залегнали в Плана за развитие на община Враца, не могат да бъдат на практика реализирани.

3. На туризма гледат с надежда както общинските власти така и местния бизнес и неправителствените организации, но на този етап все още не са изяснени ролята и влиянието на отделните „играчи” в процеса на планирането и реализацията на туристическите продукти и услуги. Липсват механизмите на комуникация и координация между икономическите партньори в сектора.

4. Въпреки тези слабости, в приетата през 2004 г. Програма за развитие на туризма е показано добро познаване на проблематиката като са заложени мерки в следните важни направления:

- Инвентаризация на природните и антропогенните ресурси, необходими за развитието на туризма.
- Подобряване на общата и туристическата инфраструктура.
- Създаване на условия и стимулиране на развитието на туризма.
- Създаване на условия за развитие на социалния туризъм.
- Създаване на условия за разработване и внедряване на нови туристически продукти и диверсификация на туристическото предлагане.
- Изграждане на капацитети от човешки ресурси в сферата на туризма.
- Създаване на система за мониторинг и изпълнение на общинската програма и индикатори за успеваемост.

Неизпълнението обаче на заложените мерки само потвърждава направения извод за липсата на взаимодействие между основните социално-икономически партньори от една страна и от друга страна за необходимостта главната координираща роля и отговорност за планирането и развитието на туризма да бъдат поети от общината и от нейните специализирани органи или от друга структура, в която общината има възможност за участие и влияние.

Основни актуални проблеми в отрасъла

Въпреки нарастващите резултати и принос на туризма в развитието на националната и общинските икономики на лице са проблеми, които задържат свободното, ускореното и устойчиво разширяване на позициите на отрасъла. Анализът на резултатите от туризма в България (доклад на БАТО) и в частност в община Враца (Общински план за развитие) показва, че липсва реализация на достатъчно мащабна, за неговия потенциал, национална и местна политика на организация, развитие и управление на ефективен туризъм, които да утвърдят страната и общината сред водещите дестинации.

1. Решаващи за туризма са проблемите, свързани с изключително ниското качество, или липса, на подходяща техническа инфраструктура и транспортни връзки, както в страната като цяло така и в общината. Това е една от основните причини за спъване развитието на всички видове туризъм.

Националната, регионалната и местната инфраструктура, и по – конкретно пътищата за развитието на селищата и регионите на културно-историческия, селския и екологичния туризъм, не отговарят на съвременните изисквания на туристите и особено на очакванията на чуждестранните туристи, чието привличане е от изключителна важност за напредъка в отрасъла.

2. Все още ключов проблем за отрасъла като цяло е качеството и разнообразието на туристическите услуги, което е следствие на редица неблагоприятно действащи фактори - качество на човешкия ресурс, добри комуникации, качество и обработка на хранителните продукти, недостатъчна хигиена и високи равнища на шум от атракционните заведения.

3. Високо остава равнището на рисковете за чуждестранните и българските граждани, свързани с тяхната безопасност и сигурност по нашите туристически дестинации и комплекси.

4. Все повече се задълбочава проблема с обучението и квалификацията на кадрите, ангажирани в туризма, които не могат да посрещнат непрекъснатото изменение на съществуващите и появата на нови потребности и изисквания в резултат на динамичните промени в европейски и световен мащаб. Все по-голяма е пропастта в придобитите в образователната система умения на работната сила и нуждите на икономиката, особено в областта на високите и информационните технологии в туризма. В това отношение в община Враца има голяма празнина, която трябва бързо да се запълни защото ефекта от подходящото обучение идва със закъснение във времето, а сроковете за реакция стават все по-къси.

5. Липсата на целенасочена регионална и общинска политика за привличане на български и чуждестранни инвестиции при целия създаден на национално ниво хаос в концесионирането и застрояването на туристическите зони. Както държавата така и Общината все

още нямат ясна политика за ориентиране и насочване на потенциалните инвестиции към важните за страната и общината райони и селища.

6. Липса на атмосфера за гостоприемно посрещане на чуждестранните и българските туристи на граничните пунктове, както и на национални и местни инфраструктурни обекти – аерогари, ж.п. гари, автогари и др. Качеството и разнообразието на предлаганите услуги и стоки в повечето случаи е под нивото на изискванията и стандартите на европейските страни. Занижен е контролът в системата, което затруднява каквито и да са системни грижи на държавата и бизнеса върху поведението на икономическите субекти. Този проблем е характерен в още по-голяма степен в общини като Враца, където никога туристическият поток не е бил достатъчно голям и постоянен за да се създаде в местната общност (граждани и институции) достатъчно висока култура и гостоприемство при обслужването и предоставянето на туристически услуги.

7. Независимо, че със Закона за туризма държавата определи туризма като отрасъл с приоритетно значение за икономиката на страната, приоритетите в туризма на национално ниво не са ясно и категорично определени. Нещо повече, липсва комплексна и взаимовъзвръщана нормативна база относно държавните икономически стимули в областта на туристическите услуги – ясна и дългосрочна данъчна политика, лицензионна политика, политика в областта на таксите, застраховането и т.н. На ниво община проблемът е подобен. Налице е разбирането за важността на отрасъла, планират се мерки в полза на ускореното му развитие, но те не са стигнали на ниво местно законодателство, което би могло значително да подобри „средата“ за стимулиране на местните туристически предприятия.

8. Налице са сериозни проблеми, свързани с комуникацията и координацията на усилията за развитието на отрасъла и на инфраструктурата – на национално, регионално и местно ниво. Сътрудничеството между държавните институции, органите на местна власт и туристическите сдружения е незадоволително и е с ниска ефективност.

Възможности и предизвикателства за туризма след присъединяване към ЕС **Туристическата политика на Европейския съюз**

Развитието на туризма в България в близко и по-далечно бъдеще трябва да се разглежда в контекста на влиянието, което ще окаже присъединяването на страната към ЕС. Последствията могат да се търсят както под въздействие на политиката на ЕС за развитие на туризма така и в резултат на действието на обективните общественно-икономически фактори.

Въпреки, че сам по себе си туризмът не представлява отделна част от една обща политика на ЕС може да се каже, че някои европейски институции предприемат действия и средства, които по своя характер влияят на туризма или се опират на него като на средство за постигане на някои основни цели на ЕС като например устойчиво развитие, заетост, общественно-икономическо развитие или най-общо като инструмент за подобряване на качеството на живот на гражданите на Европа. В секция 4 от раздел 5 на Европейската конституция, озаглавена Туризм (чл.III-281) пише:

1. ЕС допълва дейностите на държавите членки в сектор туризъм чрез подпомагане на конкурентноспособността на туристическите предприятия. За тази цел действията на Съюза са насочени към а) стимулиране за създаване на благоприятна среда за развитие на предприятията в този сектор и б) подпомагане на сътрудничеството между страните членки чрез обмяна на добри практики.

2. Европейските закони или директиви уреждат определени средства предназначени за допълване на предприеманите от страните членки действия за постигането на целите посочени в този член като изключва всякакви хармонизации на законодателствата на страните членки.

В чл. I-17 туризма е включен заедно с опазване и подобряване на човешкото здраве, промишлеността, културата, образованието, отбраната и сътрудничеството с администрацията като мерки, за които ЕС е компетентен да извършва подпомагащи, координиращи и допълващи действия.

От този член става ясно, че макар и да се признава стопанския характер на туризма и неговия потенциал да създава благоденствие посредством предприятията си, не се отива

към общоевропейска хармонизация, а само се признава допълващата и координираща роля на Съюза по отношение на националните политики. Освен това ясно се изразява отказа от всякакви регулаторни действия, които да бъдат използвани за постигане на хармонизация на тези политики.

На тази база Европейският общественно-икономически комитет е изразил становище, че туризмът има локални и регионални измерения, а едва след това национални и международни такива и че съществува голямо разнообразие на дейности в туризма в различните страни членки и най-различни стратегии, които всяка страна, всеки регион или всяка местна общност може да използва за създаването на свои собствен модел за развитие на туризма.

Туризмът в Европа се състои предимно от МСП (над 92% от всички туристически предприятия) и поради тази причина политиката на ЕС е да се предоставя улеснен достъп до инструменти, с помощта на които МСП да могат да подобряват икономическите си показатели и конкурентноспособност. Това от своя страна трябва да доведе до устойчивост на развитието, богатството и работните места. Едновременно с това политиката на ЕС е да се поощрява етичната страна на туризма като инструмент за борба с всички форми на експлоатация на детския и женски труд и бедността в развиващите се страни.

Чрез Европейската комисия се натрупва и разпространява информация за съществуващите мрежи на сътрудничество на европейско ниво в областта на туризма. Цели се да се поощрява достъпния, устойчив, висококачествен и конкурентен туризъм, да се подпомага процеса на измерване на влиянието на туризма и да се улеснява обмяната на информация между страните-членки относно спецификите на законодателствата уреждащи функционирането на туристическите дейности и изискванията за достъп до туристическата професия и разпространяване на най-добрите практики. ЕС е заинтересован от устойчиво развитие на туризма. Страните-членки са поканени да въвеждат подхода на коопериране чрез отворени методи за координация, да поощряват правилното използване на финансовите и нефинансови инструменти на съюза в полза на туризма и да поощряват волонтеристичното използване от туристическите предприятия и дестинации. ЕС кани Европейската туристическа индустрия и другите заинтересовани от развитието на сектора страни да подкрепят и играят активна роля в усилията на съюза и страните-членки да подобрят достъпността, конкурентноспособността и качеството на Европейския туризъм.

Туристическият бизнес е поканен да засили представителството си в Европейските институции за да се изостри още повече политическото внимание върху проблемите на туризма.

Влияние на разширяването върху туристическата индустрия в Европа

Разширението на ЕС създава нова действителност, която със сигурност носи нови шансове за Европа като цяло и за отделните страни членки и кандидатки. Какви са тези възможности от няколко гледни точки:

1. Предлагане: Разширяването съвсем естествено води до значително увеличаване на туристическата оферта на Европа и при това не само от гледна точка увеличаването на броя на туристически пътувания, но до подобряване на качеството чрез приноса ѝ в културното-историческото наследство и природната среда. Тази количествено и качествено нова оферта прави европейската туристическа индустрия по-конкурентноспособна от останалите части на света. Естествен е стремежът на новите страни членки да се опитват да разширяват своите туристически оферти, тъй като те са съществен елемент на развитието на отрасъла и на стопанския им растеж. Постиганията, успехите и пораженията на по-старите членки на ЕС в областта на туризма от друга страна могат да служат като примери при избора на модел за развитие от новопостъпващите страни.

2. Търсене: Нараства търсенето на туристически услуги в хода на процеса на разширяване на ЕС под въздействието на три фактора: 1) премахване на ограниченията и облекчаване на пътуванията в рамките на ЕС; 2) повишаване на стандарта на жителите на новоприсъединените страни водещо до увеличени възможностите за пътувания и 3) подобряване на транспортната инфраструктура и комуникации увеличаващо желанието за пътувания и туризъм а оттам и потока туристи по всички дестинации.

3. Пазар: След разширяването в резултат на нарастването на търсенето и предлагането

европейския туристически пазар ще стане по-голям и по-силен. Това със сигурност ще оказва положително въздействие върху цялата икономика на обединена Европа. Макар и да не може да се предвиди как разширяването ще повлияе на цените на туристическите продукти и на печалбите на предприятията все пак ползите като цяло и особено за местните общности ще бъде огромна поради по-лесното проникване на по-разнообразни продукти и услуги и достигане до потребителите и подобрената конкурентноспособност на местните туристически предприятия.

Туризмът не е изолирана дейност. Успехите и развитието на туризма биха могли да се обяснят чрез културните и социални системи в Европа. Много и разнообразни са интересите, които се свързват пряко с туризма. Те могат да бъдат обобщени в следните области:

- а) икономически растеж, просперитет и създаване на работни места;
- б) защита на потребителите и права на работещите;
- в) местни общности и гражданското общество
- г) защита на природата и опазване на околната среда;
- д) МСП и предприемачество.

Транспортът е важна връзка за туризма защото по дефиниция в основата на туризма са пътуванията.

Основни изводи за развитие на туризма

Развитието на туризма е функция на разполагаемите доходи, разходите за настаняване, транспортните разходи, разполагаемото свободно време за отдых и демографските процеси. За туристическата индустрия броя на прекараните вечери извън мястото на живеене представлява основен показател (фактор) за развитие.

Относно бъдещото развитие на туризма в Европа могат да се направят следните ключови изводи, които засягат и България като част от общия туристически пазар:

- Основен фактор за нарастването на туристическата мобилност в момента е създаването на разпространението на високоскоростен и икономичен транспорт;
- Общото икономическо развитие на туризма зависи много повече от индивидуалното свободно време за отдых и разполагаемите доходи на туристите отколкото от местоживеенето им и отдалечеността на дестинациите.
- Тероризмът, войните и катаклизмите оказват влияние, което обаче има регионален и временен характер.
- Общите трендове в туризма, а именно да се пътува по-често, по-краткотрайно и на по-отдалечени места оказват силно влияние върху търсенето на транспортни услуги, който сектор все повече се превръща във фактор на клъстерния модел.
- Поевтиняването на самолетните превози и придружаващото го нарастване на пътуванията с туристическа цел ще увеличава проблема с околната среда.
- Общият тренд в транспорта е нарастване на изминаваните километри и увеличаване използването на по-малко благоприятни по отношение на устойчивостта на околната среда средства (автомобили и самолети). Това е следствие от общата тенденция за по-краткотрайни пътувания на по-голяма дистанция.

Влияние на присъединяването върху туризма в България и общините

Присъединяването на България към ЕС ще активизира следните фактори, които ще оказват влияние върху развитието на отрасъла в средносрочен период са:

- прилагане на добрите практики в страните-членки на Европейския съюз;
- децентрализация на управлението;
- ефективно и рационално използване на природните, социалните, културните и икономическите ресурси на страната;
- хармонизиране на българското законодателство с европейското по отношение на регламентите за регулиране на туристическата дейност;
- социални и екологични аспекти за устойчивото развитие на отрасъла;
- ефективен диалог с организираното гражданско общество;
- членство на страната в световни, европейски и регионални туристически структури и сдружения;